

L'EDUCACIÓ ARTÍSTICA: UN CURRÍCULUM PER
A L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL I UN ÀMBIT
PER A LA COMPREENSIÓ SOCIAL

Xavier M. Giménez Bueno
Curs 2005-2006

Responsable de la recerca:

Xavier M. Giménez Bueno, mestre, llicenciat en Belles Arts,
responsable d'Educació Artística a primària

Col·laboradors:

Montserrat Rifà, professora Universitat Autònoma de Barcelona

Laura Trafí, professora Universitat Autònoma de Barcelona

Irene Tourinho, professora Universitat de Golàs, Brasil

Marcelo Artioli Schellini, artista i fotògraf, Brasil.

ÍNDIX

1.- <u>INTRODUCCIÓ</u>	5
1.1- ANTECEDENTS DEL TEMA OBJECTE D'ESTUDI	6
1.2- EL CONTEXT I L'EQUIP DE LA RECERCA	15
1.3- EXPLICACIÓ DEL TEMA	16
1.4- LES QÜESTIONS QUE PLANTEJA LA RECERCA	17
1.5- LES PREGUNTES ESPECÍFIQUES DE LA RECERCA	18
1.6- OBJECTIUS I RESULTATS PROPOSATS	19
2.- <u>TREBALL DUT A TERME</u>	20
2.1- MARC TEÒRIC	20
2.2- DECISIONS METODOLÒGIQUES	22
2.3- DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE EDUCATIU	24
2.4- ARGUMENTACIONS SOBRE LA UTILITZACIÓ DE LES IMATGES EMPREADES	35
a) Sobre les aportacions educatives de la fotografia en l'art contemporani	35
b) Multiculturalisme en la fotografia contemporània i en l'educació artística	37
3.- <u>ELS RESULTATS OBTINGUTS: "LES NARRATIVES"</u>	43
3.1- LES NARRATIVES BIOGRÀFIQUES DELS ALUMNES	43
a) Els primers significats al voltant de la "fotografia"	45
b) Cap a la construcció de narratives biogràfiques	48
c) Quines històries ens relaten	63
d) Argumentacions sobre la utilització educativa de la fotografia familiar	67
3.2- EL DIÀLEG AMB L'ARTISTA	69
3.3- EL DIÀLEG AMB LES IMATGES I LES REPRESENTACIONS	83
a) L'exercici de recordar el que havíem fet fins ara	84
b) El diàleg amb les imatges i les representacions	83
• Narrativa 1: "Qui és?"	89

• Narrativa 2: “ <i>Jo i els meus reflexes</i> ”	95
• Narrativa 3: “ <i>Els nostres paisatges</i> ”	102
• Narrativa 4: “ <i>Com és?</i> ”	113
• Narrativa 5: “Els afectes”	121
c) Sobre el desig de reinventar-nos	126
4.-CONCLUSIONS	128
4.1-Intentant repensar l’educació artística de de L’escola intercultural	128
4.2-Les aportacions de la recerca	132
4.3-Quina relació cal promoure entre els alumnes i les manifestacions artístiques contemporànies?	134
4.4-Quines manifestacions artístiques hem d’incloure al currículum?	138
4.5-Quin és el paper del/la mestre/a?	140
4.6-L’art pot promoure la construcció de la subjectivitat i de la identitat?	141
4.7-Un programa d’educació artística pot promoure la comprensió social de la diversitat cultural?	144
4.8-Sobre quina bastida ha de dissenyar-se un programa d’educació artística per a què promogui la comprensió social per sobre l’aprenentatge manual-tècnic o d’autoexpressió?	146
5.-BIBLIOGRAFIA	152

1.- INTRODUCCIÓ

En el moment de plantejar un projecte d'investigació que promoguéss alternatives en el desplegament curricular d'educació artística a primària, s'ha intentat atendre a les necessitats socials i educatives que es desvetllen en entorns educatius caracteritzats per la seva diversitat cultural. Per això, tant en el disseny del projecte de recerca com en l'anàlisi de les dades, s'ha intentat juxtaposar diferents àmbits de coneixements que intervenen en l'educació artística i que més endavant es detallen amb referències bibliogràfiques corresponents.

La investigació ha permès:

1.- Evidenciar les relacions que estableixen els infants amb les fotografies contemporànies que hem seleccionat i extreure:

- Els significats al voltant de la fotografia contemporània i de la representació d'un mateix
- Els recursos i les estratègies que els infants utilitzen a l'hora de relacionar-se amb les imatges
- Les formes d'autorepresentació que han estat significatives en la producció d'imatges

2.- Reflexionar, a partir de l'aprenentatge dels infants, sobre la idea d'identitat, multiculturalitat, subjectivitat i cultura

3.- Extreure orientacions curriculars al voltant de l'Educació Artística en contextos multiculturals:

- La mediació del mestre en la interpretació i en la producció de narratives visuals
- L'aportació de les fotografies d'artistes contemporanis en contextos educatius: la comprensió i la producció de narratives visuals
- La recerca d'obres i imatges per negociar significats en contextos escolars
- L'organització curricular a partir de la idea de cultura, subjectivitat i identitat

1.1- ANTECEDENTS DEL TEMA OBJECTE D'ESTUDI

En els darrers tres cursos he treballat en una de les escoles de primària ubicada al Raval sud de Barcelona després d'haver obtingut la plaça mitjançant el Pla Estratègic "Aprendre a Viure". El projecte pel qual va ser admesa la meua sol·licitud tenia com objectiu la creació d'un espai escolar dedicat a l'educació artística a primària, visites a museus i la coordinació d'activitats culturals de l'escola. El projecte va entrar en funcionament el curs 2003-04.

Des de sempre, el Raval sud ha estat un nucli urbà molt feble, i sovint desvinculat, dels cicles econòmics de la ciutat; l'atur i la pobresa han anat esculpint una població socialment controvertida. La delinqüència, la drogaaddicció i la prostitució conviuen amb l'esperit de risc que comporta acceptar la desestructuració com un fet habitual. En aquests darrers anys, el Raval ha acollit una part important dels fluxos migratoris que arriben a la nostra ciutat procedents d'arreu del món. Una població que arriba amb conductes, models i valors diferents i cercant una millor qualitat de vida. Actualment, la diversitat de persones, llengües i cultures que hi conviuen al barri es reflexa en la composició de l'alumnat d'algunes de les escoles amb més d'un 75% de nens i nenes de procedència forània. Es tracta d'una població susceptible de patir enyorança, desequilibri i una sensació de fracàs durant el seu procés d'adaptació i de subsistència econòmica.

ORIGEN FAMILIAR	P3	P4	P5	1r	2n	3r	4t	5è	6è	NT	%
PAKISTAN	8	10	12	12	8	7	8	14	5	84	21,6
ESTAT ESPANYOL	6	12	4	9	9	10	3	9	10	72	18,5
MARROC	10	10	9	6	11	5	4	8	6	69	17,7
EQUADOR	1	5	6	5	3	5	8	8	5	46	11,8
R. DOMINICANA	4	4	5	3	1		3	2	5	27	6,9
FILIPINES	4	3		2	2	5		2	4	22	5,6
BOLÍVIA			2	2	3	1	4	1	2	15	3,8
BANGLA DESH		1	1	1			2	1	2	8	2
BRASIL	1		3			1			2	7	1,8
BULGÀRIA	1		3					2	1	7	1,8
ÍNDIA						1	2	1	2	6	1,5
COLÒMBIA	1		1			1	1	1		5	1,2
URUGUAI	1	1		1			1			4	1
PERÚ		1	1						1	3	0,7
ARGENTINA			1	1		1				3	0,7
ARMÈNIA					2				1	3	0,7
ROMANIA				1	1					2	0,5
HONDURES					1		1			2	0,5

ARGÈLIA	1					1				2	0,5
XILE							1			1	0,2
										388	

(Dades extretes del curs 2005-06 d'una de les escoles del Raval)

Amb tot, en aquesta diversitat educativa hi conviu tant la problemàtica de la marginació com el component afectiu i econòmic que pot comportar la immigració. Hi conviuen, també, com a factors que fa temps arrelen en el barri i que de forma més o menys greu poden alterar la conducta dels nostres alumnes: inadaptació, delinqüència, desestructuració, il·legalitat... Fer escola enmig d'un barri com el Raval pot comportar més d'una ambivalència de sentiments entorn a la problemàtica que suscita la multiculturalitat, el mestissatge i la marginació. El Raval creix i amb això la seva diversitat. Les escoles de primària del Raval necessiten entomar educativament aquesta pluralitat i conjugar-la tant de forma social com curricular.

L'increment progressiu a l'escola de nens i nenes que provenen d'arreu del món, la gran varietat de formes de fer i sentir que mostren, les mancances afectives, els problemes d'actitud, i les dificultats en l'aplicació curricular van orientar la meua intervenció des de la perspectiva d'un aprenentatge social. La creació d'un taller d'educació artística pretenia construir un espai organitzat i amb contínua evolució que propiciés la diversitat d'intencions i anticipacions, l'autoorganització, l'autoexpressió, la creació de signes, el diàleg amb els materials, la transformació i el ressorgiment de projectes.

Dia a dia, el taller es mostrava com un context d'acció, de comunicació, de cooperació i de confrontació, on els alumnes trobaven un espai per recrear-se des de la intenció, el gaudi i la comunicació. La seva organització, a partir de les diferents ofertes que suggerien els materials i de les necessitats bàsiques en les diferents formes d'intervenció i d'acció amb els materials, oferia la possibilitat de prendre consciència de l'acció, de l'ús d'un mètode relacional (activitats en grup), de la col·lectivització de projectes i d'experimentar la seducció que promouen les transformacions plàstiques dels materials, fomentant l'atenció i la satisfacció.

(Produccions realitzades en el taller)

(Col.laboració amb l'artista Oswald Aulestia)

Amb aquesta forma organitzativa vam poder contextualitzar la diversitat en les formes de relació amb els materials plàstics des de la contínua interrelació entre experiència i producció. Les propostes de relació amb els materials plàstics potenciaven l'apreciació de les diferències entre els companys, tant pel que fa a l'humor, el temperament, la motivació, la intenció i el gust. A més, les expectatives que fomentaven iniciaven processos d'autoconeixement compartit: la recreació amb els estats d'ànim, amb les expectatives, amb les intencions, amb la vibració que flueix entre les accions i la matèria plàstica i, en definitiva, amb les diferents formes en que els materials arribaven a captivar l'atenció dels alumnes. L'àmbit del taller ja permetia, en primera instància, començar a dissenyar una primera part del seu currículum que de forma esquemàtica puc sintetitzar de la següent manera:

La transformació dels materials plàstics per tal de:

1. - Potenciar l'atenció i el gaudi
2. - Desvetllar actituds d'exploració i de relació
3. - Promoure la cognició exploratòria i la satisfacció
4. - Poder desfogar-se en un context més lliure
5. - Apreciar la diversitat de temperaments i gaudir del treball compartit

De forma paral·lela anàvem experimentant amb altres activitats amb la intenció d'apropar els/les alumnes a produccions artístiques. Amb la utilització de referents artístics preteníem obrir el ventall que la història de l'art ens ofereix pel que fa a les diferents formes de representació i poder experimentar-ho en les nostres produccions. Bona part de les visites expositives de museus també es contemplaven amb aquest objectiu:

(Treballs realitzats en el taller "Joc de llums i ombres: natura morta" MNAC, Barcelona)

El dibuix amb model s'anava configurant com una de les activitats primordials en el taller. Presentat com una activitat d'observació, els alumnes varen demostrar estar incentivats degut als avenços que feien; després de cada sessió podíem comprovar les millores que feien tot ordenant els seus apunts. Cal destacar també el gaudi que tenien durant aquestes sessions en observar al company/a a l'hora de dibuixar-lo.

(Apunts de model realitzats al taller de l'escola)

Amb tot, s'anava ampliant el nostre disseny curricular afegint un nou apartat que esquematitzo de la següent forma:

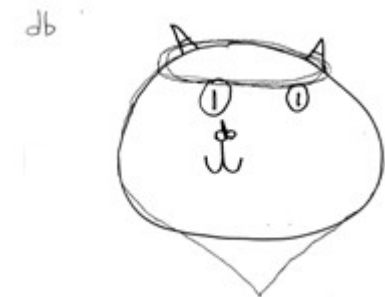
La observació i la representació per:

1. - Potenciar l'observació d'obres d'art
2. - Desvetllar actituds de curiositat i preguntes entorn l'objecte artístic
3. - Apreciar els detalls i la diversitat artística
4. - Copsar l'art com un vehicle de coneixement i descoberta
5. - Adonar-se de la diversitat en la representació del món
6. - Gaudir de les visites a museus

El taller d'educació artística compartia amb el taller d'expressió dramàtica bona part de la dinamització festiva de l'escola. El taller ofería la possibilitat de crear personatges i símbols col·lectius que, en el moment de ser compartits, ens permetia identificar-nos com a comunitat. Alhora, l'educació artística també ens ofería la possibilitat de presentar coneixements i informació, de recrear espais imaginaris, dramàtics i de caracteritzar personatges.

((Projecte "Verne": mural-exposició)

(Projecte cap gros castanya, elaboració i festa)

(Carnestoltes 2004-2005)

(Mural St. Jordi 2003-2004)

(Cartell revista escola 2004-2005)

Algunes de les visites expositives a museus també incideixen en aspectes tant rellevants com la descoberta, a partir de la simbologia i de la càrrega semàntica, dels objectes artístics i de les relacions polítiques i socials dels homes.

S'afegia un nou bloc curricular que esquematitzo així:

La recreació de símbols col·lectius que permeten:

1. - Identificar-nos com a col·lectiu
2. - Caracteritzar personatges i recrear espais imaginats
3. - Comunicar aprenentatges de forma visual
4. - Copsar maneres de viure i formes d'organització social
5. - Descobrir i compartir les emocions dels homes i de les dones
6. - Apreciar la nostra feina
7. - Obrir expectatives
8. - Gaudir dels nostres espais

En el projecte “*Aprendre a viure*” de Ciutat Vella (on preval com a objectiu la comprensió del jo, la comprensió dels altres i l'assumpció de les funcions socials culturalment valorades) convé assenyalar que diferents cultures valoren i, en conseqüència, fomenten rols socials diferents. Atenent a aquesta presumpció, calia reconduir el nostre àmbit de relació, on interactuen rols com el de facilitador, lideratge, cuidador, amic..., vers espais de projecció

compartida que evidenciïn en quin sentit som semblants o diferents als que ens envolten.

El taller de la revista escolar va promoure la necessitat de donar un salt qualitatiu en la meua tasca docent. En aquest taller, on els alumnes podien escriure amb llibertat experiències personals, es promovien produccions on es narraven els viatges que sovint fan els alumnes al seu país d'origen, la mort de parents, l'enyorança a persones, descripció d'indrets o costums, etc...

Un viatge a casa meua

Jo he nascut a Espanya. Quan tenia un any vaig anar al Marroc i vaig tornar a Espanya quan tenia dos anys i mig. Als tres anys vaig entrar a l'escola on he après algunes coses.

Quan tenia set anys vaig tornar al Marroc i ja sabia amb quins mitjans de transport hi anava: el taxi, l'autocar i el vaixell. Amb aquests mitjans de transport vaig al Marroc i torno a Espanya .

Del Marroc a Barcelona hi ha 1.300 quilòmetres. A mi m'agrada més el Marroc perquè allà està la meua família i em diverteixo molt. A Espanya no em diverteixo tant perquè aquí no està tota la meua família. Només estan les meves tres tietes, els tres tiets, l'àvia ,l'avi i els quatre cosins. Però també m'agrada Espanya perquè estimo casa meua i també la casa del Marroc. Estimo les dues cases i també els amics!

(Una nena de 4rt de primària)

Altres intervencions, com la que es mostra a continuació, desvetllava ja la necessitat d'atendre de forma curricular les experiències viscudes dels alumnes. Després de visitar l'exposició 25 anys de col·leccionisme que "La Caixa" va mostrar durant el curs 2004-05 al "Caixa Fòrum", un alumne de 4rt va reproduir espontàniament a casa seva una màquina d'escriure amb una carta al seu avi que acabava de morir, en relació al film de 35 mm de Rodney Graham "Rheinmetall/Victoria 8" que havia vist a l'exposició. L'experiència, que l'educadora de museu va promoure quan contemplàvem el film, va desvetllar nocions al voltant del temps, dels objectes que deixem d'utilitzar i de la

metàfora visual que recrea el film al visualitzar en camera fixa com una màquina d'escriure es cobreix d'un polsim blanc.

(Rodney Graham "Rheinmetall/Victoria 8",
film 35mm, 00:10:50. LAPIZ 210/211, pàg. 129)

A la màquina d'escriure apareixia el següent escrit:

***...Estimat avi: estic bé i content a l' escola. No et preocupis per mi. Estàs bé?.
Les joguines que més m'agraden són l'espasa i el cotxe de sis rodes. Espero
que em diguis algun dia quines joguines t'agradaven a tu. Espero que t'ho
passis bé al cel. M'agradaria veure el cel per estar amb tu una estoneta, espero
que sigui maco....*** Un alumne de 4rt de Primària.

Finalment, la meva col·laboració en el projecte de recerca que porta per títol ***"Educació Artística, aprenentatges i infància. Una recerca sobre la comprensió crítica i la pràctica de l'art als museus i a les escoles"*** (REF.PNL2004-43) a la Universitat Autònoma de Barcelona va ser decisòria per engrescar-me a dur a terme una recerca que desvetlles les possibles relacions entre experiència i art.

Tot plegat, em va fer pensar que no era suficient tenir a l'escola espais d'autoexpressió i manipulació, ni tant sols promoure només relacions amb manifestacions artístiques locals. La diversitat cultural em situava educativament des de la panoràmica que tothom ha d'aprendre de tothom i em plantejava unes perspectives que podien dimensionar aquest currículum manipulatiu, experimental, representacional i simbòlic des de les construccions de la subjectivitat dels alumnes. Poder relacionar visualment i plàstica les experiències, els significats, les emocions i la subjectivitat dels alumnes obria una perspectiva que permetia que l'educació artística esdevingués un àmbit

social d'idees, d'accions i de significats i en definitiva de cultura activa, amb un programa que reconegui i auspici la diversitat subjectiva i cultural dels alumnes.

Entorn a aquesta nova visió s'obria l'opció de poder apropar els alumnes a l'art a partir de les seves experiències "de vida" viscuda, una opció que afecta a una visió del currículum i que podia començar a construir a partir de:

1. - **La recerca d'experiències artístiques al voltant de la subjectivitat i de les experiències de vida**
2. - **La recerca en l'art contemporani de relacions òptimes per desvetllar experiències i inquietuds personals**

L'art contemporani, en tant en quant estableix lligams amb la cultura popular, ens podia aportar un context a l'àmbit de l'educació artística a primària que ajudés a promoure la reconstrucció social i la construcció d'un jo que accepta i aprèn de les diferències. En definitiva, la recerca pretén, a partir d'unes necessitats preventives socials, oferir un salt qualitatiu de l'educació artística vers la comprensió del jo i de la diversitat.

El projecte "*L'educació artística: un currículum per a l'educació intercultural i un àmbit per a la comprensió social*", pel que he obtingut una llicència d'estudis retribuïda, espera obtenir arguments per situar la meva intervenció educativa des del context de les nostres realitats multiculturals.

Per acabar, tot intentant situant el punt de partida d'aquesta investigació, plantejo les següents preguntes que són les que vehicularan la recerca:

- **L'art contemporani pot desvetllar la subjectivitat dels nostres alumnes i promoure la seva construcció?**
- **Pot l'educació artística apropar-nos als processos socials i afectius que modelen la subjectivitat dels nostres alumnes?**

1.2- EL CONTEXT I L'EQUIP DE LA RECERCA

Per la meua vinculació, tant veïnal com professional, al barri del Raval he optat per contextualitzar la investigació en una de les escoles del barri, tot focalitzant-la en els dos grups de 4rt de primària. Haver treballat durant quatre cursos escolars en aquesta escola em permetia tenir un coneixement dels alumnes partíceps en la recerca. Aquest fet a afavorit a la relació entre els investigadors i els alumnes i al coneixement de les dinàmiques de grup.

Tot i que l'aportació d'aquesta investigació es podria extrapolar a altres contextos educatius, cal valorar que la diversitat cultural que mostren les escoles d'aquest barri encara no es pot generalitzar com a conseqüència de les característiques dels diferents assentaments urbans i per les actuals polítiques de distribució escolar. Caldrà reconèixer, a més, que aportacions com les que promou la recerca no esdevenen tan riques en contextos, ni en pràctiques, monoculturitzants. Per aquesta raó, aprofito l'avinentsa per evidenciar la riquesa que pot aportar, en termes educatius, la diversitat en les aules.

“Un currículum concebut adequadament pot prendre la forma allà on diferents tradicions locals són compartides pels grups: perquè en tant que el currículum roman local, presenta una visió del món aïllada. Quan els estudiants aprenen sobre les tradicions locals dels altres tenen una base millor per comprendre i avaluar les seves pròpies tradicions”. (Efland, Freedman i Sthur, 1996:97, citat en Aguirre, 2005: 312)

A l'hora de portar a terme la recerca al voltant de la interculturalitat i de l'art contemporani des d'una perspectiva construccionista de l'educació artística a l'etapa educativa de primària, s'ha cregut convenient, tant per les vinculacions socials, artístiques i educatives, com per les dificultats que es podien preveure en el seguiment i en les observacions, la col·laboració de diversos membres vinculats a diferents àmbits relacionables amb la investigació:

- **Montserrat Rifà i Valls**, supervisora de la recerca i professora del Departament de Didàctica de l'expressió musical, plàstica i corporal de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

- **Laura Trafi Prats**, supervisora de la recerca i professora del Departament de Didàctica de l'expressió musical, plàstica i corporal de la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- **Irene Tourinho**, col·laboradora en la recerca i professora de la Universitat de Golàs, Brasil.
- **Marcelo Artioli Schellini**, artista, fotògraf i estudiant en pràctiques del màster Estudios de la Cultura Visual a la Facultat de Belles Arts de Barcelona

A més d'agrair als col·laboradors de la recerca l'oportunitat d'haver treballat en una situació d'aprenentatge compartit i el seguiment que n'han fet, voldria mencionar també les aportacions rebudes pels professors del curs de Doctorat "Arts visuals i educació, un enfocament socioconstruccionista" (2005-07) del Departament d'Educació Artística de la Facultat de Belles Arts de Barcelona; el de la meua companya de doctorat Estíbaliz Pérez García amb la que hem compartit experiències i reflexions al voltant de l'art contemporani i de l'educació artística; i la col·laboració de tots els membres del claustre de l'escola que han cregut i han permès portar a terme el projecte d'Educació Artística a l'escola.

1.3- EXPLICACIÓ DEL TEMA

La interculturalitat, educativament parlant, ens situa des d'un panorama en el que tothom ha d'aprendre de tothom i planteja unes perspectives diferents a les que pressuposa la immersió exclusiva en valors i punts de vista d'una cultura. Des d'aquesta perspectiva, l'educació artística a l'escola primària pot esdevenir un àmbit social d'idees, d'accions i de significats, i en definitiva, de cultura activa si contempla un programa que relacioni amb el diàleg la diversitat artística en l'art contemporani amb la diversitat de creences i de valors culturals dels alumnes.

El projecte d'investigació "***L'educació artística: un currículum per a l'educació intercultural i un àmbit per a la comprensió social***", desvetlla arguments per a que situem les nostres intervencions educatives des del context de les pròpies experiències . Revisar les nostres intervencions pot fer-nos adonar que el tractament de la interculturalitat a les escoles de primària no passa només per

la celebració d'actes puntuals , sinó que ha de vehicular una actitud crítica i el reconeixement de la diferència com a mitjà d'aprenentatge. En definitiva, no només es tracta del coneixement de les diferents procedències o cultures sinó d'atendre les noves identitats i les formes i pràctiques culturals emergents del mestissatge propi de les realitats culturals canviants del nostre món. Adonar-nos dels beneficis que promou l'art i les manifestacions artístiques contemporànies, en tant que s'enriqueixen de la diferència, ens obre una expectativa des de la vessant humanística i social per a la construcció de la subjectivitat del nostre alumnat i per a la comprensió social.

“Deixar que les veus dels altres ressonin en el meu text és, doncs, una manera de fer realitat la idea de desplaçar el “jo” del centre del projecte de pensament i afegir-lo a un projecte col·lectiu”. (Braidotti, 2000:80-81)

L'art pot donar visibilitat a aspectes interns i personals i a aspectes del món en que vivim. Ofereix la possibilitat de repensar les representacions que es fan de molts aspectes de la nostra vida. L'art constitueix un camp que es pot utilitzar per avançar en la construcció d'allò que és subjectiu i personal i poder repensar, des de la col·lectivització de les construccions ideològiques, des dels canvis en la percepció de la vida, i en definitiva, des dels canvis en la representació del nostre món i de la nostra existència. El treball artístic permet dissenyar espais simbòlics de pensament i resignificació i prendre distància per aconseguir ser més tolerables a allò que hem d'afrontar.

“Una intervenció educativa dissenyada des de la diversitat fomenta el pensament crític, l'acceptació i la tolerància de la diferència. També promou l'exercici dels valors democràtics i reconsiderar les nostres responsabilitats ecològiques.” (Efland, Freedman, Sthur 2003: 226)

1.4- LES QÜESTIONS QUE PLANTEJA LA RECERCA

Tot reconeixent la pròpia diversitat artística que existeix en el context cultural, el que es planteja en la recerca és el següent:

- L'art pot esdevenir un espai de coneixement compartit, un espai crític i de debat, un espai de comprensió cultural i social a les escoles de primària. A més, l'art contemporani ens pot aportar un context a l'àmbit de l'educació primària que pot promoure la reconstrucció social i la construcció d'un jo que accepta les diferències

Entorn a aquest plantejament sorgeix la necessitat d'atendre a les següents qüestions per poder dibuixar una nova orientació curricular:

- 1). Quina relació cal promoure entre els alumnes i les manifestacions artístiques contemporànies?
- 2). Quines manifestacions artístiques hem d'incloure en el currículum?
- 3). Quin és el paper del mestre?
- 4). L'art pot promoure la construcció de la subjectivitat i de la identitat?
- 5). Un programa d'educació artística pot promoure la comprensió social de la diversitat cultural?
- 6). Sobre quina bastida ha de dissenyar-se un programa d'educació artística intercultural per a què promogui la comprensió social per sobre l'aprenentatge manual-tècnic o d'autoexpressió?

1.5- LES PREGUNTES ESPECÍFIQUES DE LA RECERCA

Les qüestions que planteja la recerca porten a formular les següents preguntes específiques:

- 1- Perquè necessitem de les imatges i dels objectes artístics?
- 2- Perquè l'art contemporani pot esdevenir un connector en la vida diària dels nostres alumnes?
- 3- Perquè l'art contemporani desvetlla la subjectivitat dels nostres alumnes i promou avançar en la seva reconstrucció?
- 5- Com pot l'educació artística apropar-nos als processos socials i afectius que modelen la subjectivitat dels nostres alumnes?
- 6- Com pot l'educació artística promoure la comprensió social?

1.6- OBJECTIUS I RESULTATS PROPOSATS

- 1.- Extreure i desvetllar possibles relacions amb les imatges artístiques que argumentin la possibilitat d'establir vincles entre les experiències personals que tenen a veure amb la construcció de la subjectivitat de l'alumnat i les narratives visuals de l'art contemporani
- 2.- Desvetllar categories de diàleg que permetin avalar les relacions que fa l'alumnat amb les narratives visuals contemporànies
- 3.- Evidenciar algunes referències de la construcció de la subjectivitat que s'utilitzen en un procés creatiu i en la construcció de narratives visuals
- 4.- Proposar pautes curriculars d'intervenció en els dissenys d'activitats d'educació artística i cultura visual al voltant de la subjectivitat i construcció de la identitat a l'etapa educativa de primària

“..Els interrogants que es plantegin al voltant de les imatges no han de ser del tipus -¿què signifiquen?- o -¿què fan?-, sinó, mes aviat -¿quin és el secret de la seva vitalitat?- i -¿què pretenen?...” (Mitchell, 2003:85)

De la investigació sorgeix la necessitat d'atendre els següents temes per les seves aportacions en les interrelacions culturals i subjectives que poden contribuir en la construcció de coneixement :

1. - La fotografia artística contemporània i la seva funció en la comprensió social
2. - La recerca de pràctiques educatives al voltant de l'art contemporani que generin debats en la construcció d'identitats, en la representació del gènere, en les tensions socials i emocionals, en les relacions de poder i en la comprensió d'un mateix i del món
3. - Les relacions a través del diàleg, les problemàtiques i els reconeixements que els alumnes de diverses cultures poden establir amb les manifestacions artístiques contemporànies
4. - La importància educativa de l'imaginari popular dels alumnes, en tant que poden mostrar les influències en les experiències viscudes i de la rememoració d'aquestes en la construcció de la subjectivitat, la identitat i en l'experiència estètica

5. - La rellevància d'evidenciar i compartir processos de reconstrucció del “jo” en la relació amb els objectes artístics
6. - Revisió en termes de diversitat cultural i de comprensió social dels currículums escolars

2.- TREBALL DUT A TERME

2.1- MARC TEÒRIC

"La missió del poeta consisteix en dir-nos, no allò que ocorregué, sinó allò que passa, no el que va passar, sinó la classe de coses que sempre esdevenen. (... /...) Un no estudia a Macbeth per aprendre la història d'Escòcia, sinó que un consulta Macbeth per aprendre el que sent un home després d'haver guanyat un regne i haver perdut la seva ànima. A Dickens trobem un personatge com Micawber, i un no pensa que Dickens ha d'haver conegut un home exactament igual a aquest personatge, sinó que sent que hi ha una mica de Micawber en gairebé cada una de les persones que un coneix, fins i tot en un mateix " (Frye 1964:63-64)

La recerca s'ha desenvolupat atenent la juxtaposició dels següents àmbits de coneixement que intervenen en l'Educació Artística:

1.- Sobre l'educació artística:

- L'educació artística com un mitjà de comprensió dels móns socials i culturals (Efland, A. Freedman, K. i Sthur, P.(2003); Hernández, F. (2003))

EFLAND, A., FREEDMAN, K. & STUHR, P. (2003) *La educación en el arte posmoderno*. Barcelona: Paidós

HERNÁNDEZ, F. (2003) *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro.

- L'experiència estètica com una prolongació de l'experiència vital (Agirre,I(2005)).

AGIRRE, I. (2005) *Teorías y prácticas en educación artística. Ideas para una revisión pragmática de la experiencia estética*. Barcelona: Octaedro

- La noció de “comprensió” en front la noció d’ “interpretació” (Rorty, en Umberto Eco (1995))

ECO, U. (1995) *Interpretación, sobreinterpretación*. New York: Cambridge University Press.

- La forma de significar l'art i la seva utilitat com a recurs educatiu en la construcció de la identitat. (Frye, N(1964))

FRYE, N (1964), *The educated imagination*, Bloomington: Indiana University Press

- Reflexions al voltant de la mirada i de les relacions que podem establir amb els objectes i les imatges artístiques. (Emery, L (2002); Mitchell, W.J.T. (2003); Zurmuehlen, M.(1992))

EMERY, L. (ed.) (2002) *Teaching Art in a Postmodern World*. Melburne: Gmom Ground
MITCHELL, W.J.T. (2003) Mostrando el Ver: Una crítica de la cultura visual, en *Estudios Visuales 1*. Murcia: Centro de Documentación y Estudios Avanzados de Arte Contemporáneo, Noviembre, págs. 17-40

ZURMUEHLEN, M. (1992) "Post modernist objects: A relation between past and present", en *Art Education*, vol. 45, nº 5, págs.10-17.

2.- Sobre les pràctiques artístiques contemporànies:

- Les pràctiques de la fotografia contemporània que reflecteixen els artistes contemporanis i que generen representacions materialitzades des del punt de vista del subjecte i des de qüestions de la identitat (Evans, J (2005): Spence, J. (2005)).

EVANS, J (2005) "Contra el decoro! Jo Spence: una voz al margen". Jo Spence. Más allá de la imagen perfecta. Fotografía, subjetividad, antagonismo. Museu d'Art Contemporani de Barcelona. Barcelona 2005

SPENCE, J. (2005) "Reelaboración del álbum familiar". Jo Spence. Más allá de la imagen perfecta. Fotografía, subjetividad, antagonismo. Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona.

3.-Sobre les aproximacions curriculars al voltant del multiculturalisme:

- Al voltant de la formació de la subjectivitat i de la identitat (Mansfield, N (2000)).

MANSFIELD, N. (2000) *Subjectivity. Theories of the self from Freud to Haraway*. New York University Press

- Sobre les aportacions de les posicions construccionistes en l'educació artística (Schwandt, T.(1984)).

SCHWANDT, T. (1994) "Constructivist, Interpretativist Approaches to Human Inquiry", en Denzin y Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage. 118-137.

- Sobre una aproximació pragmatista a l'educació artística (Agirre, I (2005)).

AGIRRE, I. (2005) *Teorías y prácticas en educación artística. Ideas para una revisión pragmatista de la experiencia estética*. Barcelona: Octaedro

- Revisió de les teories crítiques i postcrítiques i l'anàlisi de les tendències de la teoria social com el postmodernisme, el feminisme, els estudis postcolonials i

els estudis culturals a partir de la teorització que se'n fa al voltant de la concepció del currículum (Tadeo da Silva, T (2001)).

TADEO DA SILVA, T. (2001) *Espacios de Identidad*. Barcelona: Octaedro

- Els dissenys curriculars al voltant de la cultura visual, de l'educació i la formació de la identitat (Freedman, K. (2003); Guerra, C (2001)).

FREEDMAN, K. (2003) *Teaching Visual Cultura. Currículo, Aesthetics and the Social Life of Art*. Columbia

GUERRA, C. (2001) "Culturas discontinuas. Notas de introducción al debate sobre cultura visual, política de reconocimiento y educación". I Jornadas de Cultura visual. Fundación La Caixa. Barcelona

4.-Sobre les interpretacions al voltant de la multiculturalitat

- Sobre la complexitat del món en que vivim i la qüestió del multiculturalisme (Aramburu, (2002); Caballero (2000)): García, N. (2002) ; Kincheloe (1999); Malgenesi, (2000))

ARAMBURU, M (2002) *Los otros y nosotros*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

CABALLERO, Z (2000) "Identidad, aprendizaje y conflicto en la escuela multicultural". Tesis Doctoral: Processos Educatius en Situacions de Canvi. UB, Valle Hebrón, Barcelona

GARCIA, N. (2002) "Últimos cambios en el mapa del multiculturalismo", *Lápiz* 187-188. Madrid

KINCHELOE, J (1999) *Repensar el multiculturalismo*. Octaedro. Barcelona

MALGESINI, G. (2000) *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Madrid: Catarata

2.2- DECISIONS METODOLÒGIQUES

Bona part de la investigació pretén aproximar-se, a partir de la recerca de col·laboració en acció, a aspectes relatius a les inclinacions i als rastres de les històries personals dels/les alumnes de primària, i com aquests aspectes operen en la relació amb les manifestacions artístiques, així com en els processos de producció artística. Per aquesta raó, la recerca barreja mètodes relacionats amb l'etnografia, la fenomenologia i la investigació narrativa amb el desig d'explicar i descriure un fenomen tant ple d'ambigüitats com el que planteja les relacions dialogants amb manifestacions artístiques contemporànies i que, en la majoria dels casos, es transfereixen mitjançant entramats

carregats de subtileses i de impressions que no tenen res a veure amb processos lineals d'aprenentatge amb els que solem estar més acostumats.

Les següents lectures han aportat a la recerca algunes directrius davant el problema d'investigar des d'una perspectiva pedagògica: la manera de recollir les dades, d'intervenció en els contextos escollits, de relacionar-se i convida amb els/les alumnes, de descriure situacions i la forma en que es construeix la interpretació dels fets que s'han viscut en la investigació:

- Egon G., Yvonna L. (1994). Fan aportacions al voltant de les creences metafísiques dels paradigmes investigadors alternatius i les seves posicions: Positivisme, Postpositivisme, Teoria crítica i Constructivisme GUBA. E, YVONNA, L. (1994) "Competing Paradigms in Qualitative Research", en Denzin y Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage. 105-117.
- Van Manen (2003). La seva obra *Investigación educativa y experiencia vivida* orienta, en aquesta investigació, vers el reconeixement de les experiències pròpies com una font i com una base metodològica per a presentar les pràctiques d'investigació en ciències humanes
VAN MANEN, M. (2003) *Investigación educativa y experiencia vivida*. Barcelona: Idea Books.

Revelar fenòmens, com els que han succeït en situacions dialogants entre els alumnes de 4rt de primària, en imatges o objectes artístics contemporanis, ha requerit una mirada i una comprensió on la subjectivitat té una implicació prou important perquè pugui produir rebuigs per part de posicions objectivistes. A més, escriure la comprensió d'aquests fenòmens d'actitud, on valors i creences posen en joc diverses formes de representació i d'acció, no s'ha pogut comprimir en un text objectiu.

Tant en la manera d'aproximació com en la forma d'explicació i descripció de la comprensió dels fenòmens, la recerca s'ha orientat més a una experiència narrativa compartida entre els investigadors i els alumnes que a una experiència objectiva. El resultat ha estat organitzat a partir de les interrelacions

i convergències de les narratives obtingudes, amb la intenció que permeti al lector situar-se, recordar les vivències, dialogar, re-significar les pròpies visions i dibuixar les possibles cartografies que poden desvetllar els diàlegs.

L'aproximació i la organització de narratives a partir de l'encreuament de dades relacionables, de les relacions entre allò públic i allò privat i de la transversalitat d'interpretacions, ha permès focalitzar els interessos pedagògics i les aproximacions teòriques per abordar el multiculturalisme escolar des de l'educació artística.

Aquesta mirada en termes de recerca interpretativa-narrativa, que contempla de forma interrelacionada aportacions de la fenomenologia i de l'etnografia, ha permès allunyar-se dels dualismes entre teoria i pràctica, subjecte i objecte i apropar-se al reconeixement d'allò inevitable, de la intuïció, del valor de tot subjectivisme, del desig, de la provocació i del desafiament, de la permeabilitat,... i, en definitiva, de la comprensió de com decidim i ens construïm de forma conjunta i en un mateix context . Amb tot, la recerca s'ha omplert de sentit social i de sentit cultural, dos aspectes amb els que es desvetllen algunes de les nocions soterrades al voltant de “subjecte-escolar i professional” i al voltant de “cultura infantil”.

2.3- DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE EDUCATIU

Es tracta d'un estudi desenvolupat en el marc d'un projecte de recerca col·laboradora en una escola de primària del Raval de Barcelona sobre la comprensió crítica de l'art contemporani, la interculturalitat, el reconeixement, la identitat i la subjectivitat, la representació i la producció de narratives.

La recerca col·laboradora ha facilitat la sistemàtica obtenció de dades per:

- Observar i enregistrar en vídeo les intervencions i les produccions dels alumnes
- Incorporar facilitadors crítics a la recerca
- Desvetllar els centres d'interès de la pròpia recerca i de les pràctiques educatives

L'acció que s'ha desenvolupat per a la seva observació, i que a continuació descriu en seqüència, s'organitza a partir de 5 activitats:

- Presentació de la narrativa biogràfica de l'investigador Xavier
- Les narratives biogràfiques dels alumnes
- El diàleg amb l'artista
- Les narratives de diàleg amb les imatges
- Les representacions que produeixen els /les alumnes

Activitat 1: Presentació de la narrativa biogràfica de l'investigador Xavier

El Xavier exposa a la classe, i en grup, un petit relat al voltant d'una fotografia que pertany al seu àlbum familiar. L'exposició es fa mitjançant la projecció de la fotografia i l'exposició del relat. La narració oral contempla aquells aspectes que Van Manem destaca en el capítol 3 del llibre *Investigación educativa y experiencia vivida* per elaborar una descripció correcta d'una experiència viscuda. Finalment, es demana als alumnes que portin una fotografia d'ells mateixos o una en la que surtin amb membres de la seva família o d'algun esdeveniment molt important per a ells. La fotografia escollida ha de significar molt, tant pel que fa a les persones que l'acompanyen com per l'acció que en la imatge s'està fent o pel lloc on se situa. L'experiència ha de ser significativa per a l'alumne i ha de ser el motiu que condicioni la tria d'una o d'altra fotografia.

La imatge proposada només pretén ser l'inici relacional i subjectiu entre el Xavier i els/les alumnes per poder promoure la producció de narratives biogràfiques i transferir experiències en la posterior relació amb les imatges artístiques. Per als alumnes de 4rt s'ha proposat una narrativa personal al voltant de les festes o reunions familiars.

- Exposició visual:

- Exposició oral:

Quan veig la fotografia recordo les festes familiars que a casa es feien. Sempre les esperava amb desig. Jo sempre parava la taula. De totes les tasques que feia per ajudar la mare la que més m'agradava era parar la taula. Obria la "vitrina", un moble aparador, amb molta precaució de no trencar res. Després de preguntar a la mare, anava treien les copes i els plats. Jo veia la vitrina com el moble més important de tots, i a la vegada, el més fràgil. Dins la vitrina, la mare guardava, de forma meticulosa i per a la seva exposició, la vaixel·la i la cristalleria. La cristalleria tenia moltes copes de diferent grandària i capacitat. De vegades, havia d'agafar una copa que es trobava al fons de tot. Llavors, havia d'enfil·lar-me sobre una cadira i allargar el braç poc a poc per sobre de les copes més properes. En el record d'aquesta acció encara veig les meves mànigues encongint-se i el meu braç allargant-se.

La vitrina era un aparador amb prestatges de vidre i el fons estava recobert amb un gran mirall que et permetia veure els objectes des del darrera. Tot era transparent i net. Podies veure tot el que hi havia dins y, segons com ho veiessis, podies descobrir més d'un efecte visual: reflexes, transparències, multiplicacions, deformitats...A vegades, em quedava bocabadat seguint amb la meva mirada les panxes de les copes o de les ampolles dels jocs que hi havia. Ho feia poc a poc, anant i venint, d'un costat a l'altra, de dalt a baix.

Aquell moble la mare el netejava sovint; llavors jo havia de treure totes les peces de cristall i netejar-les. Una a una, anava posant un líquid perquè no s'entelessin, les netejava per dins i per fora. La taula del menjador s'omplia de copes que jo anava treien de la vitrina i ordenant per fileres. Les brutes, en filera i ordenades per grandària en una meitat de la taula, anaven passant a l'altre costat a mida que les netejava, també en filera i ordenades. Poc a poc, aconseguia passar-me tota una tarda netejant la vitrina.

A l'hora de parar taula posava d'una en una les copes; les copes d'aigua darrera del plat, i al costat, la copa de vi. El pare no tenia copa de vi, el pare mai bevia. Els nens, però, teníem les copes per a poder brindar. Plats de

sopa, plats plans, plats per les patates fregides, plats pels muscles, plats per les galetes salades i en forma de peix. La cullera a la dreta, llavors, pensava jo, per lògica la forquilla també. No sé per quina raó el ganivet el separava de la forquilla i la cullera. Quan la taula estava parada esperava amb impaciència els convidats.

Activitat 2: Les narratives biogràfiques dels alumnes

A classe i en col·lectiu es mostren les fotografies que porten els/les alumnes tot permeten intervencions al voltant de les imatges. Es recullen algunes intervencions i s'explica l'activitat que es realitzarà entorn les fotografies.

Es fan tertúlies amb els alumnes de 4rt en grups de 4 (atenent diversitat cultural) al voltant de les imatges fotogràfiques que hagin portat. La tertúlia té els següents objectius:

- Intentar esbrinar quin any es va fer la fotografia i a on
- Per què es va fer aquesta foto, qui la demanava
- Recordar el lligam amb aquella persona (que li va fer la foto, o la persona fotografiada o l'acompanyant)
- Recordar si li va passar alguna cosa molt important en aquesta edat, en aquell lloc,...
- Recordar experiències emocionals (pèrdues, canvis, allunyaments,...)

Podem ajudar a l'alumne com apuntador al voltant d'aquells aspectes que se'ns acudeixin al mirar la fotografia. Es tracta de fer preguntes rellevants en el cas que algun alumne no sàpiga que dir.

Les preguntes al voltant de la fotografia poden ser:

- Sobre el context, sobre els objectes, al voltant de les accions, sobre les robes, sobre els personatges, el parentiu i l'afecte, al voltant de la quotidianitat, sobre les experiències compartides o no, d'allò que és més significatiu, de per què hem triat aquesta imatge i no una altra
- Amb la intenció d'elaborar una petita narrativa conjunta, oral, i extreure objectes, emocions, paisatges, models, accions, valors, morals,... que més endavant, quan es rememorin i se'ls hi doni significat, puguin posar-

se en joc de diàleg en la relació amb les imatges artístiques. En definitiva, es tracta de construir una autorepresentació més elaborada i captar com emergeix una narrativa amb les aportacions col·lectives que es fan, les comparacions i les diferències

En acabar, es proposa d'escriure la narrativa. Es preveu crear grups a partir de les temàtiques de les narratives creades: fotos de família, fotos d'espais urbans, fotos d'infància, fotos de la mare o del pare,.....

Activitat 3: El diàleg amb l'artista

L'assistència d'un artista fotogràfic al treball de recerca permet la presentació del seu treball artístic. L'artista presenta la seva obra en cadascun dels grups d'alumnes que s'han organitzat en relació a les temàtiques resultants de les narratives biogràfiques. L'activitat té com objectiu establir un pont entre les narratives dels alumnes i la relació que mantindran posteriorment amb obres contemporànies.

Activitat 4: Les narratives de diàleg amb les imatges

S'exposa en un passadís, a prop de l'entrada a la classe, un mural-exposició amb imatges fotogràfiques artístiques i contemporànies. Les imatges apareixen agrupades de dos en dos i amb suport textual referent a processos artístics i decisions exploratòries dels artistes. La primera imatge correspon a una feta pel fotogràfic (col·laborador) i que promou la memorització del diàleg amb l'artista, sobre les decisions de com es representa, amb la intenció d'establir un pont amb la resta d'imatges i entorn al diàleg que es proposa amb elles.

En el mural-exposició es proposa establir relacions amb les imatges fotogràfiques que han portat els alumnes, penjar-les al costat d'una o altra imatge de l'artista col·laborador i escriure els arguments. L'evolució del mural i la seva proximitat a la classe pot permetre fer exercicis de retorn i resignificació al voltant de les experiències col·lectives i individuals.

Amb les imatges artístiques es proposa un diàleg que pretén relacionar les narratives biogràfiques dels alumnes i les imatges. No es tracta de seguir-lo

detalladament sinó que es una orientació general. L'investigador ha de mediar el diàleg amb les imatges i aprofitar les intervencions espontànies dels alumnes aprofundint en els aspectes que s'experimenten amb més intensitat.

Les preguntes que s'inclouen en aquest diàleg atenen a diferents propòsits interpretatius i relacionals que es poden promoure entre els alumnes i les imatges. Seguint els marcs interpretatius que exposa Emery, L. (Emery, 2002; 214-227): formal, deconstructivista, de gènere, cultural, semiòtica, psicoanalítica, sociorealista.

A continuació s'exposa la mostra d'imatges agrupades per parelles, amb els suports textuais i les possibles preguntes que apareixen en el mural-exposició.

Parella 1

-Guilliam Wearing. *Self-portrait 2000*. (Grosenick, 2002; 537)

-Meysam Mohammadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

“Si hay algo que me pueda interesar, también tiene que ver algo conmigo.”

“Si hi ha alguna cosa que em pugui interessar, també té a veure amb mi”

“If there is something that can interest me it must also have something to do with me”

Gillian Wearing, artista (Grosenick, 2002; 541)

- Què volen aquestes imatges? Ens volen explicar alguna cosa?. Quina?
- Què ens mostren aquestes imatges del noi i de la noia?
- Què li preguntaries al personatge? Imaginat que ets ell, que respondries?
- Aquestes imatges et fan pensar amb algú, amb algun sentiment o emoció?
- Quina creus que és la causa? En quina situació de la teva vida, tu ho has sentit?
- Tu et fotografiaries com ho fa ell o ella? Per què?

Parella 2

- Miquel Angel Gaüeca. *Autoretrat*. (Galeria Espacio Mínimo, ARCO 1, 2005;151)
- Dieter Appelt . *My Love Affair With Art 2004*. (Garcia,M. 2002: 66)

“- ¿Es la fotografía el espejo de la imagen?

- Sí, totalmente. El espejo es un elemento muy importante en mi obra, el espejo es como el eco de la imagen.”

“- És la fotografia el mirall de la imatge?

- Sí totalment. El mirall és un element molt important en la meva obra, el mirall és com el reflex de la imatge”

“- Is the photography the mirror of the image?

- Absolutely yes. The mirror is a very important element in my work. The mirror is like the echo of the image”.

Dieter Appelt. Artista (Garcia,M. 2002: 75)

- Aquestes imatges com s'han fet? Et resulten estranyes o familiars?
- Aquests personatges poden comparar-se amb personatges actuals?
- Què hi ha en les imatges que expliqui coses dels personatges?
- Quines coses expliquen? Amb que les pots relacionar de la teva vida?
- Per què penses que els artistes han fet aquestes fotografies?

Parella 3

-Alexander Apóstol. *Then as Fountain* 2004 . (Galeria nmprojects, ARCO 2, 2005;644)

-Shadi Ghadirian. *“Qajar”* 1999 (Solans, 2005; 70)

“Las vivencias personales de otra persona pueden convertirse en las nuestras”

“Les vivències personals d'una altra persona es poden convertir en les nostres”

“Someone else personal experience can become ours.”

Tania Pardo, crítica d'art (Pardo, T , 2003:30)

- Quines coses veus de tu o del teu entorn en aquestes imatges?
- Els objectes que tenen els personatges estan al teu abast? En quines coses et fan pensar? Hi ha en el relat que has explicat de la teva foto algun objecte important per a tu?
- Creus que són de famílies treballadores, amb diners,...? Com deu ser la casa on viuen?

- Una noia es fotografiaria com els personatges de les imatges? Un noi es fotografiaria com els personatges de les imatges? Com quin personatge no ho faria? Per què? Quines coses et fan pensar així? Tothom pensa igual?

- Trobes alguna relació amb la teva fotografia?

Parella 4

-Youssef Sogodogo, *sense títol 1984* (Galerie Chab. ARCO 2, 2004; 686)

-Rineke Dijkstra, *Odessa, 1993* (Grosenick, 2002; 105)

“No hago fotos de gente que se cree guapa. No pueden sorprenderme.”

“No faig fotos de gent que es pensa que és guapa. No em poden sorprendre”

“I do not take photos of people which think they are beautiful... They cannot surprise me.”

Rineke Dijkstra (Grosenick, 2002; 104)

- Per què penses que els artistes han fet aquestes fotografies?

- Per què et deixes fer fotografies? T'agrada?

- Observa les imatges i pensa si tothom reacciona igual al ser fotografiat? Com reacciones tu?

- Què sents quan et fotografien? Què vols que surti de tu a la fotografia?

Parella 5

-Pooyan Alimohamadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

-Jo Spence, *Passaport Project 1979*. (Spence 2005: 221)

“Era un libro con el que podía explicar a un total desconocido cómo me sentía con respecto a mi misma y al mundo. Fue una técnica que me enseñó Kate Kennedy, una profesora de arte.

...puedes hacer que tus imágenes digan lo que tú quieras que digan.”

“Era un llibre on podia explicar a un estrany com em sentia respecte a mi mateixa i al món. Era una tècnica que em va ensenyar Kate Kennedy, una professora d'art.

...pots fer que les teves imatges diguin el que tu vols que diguin.”

“Throug that book I could tell a completely strange how I felt about myself and about the world. It is a technique that taught me Kate Kennedy –a professor of art.

...you can make your pictures tell what you do want them to tell.”

Jo Spence, artista (Spence 2005: 219)

- Quines coses et poden resultar familiars en aquestes imatges?
- Què mostren aquests artistes per explicar les coses dels personatges?

- Per a què guardem les nostres fotografies familiars? Què expliquen de nosaltres? Expliquen també les nostres inseguretats, temors, ràbies, angoixes, malestars, decepcions...
- Quines coses has descobert de tu en les teves fotografies? Quines coses voldries explicar de tu? Com ho faries? I en una fotografia?

Un cop finalitzat el diàleg amb les imatges es plantegen les següents qüestions:

- T'ha agradat mirar aquestes fotografies? Per què?
- Aquestes fotografies les podríem trobar en una sala d'exposicions d'art o en un museu? Creus que tothom les considera com una obra d'art? Per què?
- Quines coses has descobert de tu en les imatges?
- Quines imatges són les que expliquen més de tu?
- Escull una imatge per poder posar al costat la teva fotografia i digues per què les aparelles
- Vols escriure alguna cosa important al costat d'alguna fotografia?

Proposem als alumnes que pensin al voltant d'aquelles coses que han explicat d'ells mateixos i que decideixin com volen fer-se una fotografia tot recordant el que han viscut en l'activitat i allò que els representi millor. Poden portar a l'escola objectes per realitzar una autorepresentació fotogràfica d'ells mateixos amb l'ajut del fotògraf. Les decisions s'escriuran en un paper i s'enganxaran al mural- exposició.

Activitat 5: Les representacions que produeixen els alumnes

Realització de les fotografies d'autorepresentació. En aquesta activitat el fotògraf, com a tal, mediarà la relació entre fotògraf i fotografiat atenent les decisions preses pels alumnes en l'anterior activitat.

Les imatges fotogràfiques resultants s'exposaran en un mural col·lectiu. Al visualitzar-lo i després d'escoltar els comentaris espontanis dels alumnes, preguntarem:

- Què és el que ha canviat de tu?
- Quina és la història que explica la teva imatge?

2.4- ARGUMENTACIONS SOBRE LA UTILITZACIÓ DE LES IMATGES EMPREADES

a) Sobre les aportacions educatives de la fotografia en l'art contemporani

La fotografia és utilitzada pels artistes contemporanis per investigar sobre les diferents maneres d'autorepresentar-se en el nostre món. Les imatges que es produeixen esdevenen icones dialogants amb la possibilitat de desvetllar i reconstruir fragments de la nostra pròpia vida. Algunes s'aproximen a aspectes de la psicologia humana com el desig, la culpa, la repressió, la nostàlgia, etc... Altres, configuren representacions de gènere i de classe, tenen una càrrega semàntica que, des d'allò que ens és quotidià, desvetllen algunes de les implicacions socials, religioses i polítiques que tenen a veure amb processos constructius de la identitat i de la subjectivitat. Moltes es fonen amb estètiques kitsch o de transformació. Hi ha les que ironitzen o esdevenen metàfores. En qualsevol cas no poden ser descartables perquè els alumnes necessitin de coneixements anteriors per relacionar-se amb elles. ***“... Molts artistes postmoders s'apropien de símbols de la cultura popular que són coneguts per tothom, i fins i tot són reconeguts per escolars de primària. Els nens no tenen cap dificultat a reconèixer la bandera dels Estats Units a pintures de Jasper Johns o als “Brillo boxes” i a les llaunes de sopa de l'Andy Warhol, encara que no seria estrany que tinguessin problemes per entendre l'elecció d'aquests objectes banals per part de l'artista com a fonament del seu art ...”***

(Efland, Freedman, Stuhr, 2003:128)

(Efland, Freedman i Stuhr, 2003:128)

Les ambigüitats emergeixen tant a les produccions artístiques com a la nostra realitat social i educativa i poden originar espais oberts al debat sobre aquelles qüestions que tenen a veure amb nosaltres mateixos. Espais d'aquesta mena es perceben més com a espais de creixement i maduració que com a espais d'instrucció, com a espais de mestissatge del pensament i de la cultura que no pas d'assimilació.

“Si hi ha alguna cosa que em pugui interessar, també té a veure amb mi”

(GillianWearing, citat per Grosenick, 2002: 541)

L'actualitat de l'art contemporani pot plantejar un interrogant sobre la neutralitat aparent per tal d'acabar debatent aspectes interns i ideològics del propi individu.

Al voltant de la noció d'identitat neix la necessària recerca d'aquells elements de la nostra experiència vital que actuen sobre el nostre comportament a la vida quotidiana. Però en moltes ocasions allò que ens és massa proper, massa familiar passa desapercebut, esdevé estrany i a la vegada llunyà. Poder mantenir una certa distància i transitar col·lectivament pels espais de resistència ideològica i emocional que promouen les manifestacions artístiques contemporànies ens permet prendre consciència de la incidència de la nostra experiència en la construcció de la pròpia personalitat.

” I és que en allò que ens és quotidià sempre hi ha quelcom enigmàtic, estrany, rar; allò que ens és proper deixa de ser-ho, quan prenem consciència l'aparent proximitat ha deixat de ser-ho. Les vivències personals d'una altra persona es poden convertir en les nostres, similars al que passa quan un mirall dirigeix la mirada cap als ulls del teu reflex i llavors ja no et reconeixes, deixes de ser capaç de veure en el rostre reflectida la persona que portes a dins teu” (Pardo, 2003:30)

Des d'aquesta perspectiva, l'art contemporani pot aportar o fer veure, de forma educativa, temes com alguns dels que es desglossen a continuació i que, gestionats des d'una perspectiva construccionista, poden incidir en aspectes relacionats amb com som, qui som i cap on anem.

- L'imaginari popular i mediàtic com una de les influències de la nostra experiència i en la construcció de la subjectivitat i de la identitat
- La relació entre la subjectivitat i l'experiència: la màscara, la fragmentació, allò que és públic i el que és privat, el que es mostra i el que s'amaga
- El cos nu, l'ocultació del cos i la seva anul·lació
- La diferència de gènere, la feminització i la masculinització
- El sofriment, la lluita per la llibertat i la dignitat
- El desig i les emocions
- L'individu anul·lat i submergit en l'anonimat, l'obscuritat, la marginalitat i la indiferència
- La introspecció com a diàleg amb un mateix
- Els jocs d'identitat
- La multiplicació del jo
- Els senyals que ens indiquen com som: el cos, la cultura popular, el barri, les ciutats, les col·leccions, l'àlbum de fotografies familiars, les agrupacions, les activitats, la incidència dels mitjans de comunicació, els estils...
- El rebuig a l'estilisme de la imatge i dels objectes artístics
- La resignificació dels objectes en els processos artístics contemporanis
- Les pràctiques culturals entre les tradicions i els nous assentaments
- El colonialisme cultural i capitalista
- Els aspectes de la ciutat, els assentaments, les representacions i l'assimilació d'estils
- El que és enigmàtic, estrany, rar, proper i llunyà
- Els reflexos d'altres vivències personals i quotidianes
- L'exercici de la rememoració
- Les estratègies per explicar alguna vivència personal
- Conflictes, crisis i decepcions
- Antagonisme i subjectivitat
- Alterritat

b) Multiculturalisme en la fotografia contemporània i l'educació artística

La noció de multiculturalisme apareix als Estats Units al voltant de la ideologia de la convivència. Ens arriba a Europa tot promovent la possibilitat de repensar

les nocions de diversitat i pluralisme i entomar els efectes polítics, socials i educatius del fenomen de la migració. Es situa en el context dels actuals debats històrics tot desplegant, segons els diferents marcs epistemològics, argumentacions davant dels relats essencials i d'assimilació de la modernitat.

Néstor García ens planteja una diferència entre la noció de multiculturalitat i la de multiculturalisme des del context de la política i gestió cultural i artística: ***“No és fàcil fer un mapa amb les tradicions tant dispars que aporta el multiculturalisme. Ni avaluar els significats múltiples, dispersos, a les arts. És útil, com a mínim, diferenciar entre multiculturalitat i multiculturalisme. La multiculturalitat, o sigui, l'abundància d'opcions simbòliques, facilita l'enriquiment i les fusions, les innovacions d'estil, agafant conceptes de moltes parts. El multiculturalisme, entès com a programa que prescriu quotes de representativitat a museus, universitats i taules rodones, com a exaltació sense diferències dels encerts i les penúries de qui comparteixen la mateixa ètnia o el mateix gènere, arracona en el context local el que ja coneixem”***. (García, 2002; 110).

La diferència orienta la recerca cap a la possibilitat d'organitzar un conjunt d'imatge que mostrin un repertori simbòlic atenent els objectius de la proposta i evitant aconseguir un acte celebrador d'autoreconeixement. Amb la primera concepció que l'autor defineix podem copsar, en les nostres societats, artistes com Alfredo Jaar que indica, ***“el seu lloc no està dins de cap cultura en particular, sinó en els intersticis entre elles, en el trànsit”*** (García, 2002;112). Amb la segona concepció cauríem en l'opció de triar i organitzar unes imatges atenent relacions identitàries amb les cultures i els països d'origen, una visió que acabaria sent reduccionista i segregacionista. Revisant doncs, aquestes concepcions, la recerca prefereix, per optar com a criteri de selecció, la primera opció, amb el desig de situar-nos plegats des d'un espai de tots i de ningú que ofereixi la possibilitat de diàleg i recerca, de mediació entre les nostres contradiccions i desigs i entre allò que ens fa i ens replanteja.

La multiculturalitat no aposta per una solució, en certa manera, orienta la nostra mirada, debat la nostra posició, qüestiona i sacseja relacions intersubjectives i identitàries, ofereix descoberta, desvetlla alhora indiferència i discriminació, provoca transgressió i pot ser desbordant. Es tracta d'ambigüitats que

emergixen tant en les produccions artístiques com en la nostra realitat educativa i que poden contextualitzar espais per experimentar-les.

La mostra d'imatges a utilitzar en la recerca pren també com a referència la concepció de l'exposició *Sujeto* en el Museo de Arte Contemporáneo de Castilla y León (MUSAC) al voltant de l'actualitat del retrat contemporani, però plantejant un interrogant sobre la seva neutralitat aparent: **“el fi és construir una recuperació de la identitat pròpia a través del reflex en l'altre, de l'instantani reconeixement de mi semblant en mi mateix”** (Álvarez ,2005; 26). Al voltant de la idea principal identitat-experiència, neix la de cercar retrats fotogràfics que suscitin el concepte de representació. Però en el nostre cas, conscients que el procés d'empatia que es pugui reproduir ha d'allunyar-se de relacions d'autoreconeixement i d'identificació, les imatges han de promoure la recerca subjectivista i d'identitat d'aquells elements de la nostra experiència de vida que operen en la forma que dia a dia ens mostrem en l'acció quotidiana.

Moltes vegades allò que és quotidià i familiar, passa desapercebut, esdevé estrany i alhora llunyà. Hi ha obres que poden permetre copsar relacions de “voyeur” a la manera que ho poden plantejar les imatges d'un àlbum familiar d'una persona estranya a nosaltres. El que s'intenta és anar més enllà del la simple mostra per tafanejar entorns, objectes, personatges, vestuaris, rostres,.... Es tracta de poder mantenir una certa distància per poder desvetllar la incidència, com a fenomen, de les nostres experiències en la construcció de nosaltres mateixos. **“ I és que en allò que ens és quotidià sempre hi ha quelcom enigmàtic, estrany, rar; allò que ens és proper deixa de ser-ho, quan prenem consciència l'aparent proximitat ha deixat de ser-ho. Les vivències personals d'una altra persona es poden convertir en les nostres, similars al que passa quan un mirall dirigeix la mirada cap als ulls del teu reflex i llavors ja no et reconeixes, deixes de ser capaç de veure en el rostre reflectida la persona que portes a dins teu”** (Pardo, 2003; 30).

Es considera necessària la utilització d'uns retrats que s'incloguin en les pràctiques socials diàries i que no només s'ocupin de la representació. Les imatges escollides ja desvetllen algunes d'aquestes nocions a partir de la ironia

i de l'estètica performativa, en qualsevol cas poden iniciar processos de joc i reinvençió al voltant d'allò que ens emociona, que ens jutja, que ens pressiona, que ens commou, que vivim,... Permeten focalitzar allò que és singular i allò que situa als personatges representats. La desigualtat i l'asimetria entre elles poden produir la diferència amb la que dialogarem i amb la que ens relacionarem amb elles.

Es pretén desvetllar diversos mecanismes que es puguin relacionar entre les narratives que susciten les fotografies personals dels alumnes i les imatges que proposem, per a que puguin ser aplicables en un procés de representació de l'alumne. Les imatges i les seves agrupacions en parelles responen a les següents temàtiques, desigs, contrarietats, concepcions,...pròpies dels homes i les dones del nostre món contemporani:

Parella 1

-Guilliam Wearing. *Self-portrait 2000*. (Grosenick, 2002; 537)

-Meysam Mohammadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

- La subjectivitat i l'experiència : La màscara, la fragmentació de l'individu, allò que és públic i privat, el que es mostra i el que s'amaga, l'individu anul·lat i submergit en l'anonimat i la indiferència d'un entorn que oprimeix

Parella 2

- Miquel Angel Gaüeca. *Autoretrat*. (Galeria Espacio Mínimo, ARCO 1, 2005;151)
- Dieter Appelt . *My Love Affair With Art 2004*. (Garcia,M. 2002: 66)

- El jo: El mirall com introspecció, com un diàleg amb si mateix, el reflex de mi mateix. El joc de la identitat. El jo multiplicat i fragmentat. L'alteritat

Parella 3

- Alexander Apóstol. *Then as Fountain 2004* . (Galeria nmprojects, ARCO 2, 2005;644)
- Shadi Ghadirian. *“Qajar” 1999* (Solans, 2005; 70)

- El cos i la cultura popular: El cos vestit i el nu. La cultura popular i la seva incidència en la construcció de la nostra identitat. Els senyals que mostren com som (el barri, les creences, la cultura popular,..)

Parella 4

-Youssef Sogodogo, *sense títol* 1984 (Galerie Chab. ARCO 2, 2004; 686)

-Rineke Dijkstra, *Odessa, 1993* (Grosenick, 2002; 105)

- La imatge que ens representa: La recreació de sensibilitats, el retrat com a rastre humà. Trencar amb els estereotips de fer-se una foto. L'africanisme i l'occidentalisme del cos en la fotografia. Com vull fotografiar-me

Parella 5

-Pooyan Alimohamadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

-Jo Spence, *Passaport Project* 1979. (Spence 2005: 221)

- L'àlbum familiar: Les estratègies per explicar quelcom de mi a partir de les fotografies de l'àlbum familiar

Davant la pregunta que Claudia Losi planteja “**Quina cosa et representa millor?**”- en la seva obra *Etna Project* 1991-2001, *Collective embroidery* (Arco 2, 2002;513), s'obre el joc de cercar en les narratives construïdes pels alumnes, a partir de les seves fotografies, aquelles “coses” que millor els representa, i posteriorment dialogar amb les imatges proposades amb la finalitat de copsar que és allò que les fa diferents, quines coses han triat per a representar-se i relacionar-se amb allò que hi ha d'ells a les imatges. Finalment, el diàleg obrirà l'expectació i ajudarà a que es replantegin com volen ser representats en una

imatge fotogràfica. Amb aquests estímuls es pretén copsar el perquè es fa una elecció o una altra com a fonament de la intencionalitat artística.

Amb tot, l'exercici dialogant ha de desvetllar pistes que ens permeti escenificar emocions i desigs relacionats amb l'estat de construcció de la subjectivitat i identitat dels alumnes. Desvetllar-les a un mateix i als altres permet compartir i avançar en la consciència del jo i en la construcció de sí mateix i trencar la dicotomia entre investigador-subjecte, fotògraf-fotografiat, educador-educant. Poder transformar l'experiència humana en experiències tangibles i comunicables és potser un dels reptes de l'educació artística. Fer-ho allunyant-se de l'autoafirmació, per apropar-se a espais de subjectivitat on s'involucrin altres veus i es creuin les experiències dels altres, sembla ser l'objectiu d'una educació artística per a la comprensió social.

Només ens queda experimentar com es viuen els records, les reticències a copsar la forma en que ens autocensurem, quina és la distància que tenim de nosaltres mateixos, quina és la rauxa que ens media, quines adversions mostrem, quines emocions desvetllem, que és allò que ens fa gaudir de nosaltres mateixos, quins són els nostres desigs i que es allò que ens explica qui som o que volem ser.

3.- ELS RESULTATS OBTINGUTS: “LES NARRATIVES”

A continuació s'exposen les narratives obtingudes i les reflexions corresponents de forma que, relacionades per a cadascuna de les activitats que planteja el projecte educatiu dissenyat per aquesta recerca, es desvetllin els temes emergents al voltant de la subjectivitat infantil dels alumnes que han participat, els aspectes vinculats a la fotografia com a construcció crítica o relat i a la pedagogia artística contemporània; relacionables amb la construcció de la subjectivitat i de la identitat i articulables en contextos educatius. Les narratives, que esdevenen el resultat obtingut d'aquesta recerca, s'han agrupat de la següent forma:

1. Les narratives biogràfiques dels alumnes
2. El diàleg amb l'artista

3. El diàleg amb les imatges i les representacions

3.1- LES NARRATIVES BIOGRÀFIQUES DELS ALUMNES

S'intenta reflexionar sobre els significats que els alumnes han construït o construeixen al voltant de la fotografia, analitzar els processos i contextos utilitzats per a la construcció de les narratives, desvetllar quines històries i quins temes ens relaten en relació a la seva infantesa i la possibilitat que ofereix la fotografia per narrar-nos i reinventar-nos. Per aquest motiu organitzo aquest apartat de la següent forma:

a) Els primers significats al voltant de la fotografia: En aquest apartat mostro el que va promoure la meua narrativa visual als alumnes, quins interessos va desvetllar i quines primeres nocions al voltant de la fotografia s'articulaven. He cregut oportú organitzar les dades en forma de collage per evidenciar com l'exposició de la meua narrativa visual anava enredant-se amb les biografies dels alumnes.

b) Cap a la construcció de narratives biogràfiques: En aquest apartat s'exposen les narratives obtingudes seleccionades a partir de tres criteris:

1. Que mostrin la diversitat temàtica que es recollirà i es conceptualitzarà en l'apartat c (Quines històries ens relaten).
2. Que siguin relacionables amb els diàlegs que s'han produït amb les imatges artístiques i amb les decisions de representar-se fotogràficament i que es mostren en l'apartat 3.3 (3.3- EL DIÀLEG AMB LES IMATGES I LES REPRESENTACIONS).
3. Que esdevinguin un repertori d'aquelles senyals que mostren com som.

D'aquesta manera, voldria permetre al lector situar-se, recordar i establir relacions. Les narratives s'han organitzat de forma que mostrin també l'evolució i les estratègies que, entre tots, hem experimentat vers la construcció de narratives col·lectives. Cada narrativa es titula segons la temàtica rellevant amb la pretensió de copsar-la més com a relat i no com a conversa.

c) Quines històries ens relaten: Un cop enregistrades les narratives, l'equip d'investigadors vam reunir-nos amb l'objectiu de reflexionar sobre el que les narratives ens desvetllava al voltant de la subjectivitat dels alumnes. La detecció de temes o idees claus va promoure les agrupacions de les narratives i amb això les futures agrupacions dels alumnes a l'hora de dialogar amb les imatges dels artistes; amb l'expressa intenció que es relacionessin des de les seves biografies. En aquest apartat es mostren el temes vinculats a les diferents històries que relaten els alumnes i que podrien ser susceptibles de vehicular experiències estètiques.

d) Argumentacions sobre la utilització de la fotografia familiar: Reflexions sobre l'exercici de memorització d'un mateix que promou la fotografia familiar

a) Els primes significats al voltant de "la fotografia"

"el vertader significat de la pedagogia resulta necessari "troba'l" en l'experiència mateixa d'aquesta, donat que l'experiència viscuda de la pedagogia és allò que queda si es deixa de banda tot el que es pressuposa. Així doncs, hem de buscar, dins de tot el món de la vida, materials d'experiència viscuda que, després d'un examen reflexiu, puguin aportar alguna cosa en relació a la naturalesa fonamental" (Manem 2005: 71)

La primera activitat d'aquesta recerca era buscar una fotografia que ens desvetllés una emoció que tingués un significat molt important per a nosaltres. Es tractava d'endinsar-nos en una activitat on es desvetlessin elements que tinguessin a veure amb nosaltres i compartir-los. La fotografia familiar, que cadascú guarda de diferent manera, podia esdevenir un recurs per recordar experiències viscudes i poder contextualitzar relacions i diàlegs amb les fotografies d'artistes contemporanis. Aquest plantejament promovia la

necessitat d'iniciar una relació de tertúlia entre tots els components de l'equip i els/les alumnes. És va creure convenient que iniciés la sessió portant una fotografia que per a mi fos important per tal de compartir-la amb l'alumnat i promoure així la dinàmica òptima en l'inici de la recerca . Per aquest motiu, en aquella sessió vaig ensenyar la meva caixa de fotografies, la fotografia escollida i un objecte relacionat amb la narrativa biogràfica que em desvetllava la fotografia: una copa de vidre.

“...les fotos les tinc guardades al calaix de la meva mare...”, “...ordenades en una carpeta...”, “...en una motxilla...”, “...jo tinc un àlbum de fotos que és com un llibre...”, “...jo a la foto de la festa de la Guàrdia Urbana vaig posar –muntada pel David- perquè vaig pujar a un cavall...”, “... (en les fotos) veig coses que feia quan era petita...”, “...recordo la meva família i els amics d’Equador...”, “...per no oblidar-me dels amics de la Índia...”, “...les mirem de tant en tant...”, “...jo les miro sol...”, ...

En l'exposició de la meva fotografia començaren ja a aparèixer els primers significats que l'alumnat relacionava amb les fotografies. Les preguntes que es plantejaren al voltant de la imatge exposada estaven vinculades al temps, al lloc, a les accions, als personatges i als seus vincles, als objectes i al seu ús, al record i a les satisfaccions i gustos que tenia el mestre en aquell temps. La conversa anava dibuixant un mapa que augmentava de grandària a mida que s'incorporaven els elements que es descobrien.

“...on ets?...”, “...quan la vas fer?...”, “...estàs menjant?...”, “...la tieta?...”, “...perquè està en blanc i negre la fotografia?...”, “...la tele també era en blanc i negre...”, “...quin dibuix té el plat?...”, “...què hi ha a la làmpada?- és un treball que vaig fer a l'escola-...”, “...a quina escola anaves?...”, “...T'anaven bé els estudis?...”, “...havia fet una festa?...”, “...I no tenies un germà gran o una germana?..”,

D'aquesta forma, l'exposició va esdevenir un primer exercici de memorització on els alumnes i jo ens endinsarem en la recerca d'imatgeria que tingués a veure amb la meva vida, i per comparació o identificació amb la d'ells. A l'exercici, els objectes, els llocs, les persones, les emocions i les accions, es descobrien no com el que objectivament representaven sinó que adquirien el significat amb que havien estat viscuts, de forma que quan es retrobaven esdevenien productors de narratives que s'enredaven en les biografies de cadascú:

“...Quan la vas comprar?(referint-se a la copa)...”, “..Porqué escogiste esta copa?...”, “...podem tocar el got (la copa)?...”, “...Xavi!, parece una cara (mirant la copa)...”, “...a veces yo limpio las copas...”, “...jo també tinc una vitrina, i miro el mirall de la vitrina...”, “...jo netejo la vitrina, però els gots i les copes els treu la mare perquè no es trenquin, vaig amb cuidado perquè tenen valor...”, “...en mi familia, cuando tenemos la familia a comer luego cada uno lavamos nuestro plato. El plato de mi hermana pequeña lo lava mi madre...”, “... en St. Domingo no llegaba (a la copa de la vitrina), cogía una silla para cogerla con la mano...”,...

Fins i tot, les primeres aproximacions biogràfiques que es desvetllaven ja començaven a tenir indicis culturals, socials i de gènere tant pel que fa a les accions relacionables amb la narrativa de la meua fotografia com les fotografies que ells ja pensaven escollir:

(sobre qui para la taula a casa) “...la meua tieta, la mare i jo (nena) i el meu cosí a vegades...”, “...mi madre, el pare ajuda una mica a la mare...”, “...la meua mare, només la meua mare...”, ... (sobre la foto que pensen portar) “...una foto que al darrera està el Ronaldiño, que ens dona la mà...”, “...quan jo era petit anava amb el carro amb la meua germana i la mare em comprava un xupa-xups...”, “...jo portaré una del meu aniversari perquè la meua mare estava aquí (a Barcelona) treballant i jo al meu país. Ella venia al meu aniversari a veurem...”,...

Amb tot, semblava que ens havíem iniciat en l'exercici de parlar de "les nostres coses" i de conèixer les experiències dels altres. De forma espontània començàvem a prendre part del que les fotografies parlen de nosaltres mateixos. No havíem copsat el parany que de forma social i cultural tenen atribuïdes les nostres fotografies que es guarden en un àlbum o en un calaix: la seva privacitat en tant que la foto ens mostra i ens presenta i la seva atribució de document, reliquiari, record, “souvenir” i tresor. Soltadament un alumne intervenia amb la qüestió següent: *“...hem de portar la foto de tota la família?...pero la foto no se si mis padres me dejaran traerla?...”* Vam entendre, davant aquesta intervenció, que havíem de deixar clares dues coses: el respecte a les fotografies, i el que desvetllen, i els criteris per escollir una fotografia. La fotografia hauria de tornar a casa, per aquest motiu es varen fer fotocòpies per manipular-les sense malmetre els originals, es va informar als pares de l'activitat i es varen demanar permisos per gravar les sessions.

Vam exposar la finalitat de la recerca: compartir les nostres experiències podia promoure el coneixement; i noves intencions, decidir com ens volem retratar. Curiosament, els investigadors ens hem vam adonar durant la recerca d'una metàfora implícita en l'experiència que havíem promogut: si els alumnes havien

portat una fotografia de casa a l'escola, de l'escola s'emportarien una nova fotografia cap a casa.

La fotografia s'havia de triar segons la importància dels records i dels afectes que ens desvetllessin:

Xavier.- Quan vaig veure la tieta a mi m'ha fet pensar en totes aquelles coses que vaig viure quan estava al costat d'ella..., la foto em recorda a una persona, una situació que m'agrada molt, perquè em recorden objectes i em recorda una activitat que feia de petit: netejar les copes i parar la taula...

Una alumne.- Has triat la foto perquè té molt afecte.

Un alumne.- Perquè et recorda a la tieta!.

Un alumne.- Perquè t'agraden les reunions familiars!.

La sessió va incentivar la recerca d'una fotografia que reconstruís fragments de cadascú de forma que poguéssim recollir i compartir dades de les nostres experiències viscudes, recordar sentiments, emocions i estats d'ànim i que desvetllessin les nostres diferències. Per aquesta raó, les imatges havien de ser seleccionades per la intensitat que podien desprendre. Quan l'alumnat va portar les seves fotografies argumentaven, sense mostrar-la, perquè l'havien triat:

"...em recorda a l'Equador...", "...l'he triat perquè em recordo quan em vaig disfressar d'àngel, perquè quan era petita la meva mare em deia que era un àngel, al meu país, i la vaig fer a la plaça...", "...la meva mare venia quan podia al meu aniversari, jo estava amb la meva mare i la meva tieta, és la casa de la meva avia on jugava amb els meus cosins...", "...m'agradava el meu aniversari de 4 anys i havien vingut els meus pares, no sempre venien al Marroc. El meu pare era àrab saudí i la meva mare anava al Líban perquè tenia treball i molta de la família...", "...jo vaig fer tres anys...", "...fa un mes fuim al parque a ver animales y nos sacamos una foto, ...acabo d'arribar al país, vinc de Bolívia..., em van agradar els dofins...", "...havia sortit a passejar i la mare va dir que havia de fer una foto i després anar a una festa..., al Marroc...", "...em porta molts records...", "...he portat una foto amb els Lunis. La foto m'agrada perquè surt la Carolina i vaig passar-ho molt bé al Saló de la Infància, vaig anar amb el casal...", "...m'agrada aquesta foto perquè estan la mare i els meus germans, està feta al Pakistan...", "...estic amb el meu pare i jo quan era petit...", "...Tinc una foto del meu pare per recordar-me del meu pare. Jo tinc la foto perquè no m'oblidi del meu pare...", "...tinc una foto de quan va fer la festa del be, la va fer el meu tiet. En aquesta festa mengem el cordero i ens regalen coses i diners...", "...en la foto estic només jo. Es quan van mudar-nos al pis..."

b) Cap a la construcció de narratives biogràfiques

Les sessions destinades a compartir les narratives que desvetllaven les fotografies es van realitzar fora de l'aula i en diversos espais escolars que invitessin a la tertúlia i fossin coneguts pels alumnes: l'aula d'acollida, la biblioteca, racons del passadís. Els espais fugien dels llocs escolars destinats a l'aprenentatge més sistemàtic. Amb això vam poder comprovar que el fet d'anar d'un lloc o a l'altra, amb l'equip d'investigadors, volia dir parlar de nosaltres

mateixos amb l'alegria, el desig i l'espontaneïtat que portava implícita aquesta acció.

A les sessions, poder comparar fotografies, així com les accions que desvetllaven, permetia ampliar el repertori d'experiències per a la construcció de la narrativa. La construcció de la narrativa portava implícita un procés acumulatiu, i en xarxa, que prenia grandària i forma a mida que s'anaven condensant significats d'experiència i s'incorporaven altres elements com renoms o malnoms, altres intervencions, vestits, disfresses, col·leccions, diaris personals, jocs i joguines, etc.... L'espai, la mediació, tant dels investigadors com dels altres components del grup (de 4 a 5 alumnes), els exemples i les fotografies que mostraven anaven dibuixant els diversos processos de construcció de narratives.

La planificació ens havia de permetre mostrar-nos i iniciar-nos en un recorregut deliberatiu sobre les experiències viscudes, tot traspassant els límits que els aprenentatges sistemàtics poden dibuixar. Les preguntes havien de mediar en la construcció de narratives i es plantejaven a mida que es mostraven les fotografies:

...ens expliques la foto?,...Qui són els personatges?,...Compara els personatges de les dos fotos, el lloc, el temps,...On ets?,...T'agrada el lloc, per què?,...Hi el mateix en el teu país?,...T'agrada jugar a...(referència als elements culturals, naturals o urbans que apareixen a la foto),...Quan es fa l'acció?,... A què juguen els personatges femenins i els personatges masculins,....D'on veníeu?,... On anàveu?,....Qui la va fer?,....Per què t'agrada?,....Quins records et porta? ,...Què fas per mudar-te?,...Tothom fa igual?,...De quan es la foto?,...Com vau arribar-hi?,...Qui va escollir el lloc de la foto?,...T'agrada com et fa les fotos la mare? Per què?,....Qui t'agrada que et faci una foto?

Segons les imatges i les intervencions, s'anava ampliant el repertori de preguntes, i ens anàvem adonant que totes les preguntes portaven implícites decisions i experiències que es podien relacionar entre sí:

- Les preguntes que tenen a veure amb la freqüència de l'acció (si es fa sovint o no)
- Les preguntes que sorgeixen de la comparació entre les característiques formals de totes les fotos
- Les preguntes que sorgeixen de la comparació entre les emocions que desvetllen totes les fotos

- Les preguntes que es formulen a partir de la comparació entre situacions i relacions familiars
- Les preguntes que es formulen a partir de la comparació entre els costums, celebracions, festes i reunions familiars o d'amics.
- Les preguntes que es relacionen amb la mateixa memoració o reinveniçió del que jo feia o del que feia l'altra, el que m'ensenyaven a mi o a tu els adults o sobre el que faria jo o un altre en un o altre context,...etc.

A mida que anàvem avançant en les sessions, les narratives desvetllaven aquells senyals que mostren com som (el cos, la cultura popular, el barri, les ciutats, els objectes, les col·leccions que fem, l'àlbum familiar, les agrupacions de gent o veïnals, les activitats que fem, la incidència dels mitjans de comunicació, els estils....) i les construccions vinculades a la família, al gènere, a la classe social, a les relacions afectives i a les emocions, a la fotografia, al temps, a la infància,... i en definitiva al desig de retrobar-nos, explicar-nos i escoltar-nos,...

Els següents fragments, titulats segons la temàtica rellevant, intenten exemplificar alguns d'aquests senyals:

Fragment 1: "De petita jo era àngel".

Carolina: - He escollit aquestes dues fotos perquè em fan recordar quan em vaig disfressar abans d'anar a la rua que teníem que fer, a Equador. La meua mare ens va demanar que ens poséssim agafats de la mà. El meu germà era petit i tenia set anys. Quan em vaig veure en aquesta foto vaig recordar que tothom em deia àngel. Quan jo era petita jo no feia res, era una santa. Tothom de la família em deia santa, em deia àngel. No em portava malament, no feia entremaliadures, feia cas. Des d'aquest dia, la meua tieta em va dir que em diria àngel i tothom també ho va dir. Al meu germà li deien girafa perquè era molt alt. -Si jo soc girafa tu ets el patufet-, li deia al meu cosí. -Jo estic orgullós de ser girafa-, deia el germà-.

Xavier: -Tu sempre has estat àngel?-.

Carolina: - No!, des dels set anys no, ara dimoni. Em barallava amb el meu cosí-.

Xavier: -És millor ser àngel o dimoni?-.

Carolina: - Àngel perquè et diuen -quina nena mes perfecta!-. La meua mare diu ara àngel no, ara dimoni-.

Xavier: - Els homes també?-.

Carolina:- El meu germà no, ell és dimoni. Es que jo des de que vaig néixer hem portava bé, ell sempre malament.

Xavier: -Hi ha altres homes que es poden dir àngel?-.

Carolina: -Si, en el meu país també. El meu germà de petit es va disfressar de dent. Amb el meu germà m'enfado perquè m'empenta o canvia el canal de la televisió, jo li dic que vagi a l'altra habitació-.

Xavier: - Tu no parles amb el teu germà?

Carolina: - No, ell em deia deixa'm en pau!, i... paf! (fa un senyal de cop)-.

Xavier: -Compartiu alguna cosa?-

Carolina: -Amb el meu germà comparteixo els secrets. De petita m'agradava jugar amb els meus cosins a "l'escondite chino". Consisteix que quan trobes algú amagat en un lloc fosc, si toques algú, després de contar 10, llavors feies un petó a alguna part del cos. Aquest joc me'l va explicar el meu cosí. Els meus cosins i el meu germà em deien patufet perquè jo era baixeta; -i que passa..., jo era patufet i què tu ets girafa-

Fragment 2: "el vestit nou"

Xavier: - Qui va fer la foto?-.
Montasser: -La meva mare a casa-.
Xavier: -A on?-.
Montasser: -Al Marroc-.
Xavier: -Per què t'agrada?-.
Montasser: -Perquè em dóna molts records de quan era petit i la festa que vam fer a la família, tothom, anava mudat., ens posem vestits nous, en altres fotos tinc més vestits- .
Xavier:-Qui els fa els vestits?-.
Mahbub: -És un senyor que inventa vestidos- .
Xavier: - Un sastre?
Mahbub:-Sí, un sastre-.
Xavier: -Quants anys tenies a la foto?
Montasser: -Aquí tenia 5 anys-.
Xavier: -A qui et recorda?-.
Montasser: -A mi madre que va fer les fotos-.
Xavier: - Què estaves fent abans?-.
Montasser: -Estava jugant-.
Xavier: -I et va agradar deixar els amics per fer la foto?
Montasser: - Sí-.
Xavier: - I què van fer els amics?-.
Montasser: -Es van esperar-.
Xavier: -Quan veus ara la foto que sents?-.
Kevin:- Se sintió feliz perquè fa molt de temps-.
Xavier: -I tu Montasser en que penses?. Jo quan veig la foto penso que a casa m'avorria una mica-.
Montasser: -Jo tenia la casa molt gran , podia sortir i entrar i venien els amics
Xavier: - Tenies amics a casa?
Montasser: -Sí, podia jugar amb els amics a casa, la meva mare em deixava. Tenia molts, coneixia molta gent i tenia molts amics-.
Xavier: -On és el vestit?-.
Montasser: -El tinc aquí-.
Xavier: -Ara, aquí, també entren o surten els amics-.
Montasser: -No la casa és petita. En el meu país és gran-

Fragment 3: "La festa del meu aniversari"

Beira: -Tenia cinc anys anava fent-me gran-.
Xavier: -On vivies quan tenies cinc anys?-.
Beira: -Vivia a la República Dominicana. La mare, que treballava a Espanya venia un any sí i un altre no. La foto es molt especial perquè en aquest aniversari va venir la mare-.
Xavier: - Amb qui vivies?-.
Beira: -Jo vivia amb el pare, la meva madrina i la meva àvia. Vam celebrar en un bar.
Xavier: - I... aquest vestit?-.
Beira: -La meva àvia feia sempre el vestit i jo l'ajudava. Es va tacar el vestit, al braç. Vam regalar-me diademes pel cap, gomes pel cabell, un rellotge i un diari per escriure-.
Xavier: -Tens un diari? Què escrius?-.
Beira: -El que m'agradava i el que no; les coses tristes i alegres- .
Xavier: -On el tens?-.
Beira: -Aquí a Barcelona, el guardo secretament perquè ningú el pugui trobar-

Fragment 4: "El dofí del parc"

Xavier: -On vas anar?-

Kevin: -El dissabte m'avorria, y como les entrades eran gratis fuimos al parque-

Kevin: -Hemos sacado y hemos picado las entradas-

Xavier: -Guardes les entrades?-

Kevin: -Si-

Xavier: -I les del zoo?-

Kevin: -També-

Xavier: -Et va agradar passejar pel parc?-

Kevin: -Em va agradar el passeig, vimos animals, peixos, els delfins, víbores

Xavier: -Qui és aquest nen petit?-

Kevin: -El meu germà-

Xavier: -Sabies que faries fotos al parc?-

Kevin: -Sí saqué muchas-

Montserrat: -¿Quien escogió este sitio?-

Kevin: -Hizo la foto una amiga, de Bélgica-

Xavier: -T'agrada el lloc?-

Kevin: -Sí, porque hay un delfín-

Xavier: -Que vas fer després?-

Kevin: -Fuimos a ver gorilas i a menjar-

Xavier: -És molt especial aquesta foto?-

Kevin: -Aquel día acabé mi colección de picadas- (referint-se a la col·lecció d'entrades)

Fragment 5: “El meu pare”

Anmol: -Jo li he fet una foto al meu pare per recordar-me'n d'ell. Després es va trencar la foto.

Xavier: -M'expliques alguna cosa del teu pare? Que t'ha ensenyat?

Anmol: -M'ensenya l'idioma del meu país, em diu estudiar l'idioma i dir-lo tot

Gabriela: -L'abecedari?-

Anmol: -Sí, l'abecedari del meu país, lo digo?

Tots: Sí

Anmol: (Verbalitza l'abecedari en panjabi)-

Oumayma: (Intenta imitar-lo expressant sons)-El mio es diferente-

Xavier: -Quines paraules t'ensenya?-

Anmol: -El nom de la meva família, puc fer de tot

Montserrat: -Li voleu preguntar coses ?-

Oumayma: -Era simpatico?-

Anmol: -Si con los niños. Los cuida mucho y los lleva al hospital. Al hospital? Sí si se caen. Esos son lo Lunis? (assenyala la foto de la Omaïma)-

Oumayma: -Sí, pero estan hechos por ordenador-

Xavier: (mostra la seva foto) -El meu pare em va ensenyar un truc de mans (ensenya el truc)

Saquib: -Es la teva família tota?-

Xavier: -Falta el meu germà

Oumayma: -No te pareces ahora
(El Xavier fa el truc de mans)

Oumayma: -Tienes el dedo escondido.

Xavier: -El teu pare t'ha ensenyat algun joc?-

Anmol: (amaga els dits) - Tria el dit gran-

Saquib: - A sí!

Xavier: - M'he equivocat!-

(Tots repeteixen el joc)

Montserrat: -¿Está serio el padre?-

Anmol: - Es que en les fotos....-

Oumayma: -Porque no le has hecho reir- (es referia al moment de fer-li la foto)

Fragment 6: “En el parque de Salcedo”

Aracely: -El parque de Salcedo es molt a prop de la casa de la tieta-

Ivestigador: -Qui t'ha fet la foto?-

Aracely: -No ho recordo-

Xavier: -Per què has triat aquesta foto?-

Aracely: -Era el parque preferido, habia flores, gente, una fuente en el medio. Allí encontramos unos perritos abandonados. Les recogimos y ahora estan grandes-.

Xavier: -Vau trobar uns gossets al parc? que vau fer?-

Aracely: -Eren petits, eren iguals de color, marró. Tots recién nacidos. Le explicamos a la abuela y decidió cuidarlos. Tres se murieron porque comieron veneno. Cuando regresé estaban los otros dos-.

Xavier: -On eren?-

Aracely: (assenyalant la foto) -Por aquí, al final hay una redonda. Allí estaban. Només hi havien cinc-

Xavier: - Cada quan vas al teu país?

Aracely: -Jo he anat cada estiu. El día 12 ya vine al colegio, acabo de llegar. Me dijeron, cuando llamé, que dos murieron porque habian entrado unos ladrones y para que no ladrasen los envenenaron-

Fragment 7: "En el Saló de la Infància"

Oumayma: -He escollit aquesta foto per tenir un record de la Carol porque dice que se va a cambiar de cole y a lo mejor de pais, Ecuador
(A la foto apareix ella amb la seva amiga en el Saló de la Infància i els Lunis, personatges televisius)

Montserrat: - Quan vas anar a veure els Lunis?-

Oumayma: -Nunca, estan fets per ordinador?.

Montserrat: -Qui ho ha fet?-

Oumayma: -Una senyora, només podies fer la foto amb els Lunis, a mi no m'agraden. Tuvimos que esperar media hora, ir y volver, ir y volver-.

Xavier : - I a tu els Lunis no t'agraden-

Oumayma: A mi m'agrada Pasion de Gavilanes, Rubi, El cuerpo del deseo... las hacen por la tarde, pero Pasión de Gavilanes ya se ha acabado y yo estoy en el casal-.

Gabriela: - I per què vas triar a la Carolina?-

Oumayma: -Porque estaba más cerca. Ibamos cuatro la Yasmine, esa que ya se fué, yo le digo que vuelva, la Carolina, yo y la Paula que va...(una escola propera).

Xavier : -Us reuniu molt sovint?-

Oumayma: -Sí al casal-

Montserrat: -Jo no he vist mai *Pasión de Gavilanes*

Oumayma: -Tengo una libreta amb fotos y más cantantes. La traeré-.

Gabriela: -Yo lo tengo todo y en directo-

Xavier : -Que tens a la llibreta?-

Oumayma: -Tengo Pasión de Gavilanes, cantantes, los de Operación Triunfo, a la Chenoa....

Montserrat: -Escrius coses?-

Oumayma: -No, pero me entero de cosas. Como que Oscar..... tenia una embolia

Tots: -El qué?-

Oumayma: -Lo que me explico mi madre, que se le van..., que tiene un ojo más grande que otro-

Montserrat: -És una malaltia-

Oumayma: -A mi no me gusta Oscar, me gusta el Franco-

Gabriela: -Y Maria Isabel?-

Oumayma: - También-

Fragment 8: "El pis nou"

Gabriela: -Me la vaig fer al pis, fa temps que estic. Me la vaig fer els primers dies -

Xavier : -Qui va fer la foto?-

Gabriela: -La mare-

La Montserrat: -Us va fer il·lusió el pis nou?-

Gabriela: -Sí, m'agrada molt

Xavier:- Ara tinc una habitació per a mi que la comparteixo amb la meva tieta-

IMontserrat: -El Xavi també té una tieta-

Xavier: -Mira aquesta és la meva tieta (ensenya la foto). Jo feia coses diferents amb la tieta i amb la mare-

Gabriela: -Jo faig les mateixes coses. Estic més estona amb la mare. Amb la tieta xerro de la....

Oumayma: -De la teva vida!-

Gabriela: -...De la meva vida. I amb la meva mare... del que faig a l'escola, del que faig al polisportiu,... coses meves, coses de nenes

Montserrat: -Què són diferents les coses de nenes i les de nens?-

Oumayma: - Molt diferents-

Gabriela: - Sí, molt diferents-

Xavier: -Perquè són diferents les coses de nens i les coses de nenes?-

Gabriela: -A veure..., perquè els nens diuen que algunes nenes...

Oumayma: -Que son pijas o no no son pijas , o que son chulas o no-

Gabriela: -I els nens en general són molt i molt creguts i les nenes són chulas-

Anmol: -Chuletas!-

Oumayma: -Chulas ! no chuletas-

Montserrat: -Però qui diu que les nenes són "*chulas*"?-

Gabriela: -Els nens-

Oumayma: -No! els nens diuen que somos pijas-

Gabriela: - Això, i les nenes diuen que som chulas perquè chulas significa que som guapes i ens agrada tot.-

Oumayma: -A mi no me gusta todo-

Montserrat: - A veure... vosaltres preferiu ser "*chulas*" que "*pijas*"?-

Gabriela:- Sí-

Oumayma: -Yo soy chula, a mi no me gusta que me llamen pija, para nada-

Xavier: - Vols dir una altra cosa important d'aquesta foto?-

Gabriela: - Ah sí!.. que aquesta foto la vaig fer a finals d'any, quan vaig entrar al pis nou i quan marxem, perquè segur que marxarem i entrem en una altre pis, em faré un altra foto. Estava amb la meva tieta

Xavier: -La mare vol fer fotos de cada pis?-

Gabriela -Sí-

Xavier: -I això a tu t'agrada?-

Gabriela: -Sí-

Xavier: -I... aquestes fotos, què expliquen?. Si li ensenyem a un desconegut una foto en un pis, una altra en un altra pis,... que explica això?

Gabriela: -Què he canviat de pis moltes vegades?

Gabriela: -Solament he canviat dues vegades-

Xavier: -Jo he canviat de pis moltes vegades-

Oumayma: -Yo también he cambiado dos veces-

Xavier : -Els canvis t'agraden?-

Gabriela: - A vegades.. a vegades si i a vegades no-

Xavier: -I a vegades no per què?-

Gabriela: -Perquè en l'altre pis estava 4 anys, en aquest pis porto solament dos anys i no m'agrada molt canviar de pis perquè no m'acostumo en un pis quan la gent que coneixes se'n va-

Les preguntes plantejades no seguien un esquema prefixat, la sessió havia de permetre l'espontaneïtat, tant de qui parlava de la seva foto com de la intervenció dels altres. Les primeres sessions es desenvolupaven més com una entrevista entre l'alumne i jo. A mida que avançàvem ens vam adonar que les intervencions de les investigadores col·laboradores i les del fotògraf, promovien diverses posicions i mirades crítiques en la construcció de narratives. Curiosament la dinàmica dels grups més impulsius va aturar, també, aquest tarannà, tot promovent la creació d'altres estratègies en la construcció de narratives col·lectives. Iniciar la conversa a partir de totes les fotografies que portaven tots els membres del grup va enriquir, molt més, els objectius de les

sessions. Comparar, agrupar-les, diferenciar-les,... afavoria la creació d'una dinàmica més propera a la conversa que a l'entrevista, promovent una tertúlia i una construcció col·lectiva més contrastada i enriquidora.

Fragment 9: què celebrem a la foto?

Xavier: -Antonio portes moltes fotos?-

Antonio: - Sólo dos-

Omaïma: -Yo estaba en Marruecos-

Xavier: -Quina edat tenies?-

Michael: -Dos anys-

Xavier: -Estàs a casa?-

Michael: - Ahora tengo otra-

Xavier: -Amb qui estaves?-

Michael: - Con mi madre, mi abuela, mis tios y mi hermano-

Xavier: -Algú ha portat una altra foto?-

Daneuris: -Yo, tengo un año (muestra la foto)-

Xavier: -On es va fer la foto?-

Antonio: -En los años 70-

Daneuris: - En Santo Domingo-

Xavier: -Michael, t'agrada recordar aquesta foto?-

Michael: -Si porque siempre chupaba el chupete-

Montserrat: -¿Qué estabas haciendo?-

Omaïma: (referint-se al Michael) -Jugando, caminando con su hermano a ver quien lo pilla-

Omaïma: -En casa tengo una cámara para hacer fotos y fotografio los posters, así, así (amb el gest representa com fotografia i va canviant de posició la càmera)-

Xavier: -La mare et compra pòsters?-

Omaïma: -Si de Saquira, de cantantes y así-

Xavier: - Y tu que fas, els fotografies?-

Omaïma: -Si i els canvio de lloc -

Michael: (es dirigeix al Daneuris) -Com és la teva foto ?, què és un aniversari?—

Omaïma: - I la d'ell-

Omaïma: -O sea un, dos i tres anys- (indiquen els anys de cadascú)-

Xavier: -Com és el teu aniversari?-

Omaïma: -Hay pasteles galletas y una bebida haway-

Xavier: - Ha! no la conec-

Omaïma: - Si, es como sevenap-

Xavier: - Apa, si aquesta és la Oumayma de l'altra classe –

Omaïma: - No, es mi prima –

Montserrat: - ¿Y este vestido tan bonito?

Omaïma: - Casi siempre me pongo uno en mi cumpleaños y cosas como estas. Me las preparan. Llevan telas donde cosen y esto me lo compran-

Xavier: -Et fan un vestit especial?-

Omaïma: - Si, digo quiero este. Ah! éste es muy caro, bueno quiero el otro-

Montserrat: -¿Y lo guardas?-

Omaïma: -Si, pero no me dejan usarlo. El vestido es solo de recuerdo. Tengo muchos, ocho. Cuando llegué aquí no encontraba vestidos de mi país porque aquí no hay-

Montserrat: -¿Y este espacio es de su casa? –

Omaïma: -Si, el comedor. A mi no me gusta nada este peluche, me lo regalaron. Es un oso, me cojo mi pelo y así duermo. A mi me gusta mucho este collar, me lo regalo mi madre-

Antonio: - ¿Dónde esta el collar?-

Omaïma: - No lo se-

Montserrat: Daneuris, també és una festa?-

Antonio: -Yo hago fotos en fiestas, porque estas cumpliendo años y es un recuerdo-

Omaïma: - Como yo la tengo y así no me olvido de las caras-

Xavier: -I tu Antonio, per què portes dues fotos?

Antonio: -Si porque aquí está mi hermana y aquí estamos todos-

Antonio: - Esta foto es la única que está mi padre-

Xavier: -Què vau fer aquell dia?-

Antonio: -Irnos a la playa, al MacDonals y después a pasear y después se iba el sol y fuimos a casa, teníamos hambre-

Fotògraf: -¿Te gusta que te hagan fotos?-

Antonio: - No, no me gusta el flash –

Xavier: -Qui et va fer la foto?-

Antonio: -Mi hermana (indica la segona foto) queríamos tomarla todos, pero no habia gente y entonces ella hizo la foto-

Xavier: -El Daneuris celebra el seu aniversari i tu, què celebres? –

Antonio: - Sí, la venida de mi padre-

Montserrat: -¿Has vuelto al lugar?-

Antonio: -Sí por las noches, el sábado y el domingo vuelvo aquí-

Xavier: - Al “Maremagnum”-

Daneuris: - Yo, tambien voy-

Omaïma: -Yo vivo en Santa Mònica, dos o tres pasos y ya estoy-

Montserrat: -Aquí hay decoraciones, ¿quien las hizo?-

Daneuris: - Mi tía y mi madre -

Montserrat: -¿Y que recuerdas?-

Daneuris: -Al meu tiet i quan era petit-

Xavier: -Què feies amb ell d'especial?-

Daneuris: -Montava en bici, anava al parc, a casa seva i a la piscina-

Xavier: - El Daneuris ha canviat, i el Michael?-

Antonio: -Todos hemos cambiado. Era pequeñito, ahora soy grande; hay diferencias-

Xavier: -Aquesta és la casa on vius ara?-

Michael: -No, he canviat la casa-

Xavier: - Vius al mateix país-

Daneuris: -No –

Xavier: Michael, a tu t'agrada mirar-te a la foto?-

Michael: -Sí, porque me recuerda cosas de cuando era pequeño, mis hermanos, que miraba la tele, íbamos al parc-

Xavier: Quants germans tenies?-

Michael: -Ahora seis-

Xavier: -I de petit?-

Michael: -Eramos cuatro, faltaba mi hermana y mi hermano-

Xavier: - I aquesta persona d'aquí?-

Michael: -Mi abuela-

Daneuris: -Aquest vestit m'agradava molt perquè me'l van regalar quan era petit, me'l va regalar el tiet un altre dia y el pastís el va fer la meva mare-

Xavier: -Antonio, tens més fotos del pare?-

Antonio: -No només aquesta-

Antonio: -Tengo cuatro fotocopias de esta foto. Tengo un cajon con llave con recuerdos de mi padre-

Fotògraf: -Si pierdes la foto de tu padre, ¿como te sentirías?-

Antonio: -Yo, fatal!. Me moriría de rabia-

Fotògraf: -¿Con la foto te parece que estás más cerca de tu padre?-

Antonio: -Sí, y cuando me despierto tengo las cuatro fotos. Tambien las paso por el ordenador-

Montserrat: - ¿Tu padre también guarda tus fotos?-

Antonio: -Sí. Es que yo... , cuando vinimos, mi padre y mi madre fueron a Barcelona, después se fueron mi hermana y mi otra hermana, después mi hermano y yo me quedé con mi tía. Mi tía me dejó para que viniese aquí-

Jo i els col·laboradors anàvem prenent més consciència de la necessitat d'establir preguntes que atenguessin a diferents discursos interpretatius i posicions davant l'experiència viscuda. Per aquest motiu s'interrelacionaven preguntes, relacions i comparacions al voltant de les qualitats formals de les fotografies, de les influències culturals i socials, al voltant de valors i creences,

de les diferències de gènere, de les tradicions, al voltant de com ens afecten les emocions, els símbols i els signes,.... La diversitat en les preguntes venia condicionada per les diferents experiències que es verbalitzaven. Tot plegat va promoure la pluralitat de respostes i l'atenció a la diversitat de posicions en la construcció de les subjectivitats i, en definitiva, de les narratives.

Fragment 10: Com són les nostres fotos?

Xavier: -Àngel, de qui és la foto?-

Àngel: - De l'Alumne-

Xavier: -És com la teva?-

Àngel: - No, él está fotografiado en su casa-

Jonathan: A ver..., es blanco y negro?-

Alumna: -No-

Xavier: -Qui ha portat una foto com la de l'Alumne?-

Jonathan: -Jo! Estic en la meva casa-

Montserrat: -¿Puedo ver? ¿Aquí también hay una foto con familia?-

Jamshaid: -Sí, es su cumpleaños-

Jonathan: -No, es el de mi madre-

Xavier: -Què és això?-

Jonathan: -La torta-

Jamshaid: -Pastís-

Xavier: - Es diu torta en el teu país?-

Jonathan: -Sí –

Alumne: Y en el mio-

Xavier: -D'on ets?-

Alumne: -De Bolivia-

Xavier: -I en el teu país Jamshaid?-

Jamshaid: -Queer-

Xavier: -Per a qui és?-

Jonathan: -Per la meva mare-

Xavier: -Què li vau preparar?-

Jonathan: - Una sorpresa-

Xavier: - Aquestes fotos per què són semblants?-

Àngel: -Aquí hi ha els tiets i aquí també-

Jonathan: -No!, aquí no està la tieta, estaba trabajando.-

Xavier: -La foto està feta a casa?-

Jonathan: -Sí-

Montserrat: -Ahora tenemos tres familias-

Jamshaid: - I jo- (ensenya la seva foto de carnet)

Xavier: -Jamashaid, la teva foto és de família?-

Jamshaid:- No- (contesta rient)

Tothom: - Ensenya la foto Alumna- (li demanen tots a la Alumna)

Tothom:-Que nos vamos a reir-

Jonathan: -Aquesta foto de la Alumna és de família-

Tothom: -Sí- (riuen)

Montserrat: -És una família també. Ara són tres famílies diferents- (L'Àngelriu)

Xavier: -Per què rius Àngel?-

Xavier: -Voleu fer una pregunta a la Alumna?

Jonathan: - No te rias-

Àngel: -Me río de mi foto-

(La Alumna ensenya la foto)

Montserrat: - Qui és aquesta?-

Alumna: -Mi hermana, tiene tres años. Este es mi hermano-

Alumne: -¿Qué es esta cosa que lleva tu padre?-

Alumna: -Es un turbante, porque es la religión-
 Montserrat: - ¿Y estas dos fotos?-
 (Entre tots agrupen les tres fotos de família i les altres)
 Montserrat: - Aquí hi ha un fons diferent?-
 Alumne i Jonathan: -Estas no son de familias-
 Montserrat: -Si, pero esta tiene un fondo diferente-
 (Entre tots exposen agrupades les fotos de família i les individuals les agrupen amb la foto carnet que ha portat el Jamshaid)
 Montserrat: -Quien puede contar primero una cosa respecto a la foto-
 Jonathan: - Me hace recordar el cumpleaños de mi madre. Estamos todos-
 Montserrat: -¿Le regalaron algo?-
 Jonathan: - Está aquí y una carta que decía feliz aniversario-
 Montserrat: - ¿Y la tarta de que era?
 Àngel: -De chocolatinas-
 Jamshaid: -Tengo un cumpleaños- (mostra la seva foto carnet).
 Jonatahan: -Si anda, eso no es un cumpleaños-
 Jamshaid: -Si, pero no se ve-
 Montserrat: -¿Cuantos años hacias?-
 Jamshaid: -Ah! Siete-
 (Riuen tots)
 Jonathan: -Tienes 7 años-
 Jamshaid: -Es atras- (referint-se a la festa del seu aniversari)
 Xavier: - Jamshaid, aquesta foto per què te la vas fer?-
 Jamshaid: -Yo, de cumpleaños- (Tots riuen)
 Xavier: -Àngel, tu creus el que diu?-
 Àngel: -A medias. Yo creo que no, esa ropa en los cumpleaños no se lleva, te pones mas elegante-
 Xavier: -D'aquestes, quines fotos podrien ser d'aniversari-
 Alumna: -Ésta podría ser- (Assenyala la de l'Àngel)
 Àngel:-Ésta es cuando tenia tres años, iba cumpliendo cada vez más, mi madre me hacia una foto cada año-
 Alumna: - No, yo digo esta (assenyala l'altra foto de l'Àngel on hi ha un fondo pintat i ell està de nadó)
 Àngel: - Ésta sí-
 Alumna: - Perquè està vestit bé i sembla que és com un aniversari això (assenyala el fons pintat de la foto de l'Àngel)
 Xavier: -Alumne aquesta és d'aniversari (assenyala la foto carnet del Jamshaid) –
 Alumne: -No, porque yo me hago dos fotos como esta para apuntarme al futbol-
 Xavier: -On es fan aquestes fotos?-
 Alumne: -Vamos a una casa y nos sentamos y nos la hacen-
 Xavier: - Per què no és d'aniversari?-
 Alumne: - Porque si fuera d'aniversari estaría su familia-
 Xavier: - Jamshaid, és d'aniversari la teva foto-
 Jamshaid: -No-
 Xavier: -Per què te la vas fer?-
 Alumna: -Yo la meva per un record-
 Jamshaid: - Yo, para fotocopias-
 Xavier: - Per què vols fer fotocòpies?-
 Jamshaid: -Sólo tres-
 Xavier: -Per què, en vols més ?
 Jamshaid: - Quería yo, no recuerdo-
 Xavier: -Agrupem tres fotos individual (les tres d'estudi). Quines són semblants?-
 Alumna: -Aquesta amb aquesta. Amb el vestit-
 Alumne: - Aquestes, això és blanc i això també (referint-se al fons)-
 Alumne: -És una cosa que es posa a la paret-
 Xavier: -Aquesta foto on està feta?-
 Alumne: -A casa d'ell-
 Xavier: -I aquesta?-
 Alumne: -En una tienda de foto carnet-
 Xavier: -De totes aquestes fotos quines són foto carnet?

(Assenyalen la de la Alumna, la del Jamshaid i les dues de l'Àngel)

Xavier: -On vas fer la teva foto Alumna?-

Alumna: -I, en una botiga on es vam fer les fotos, la vam fer per un record-

Xavier: -Qui ho va decidir?

Alumna: - El meu pare-

Àngel: -Yo, mi abuela-

Xavier: - Entre aquesta i aquesta, quina es la diferència entre les dues que tenen fons blanc i la que no el té?-

Alumna: -Aquesta no està feta en una botiga de fotografia-

Xavier: -Jonathan tu que creus, aquesta foto s'ha fet en una botiga?

Jonathan: - Crec que no, està feta a casa-

Angel: - Yo creo que en mi casa-

Xavier: -Què veieu de diferent?-

Alumna: - El vestit (es refereix al vestit de nadó de l'Àngel)-

Xavier: -Aquest fons que és Àngel?-

Angel: -Es una pared-

Xavier: - I això pot ser una paret de casa?-

Angel : -No-

Jamshaid: - Parece fuego –

Xavier: - On podem trobar una paret com aquesta?-

Alumne: - A l'església-

Jamshaid: -Se hace un cuadrado y ..., -

Alumna: - Un cuadro pintat-

Jamshaid: - Si, se pone en la pared y foto-

Xavier: -Àngel, això es pot fer a casa?-

Angel: -Sí, tengo muchos cuadros en casa. Creo que es una pared o un cuadro-

Alumne : - Es un montaje-

Xavier: -Les tres famílies són del mateix lloc?-

Alumna: -Aquestes són del mateix lloc i aquesta no-

Jamshaid:-Aquesta i aquestes-

Xavier: -Com ho sabeu?-

Jamshaid: -Tiene una pelota, assenyalant el cabell del germà de la Alumna-

Angel: -Está manchada-

Alumna: -Perquè fa temps que la vam fer-

Montserrat: - Aquest és un vestit especial?-

Alumna: -És del meu país-

Alumna: -És per una celebració especial-

Jonathan: -Què porta el teu pare al cap?-

Alumna: - És la religió nostra, Sijh-

Xavier: -D'on sou?-

Alumna: -De la Índia-

Xavier: - Jamshaid, els teus pares són d'alguna religió, van a algun lloc?-

Jamshaid: -Sí, a la mezquita-

Jonathan: -Yo sí, es un lugar grande, tengo un amigo de la religión de Jamshaid, és pakistaní, tiene fotos de la mezquita-

Xavier: -Jamshaid, que feu a la mesquita?-

Jamshaid: -Llegir el Coran, "Para", es el primer libro-

Xavier: -Quants n'hi ha?-

Jamshaid: -trenta-cinc-

Xavier: -I els has de llegir tots?-

Jamshaid: -Sí-

Alumna: - Són grossos. Hi ha un senyor que els llegeix i escoltem, en el meu temple-

Xavier: -Alumna, en el teu temple entren nois i noies?-

Alumna: -Sí-

Xavier: -I a la mesquita?-

Jamshaid: -Sí a la mezquita tambien pares i mares y preguntan si quedas bien o mal –

Jonathan: -La familia de mi amigo se lavan las manos-

Jamshaid: - Y la cara y los pies y la orella-

Jonsathan: - L'orella no –

Jamshaid:- Sí, hacen así-

Xavier: -Alumne, vas a un lloc especial? –
Alumne: -No –
Angel: -Yo voy a un casal de fútbol-
Jonathan: -Yo voy con él-
Xavier: -Jamshaid, què preguntaries al Jonathan?-
Jamshaid: -Què hi ha aquí dins?-
Jonathan: -Una lámpara con unos angeles macho y hembra que estan volando-
Xavier: -Alumne per què has triat la foto?-
Alumne: -Em dóna records del tiets-
Xavier: - Què fas amb els tiets?-
Alumne: -Jugo al parxís, tambien jugamos a futbol, amb el meu tiet i amb la meva germana. Un dia va colar la pilota a un jardí-
Xavier: -Qui va fer la foto?-
Alumne: - El sobrino de mi tio, ell la va demanar-
Xavier: -Què recordes d'especial?-
Alumne: -Que estabamos reunidos con gente en una fiesta y después de la fiesta nos hicimos esta foto-
Xavier: -Jonathan que recordes d'especial?-
Jonathan: -Que celebramos... vino despues mi tio y trajo un regalo a mi madre-
Xavier: - T'agrada mirar la foto?-
Alumne:- Tinc molt afecte per la foto-
Xavier: - La guardes tu, la foto?-
Alumne: -La guardo en un àlbum, tinc quatre-
Jonathan:- Yo tengo cinco-
Xavier: -Qui fa les fotos?-
Alumne: - Amigos de mi madre-
Xavier: -Si tinguessis una càmera, quina foto faries?-
Alumne: - Amb la família i amb els iaies-
Xavier: -On viuen?-
Alumne: - A Ecuador –
Xavier: - Qui és el que ha portat la foto de quan era més petit?-
Angel: -Yo-
Xavier?:- T'agrada veure't de petit?-
Angel:-Sí-
Angel: -Porque..., porque te da recuerdos...., porque cuando miraba mi ropa pensaba que mi madre me llevaba a la calle y iba con esa ropa en el coche o con aquello que llevan a los hijos-
Xavier: - Amb la motxilla?-
Angel: -Sí-
Xavier: - Recordes quan anaves a la motxilla?-
Angel: - No, en el carro si-
Xavier: -I la Alumna, què vas fer d'especial el dia que vas fer la foto?-
Jamshaid: - Porque se pone así tu hermano (referint-se a com té recollit el cabell)-
Alumna: - Perquè és la religió, els grans porten això (turbant) i els petits això (el cabell recollit en un mocador)-
Alumne: - Com té el cabell tu hermano?-
Alumna: -El té llarg-
Angel: - ¿Y esto que tiene aqui tu madre? (assenyala una pintura que té entre cella i cella)-
Alumna: - Cuando se casan lo ponen y otras perquè és bonic-
Angel: - ¿Porque tu hermano pequeño no tenía zapatos?-
Alumna: -No volia –
Xavier: - Ah, no volia portar les sabates?-
Angel: - ¿Iba descalzo?-
Xavier: - No, tu caminaves quan eres tant petit?-
Angel: - No-
Xavier: - Alumna, per què has triat la foto?-
Alumna: -Perquè té molts records-
Xavier: -Vau fer alguna cosa especial?-
Alumna: -Sí, vam anar al temple i vam fer una festa al temple, si algú vol li donem diners i fem festes-

Xavier: -Jamshaid, heu dit que aquestes són fotos d'estudi, i aquestes? quina foto poso en un carnet?-

(El Jamsaid tria la de l'Angel i els altres la d'ell)

Xavier: - I...,aquesta per què no?- (Assenyalant la foto carnet de Jamshaid)

Jamshaid: - És familiar, perquè no queria mi padre, estaba trabajando y dijo no hacemos fotos, otro día la hacemos juntos-

Xavier: - Què et recorda aquesta foto?-

Jamshaid: -Mi madre y mi hermana hicieron una pizza-

Amb aquesta perspectiva, la producció de les narratives constituïa el resultat d'un context on havien interactuat diversos subjectes. El resultat no podia deslligar-se de les interaccions efectuades i ja no es concebia de forma particular sinó que, produïda en un moment i per la interacció de diverses veus, experiències i coneixements, constituïa una producció col·lectiva que anava desvetllant els diàlegs amb un mateix.

Els relats que promovien les fotografies i el reflex de les vivències dels companys afavorien construccions que portaven implícites valoracions crítiques del nostre entorn i del que ens esdevé, i com, noves formes i pràctiques culturals emergents del mestissatge i de les mediacions culturals, pròpies de les realitats culturals canviants del nostre món, afecten les nostres opinions.

A continuació s'exposa la conversa entorn l'àlbum que la Oumayma va voler mostrar-nos quan ens parlava de la seva fotografia i del que a ella li agrada:

Fragment 11: "Pasión de Gavilanes y +"

L'Oumayma, una alumna del Marroc, quan ensenya la seva foto ens explica que tenia una llibreta on enganxava imatges i textos que feien referència a la telenovela "*Pasión de Gavilanes*" i que ja ens ho ensenyaria un altra dia. Ens ensenya la seva llibreta titulada "*Pasión de gavilanes i +*" (referint-se a més coses). Mostra els personatges de la pel·lícula i pòsters de la Disney i altres produccions cinematogràfiques, com "*El señor de los anillos*" i "*Buscando a Nemo*". En la conversa ens trobem tres investigadors, dos nenes (una és del Marroc i l'altra de Bolívia) i dos nens (un és de la República Dominicana i l'altra de Hondures).

Oumayma: - Mira éste!-

Alexandra: - Que guapo, éste me gusta-

Oumayma: - A mi el que me gusta es el del principio, este es Michael-

Jossua: - De pasiones de gavilanes

Oumayma:- No, no sólo de pasión de gavilanes, hay mas cosas-

Walter: - A mi me gusta.....-

Oumayma: - La Jimena?.-

Oumayma:- Oh! mira los posters , "El señor de los anillos",...

Xavier : -Quan vas començar a fer aquesta llibreta?-.

Oumayma: - Hace tiempo, no se.-

Oumayma:- ¿Éste cual es?... ha sí ! "Mi hermano oso"-.

Jossua: - Mira los Simpsons-

Montserrat: .- Per què t'agrada la telenovela?-

Oumayma: - Porque hay señores guapos como éste-

Alexandra:- Como éste (assenyala un altre personatge)-

Oumayma:- A mi éste no me gusta, a mi me gusta el primero; Michael

Montserrat.- Què t'explica la serie?

Oumayma: - Eran tres hermanos y tenían una hermana, que era la Lidia o la Ruth?-

Alexandra: - La Lidia-

Oumayma: - Ahora veo mas "Rubi" y el "Cuerpo del Deseo"-

Oumayma: -Son los hermanos de Ruth y vengan su muerte. Van a la casa de los Elizondo a trabajar, hacen de paleta y se enamoran de las tres chicas, no son malos, son buenos-

Alexandra: -Sariiiiita-

(riuen tots)

Oumayma: - El Oscar con la Sarita, El Oscar con la Jimena y el Juan con Norma-

Jossua: -Yo la verdad es que no la veo-

Walter: -Yo veo el Cuerpo del Deseo-

Oumayma: - Mira Jimena es ésta-

Alexandra: -Enséñale la fea-

Oumayma: - Mira aquí tienes todas las parejas-

Montserrat: -Pero, ¿cual es la fea? porque se ven todas guapas-

Oumayma: - No, mira aquí sale la fea. Mira está sin maquillaje y con maquillaje

Walter: - Ésta se mira en el espejo y....

Oumayma: - Y se convierte en guapa-

Xavier: -Els nois i les noies fan les mateixes coses? -

Jossua: - No-

Oumayma: -Los chicos hacen de paleta y las chicas miran. Pero no eran paletas, querian vengar la muerte de su hermana. Se van a la casa de ellas y al final se enamoran. Eran panaderos. Los chicos viven en una chabola y éste se enamora-

Xavier: Qui té diners?

Oumayma: - Els dos, este se casó y en la misma boda se murió ella. Era una vieja. Se casó con una mujer mayor, rica, murió y se quedo con toda su fortuna y ya se hizo rico.

Xavier: -Elles que fan a casa?-

Oumayma: - Mirando como trabajan ellos-

Montserrat: Elles, a què es dediquen?

Oumayma: -No ho se

Montserrat: -Les paelles acaben bé?

Oumayma: - Si, todas se casan. Ésta es la que mejor se casa (explica qui es casa amb qui) Ésta se casa la peor, porque la norma estaba con aquel, el Escandol, y le pegó-

Walter: - No! el Escandol se enamoró de otra-

Oumayma: -No de la Dino Rosales-

Oumayma: -Y dicen por ahí que la Rosales y la Sarita eran hermanas-

Montserrat: (assenyalant uns dibuixos) -¿Y aquí? ¿Qué hay?-

Oumayma: -No se, lo hago para divertirme-

Xavier: -Escrius també coses teves?-

Oumayma: -No, tengo mi diario, es mio y de la Carolina, lo hacemos juntas-

Oumayma: (Assenyala una foto i es dirigeix a l'Alexandra) -Ésta es la foto para hacer en el álbum pero como no tenía álbum...-

Xavier: - Quin àlbum?-

Oumayma: -El álbum de éstos y tengo también el lote-

Montserrat: -A tu t'agraden aquests nois?-

Oumayma: - Sí, descalificando éste. Porque no me gusta-

Alexandra:- Ah que mal éste- (referint-se al que li agrada a l'Oumayma)-

Oumayma: - Cada uno tiene su gusto. Tú ves a mi casa a ver quien elige al Oscar-

Alexandra: - Yo digo de la classe-

Oumayma: -Les noies que estan a casa se pelean con su madre, discuten, miran a los paletas, pasean, los paletas trabajan no las miran a ellas-

Xavier: -Si jo estigues gravant a casa teva et gravaria fent aquesta llibreta, fent els...

Oumayma: -Los deberes-

Xavier: -...el teu diari. Aquestes noies tenen alguna activitat així.-

Oumayma: - Sí, ser novias de estos-

Jossua: - Ser ricas-

Xavier: -Fan les coses que poden fer les vostres mestres, les vostres germanes o les vostres mares?-

Oumayma: -Eran ricas, teníen sirvientas que les paraban la mesa y se lo hacían todo-

Xavier: -Pot passar això a la vida normal?-

Alexandra: - No!-

Oumayma: - Como que no! si que puede pasar-

Oumayma: -Y si un niño se enamora de ti o tú-

Jossua: - A mi me parece que no-

Jossua: -¿Te enamorarías de la jefa de la casa? ¿eso podría pasar?-

Oumayma: -Sí que podría pasar-

Jossua: - Porque la verdad es que no me creo el último capítulo. Esta Eduardo Reyes, él con la pierna rota, y resulta que puede caminar-

Oumayma: - Porque esta cojo y camina con una pierna-

Alexandra: -Si, con una muleta y con la Gabriela encima-

Oumayma: -Estaba de rodillas cogiendo a la Gabriela-

Jossua: -¿De rodillas?-

Xavier: -Quan s'enamoren ho passen bé o malament?-

Oumayma: -Sufren. Porque el marido de ésta, el Escandon se enamoró de ella que estaba casada con otro-

Walter: -Un día, estos se fueron a una cabaña, se durmieron. El Escandol llamó a su mamá y luego llegó la mama y le dieron latigazos

Xavier: -Hi ha baralles?-

Oumayma: -Sí. No tenía ni camiseta ni nada. Y también venganzas-

Oumayma: - Sí primero de la muerte de su hermana y luego de esto. Luego la madre se hizo amiga de todos. Pidió perdón a todos por haberles hecho la vida imposible-

Montserrat: -On la produeixen la sèrie?-

Walter: -En sudamérica-

Jossua: - En América, no hablan en inglés?-

Oumayma: - En América, no en sudamérica, Méjico puede ser-

Xavier: -Tu creus que quan estimes una persona has de patir?-

Oumayma: -No, a no ser que su madre haga la puñeta. A no ser que su madre me haga la vida imposible, yo sé que mi madre no hará la vida imposible a ellos-

Xavier: -Tant els nois com les noies, quan es veuen, saben que ho passaran malament?-

Oumayma: - Amor a primera vista-

Oumayma: -No, bueno sí porque sabian que vengaban la muerte de su hermana. Ellos hacen ver que se enamoran para vengarse de ellas, pero acaban enamorándose y se casan-

c) Quines històries ens relaten

Les històries que s'han relatat a les narratives biogràfiques s'han conceptualitzat de la següent manera:

1. La fotografia familiar
2. El vestit i el cos
3. La construcció de la identitat en relació a l'entorn
4. La reconstrucció de la primera infància
5. La festa d'aniversari
6. L'espai públic
7. La figura del pare

A continuació s'exposen els temes que es poden relacionar amb cadascuna d'aquestes històries i una mostra del que varen explicar quan mostraven les

seves fotografies o del que vam escriure després de la construcció de les narratives biogràfiques.

1.- La fotografia familiar

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- La foto com a col·lecció i com a record
- La fotografia de família com un joc on es recuperen els rituals atribuïbles a l'acció de fer-se una fotografia: transformar el cos per fer-se la foto (vestir-se, maquillar-se,...), escollir el lloc i la posició per fer la foto, documentar un ritual familiar, demanar a algú que faci la foto on apareixen els components de la família,...

-A mi m'agrada molt perquè he fet una foto molt maca. Tinc tres germanes i tres germans. El pare va dir:-fem una foto de tota la família!-. Va preguntar si la volíem fer i li va demanar al meu germà gran que portes la camera. El meu germà gran i una senyora van fer moltes fotos-

-M'agrada aquesta foto perquè volia tenir una foto de família. Tenir un record de la família i tenir la foto-

-Cuando hicimos la foto hubo una fiesta en el templo. Para mi es un recuerdo. Quisiera que fuera ese día-

-M'agrada la fotografia perquè està la meva família i el meu germà petit. Estic a casa i el pare i la mare estan guapos. La fotografia em recorda al meu germà quan era molt petit-

2.- El vestit i el cos

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- El vestit ens identifica: és record, esdevé un paper o rol (com en alguns aniversaris, com la seva relació amb la reconstrucció de la primera infància,...), és un reclam d'atenció
- Els vestits, collars i altres complements parlen de les nostres experiències i d'allò que portem dins: és la nostra identificació de creences, de rituals, de com ens relacionem ...
- El vestit també ens pot amagar coses i és una forma de mostrar-nos

-De pequeña me decían que era un ángel porque me portaba muy bien y era educada. A mi hermano le decían jirafa. En Ecuador me disfracé de ángel y me fotografiaron con mi hermano

-La foto que he escollit és del dia 4 de gener. Aquesta foto és molt important perquè era un dia molt especial. Era el meu aniversari i la meva mare estava allà. La meva mare estava sempre a Espanya i aquell dia estava amb mi a la República Dominicana. Al dia següent vaig obrir els regals. Hi havia moltes coses: una diadema, un rellotge d'or i moltes coses-

-La meva àvia feia sempre el vestit i jo l'ajudava. Es va tocar el vestit, al braç. Van regalar-me diademes pel cap, gomes pel cabell, un rellotge i un diari per escriure-

3.- La construcció de la identitat en relació a l'entorn

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- La influència dels mitjans de comunicació en la construcció de la identitat
- Les relacions de poder entre els infants
- Els canvis d'assentament urbà

-He portat aquesta foto perquè en el Saló de la Infància m'ho vaig passar molt bé amb la meva amiga molt especial que es diu Carolina. Encara que els Lunis siguin en ordinador. M'ho vaig passar molt i molt bé. Vaig agafar llapis, gomes, revistes, postals, etc,etc... Abans d'anar vaig ballar, però volia ballar més

-A mi m'agrada Pasión de Gavilanes, Rubi, El cuerpo del deseo... las hacen por la tarde, pero Pasión de Gavilanes ya se ha acabado y yo estoy en el casal-

Montserrat: -Perquè són diferents les coses de nens i les coses de nenes?-

Gabriela: -A veure..., per què els nens diuen que algunes nenes...

Oumayma: -Que son pijas o no no son pijas , o que son chulas o no-

Gabriela: -I els nens en general son molt i molt creguts i les nenes son chulas-

Anmol: -Chuletas!-

Oumayma: -Chulas ! no chuletas-

Montserrat: -Però qui diu que les nenes son chulas?-

Gabriela: -Els nens-

Oumayma: -No! els nens diuen que somos pijas-

Gabriela: - Això, i les nenes diuen que som chules perquè chulas significa que som guapes y ens agrada tot-

Oumayma: -A mi no me gusta todo-

-Perquè aquesta foto la va fer la meua mare. A la meua mare li agrada fer fotos quan ens instal·lem en un pis nou. És important perquè em porta molts bons records. La foto és al balcó de casa i es va fer en un cap de setmana-

4.- La reconstrucció de la primera infància

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- La foto com a identificació
- La noció de viatge i la noció del passaport en la infància
- Els atributs de la primera infància: el vestit, el cotxet , el xumet...

-Aquesta foto em serveix molt. Em recorda quan vaig fer el passaport. El passaport va caducar als 4 anys, vam fer un altre però encara no ha arribat a casa. Em van dir que el portarien després de 30 dies; seguim esperant. Vam fer 4 fotos a cadascú-

-Jo he triat aquesta foto perquè em recorda quan era petit. Jugava amb els meus germans i anava al parc amb ells. Sempre portava xumet. La meua mare estava molt contenta perquè sabíem jugar a jocs-

-Me gusta mirar mucho rato la ropa que tenía cuando era pequeño. En una foto tenía 2 meses. En la otra foto mi madre me puso en la pared con la chaqueta de pana y el jérsy con el dibujo de un perro. Tenía moquetes-

5.- La festa d'aniversari

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- La relació amb altres adults
- Els objectes que reconstrueixen identitats
- L'artifici
- La fotografia de la festa
- La reproducció de les imatges

-He traído esta foto porque me da recuerdos. En esta foto cumplía 3 años. Estoy con mi padre. Me regaló una muñeca que decía mamá-

-He triat aquesta foto perquè em recorda quan era petit i també em recorda al meu tiet-

-Jo tinc tres fotos com aquesta. El dia que les vam fer la mare va comprar una pizza. Vam menjar la pizza, abans la mare la va escalfar perquè estava freda-

-Li tinc afecte a aquesta foto, m'agrada molt. Està la meva mare, el meu pare i la meva tieta. És a casa i és l'aniversari de la meva mare-

6.- L'espai públic

- Els espais públics expliquen “coses” de nosaltres: com ens movem, com ens relacionem, com utilitzem el temps lliure
- Buscar- nos i retrobar-nos amb els llocs

-Aquell dia vaig acabar la meva col·lecció. Amb la mama, el papa, els germans, la tieta i el meu cosí vam anar a veure els animals. Va ser molt bonic. Després vam menjar i vam fer la foto. He posat aquesta foto perquè estic al costat d'un dofí amb la meva mare, el meu cosí, la tieta i el meu germà-

-He escollit aquesta foto perquè estava a Salcedo i era el meu lloc preferit. Vaig trobar cinc gossets abandonats. Tres van morir i els altres dos encara viuen. Abans vam fer altres fotos i després vam visitar la tieta i la meva cosina, a ella també li agradava ballar-

-En aquesta foto estic amb el meu tiet. Aquell dia vam comprar per menjar i anar al parc. Estic asseguda al costat d'un cérvol. Hem jugat molt, hem fet moltes fotos i després hem anat a casa-

7.- La figura del pare

Les narratives que s'inclouen en aquest grup es refereixen als següents temes:

- La relació amb el pare
- L'absència i/o presència del pare
- Els records del pare

-El meu pare va venir per vacances i perquè ens en recordem vam fer la foto

-En esta foto estoy con mi padre. Mi padre me dijo que me iba a regalar una de las dos fotos iguales, pero antes de regalármela, me dijo, que tenía que tener 24 años-

-A mi m'agrada aquesta foto perquè està el meu pare-

d) Argumentacions sobre la utilització educativa de la fotografia familiar

La idea de memoració vinculada al postmodernisme, com un dels mecanismes que millor reflecteixen el seu esperit, ha vehiculat, en aquesta

recerca, la forma de concebre situacions per dialogar amb les imatges des de l'estètica del coneixement: ***"l'actitud postmoderna cap a l'art no és innocent, i part del seu atractiu consisteix, precisament, en que ens autoritza a desplegar, encara que només sigui davant nosaltres mateixos, el nostre coneixement de les convencions culturals i estètiques del passat, la nostra obertura al pluralisme cultural, la nostra astuta consciència d'ironies i paradoxes."*** (Zurmuehlen, 1992:14)

Els artistes contemporanis utilitzen la fotografia com una eina per investigar sobre les diferents maneres d'autorepresentació en el món contemporani. Si el que es pretén, en aquesta recerca, és desvetllar la subjectivitat, per què no posar en relació les fotografies pròpies dels àlbums familiars dels alumnes amb fotografies contemporànies de retrats? Per què no treballar al voltant de la idea del retrat com una reinvençió de nosaltres mateixos? Per què no dialogar amb les imatges contemporànies des de la nostra història de vida? Per què no compartir el diàleg i les reconstruccions de les nostres identitats amb el que proposen els artistes contemporanis? Aquestes són les qüestions que van modelant els diàlegs amb les imatges: des de la diferència, des de la suma d'experiències compartides i des de l'intercanvi del coneixement com a vehicle d'aprenentatge: ***"La idea moderna d'impulsar l'individualisme entre els estudiants mitjançant la lliure expressió del jo mereixia ser qüestionada en la seva condició d'eina educativa, encara que sigui només perquè persegueix un objecte senzillament impossible. El punt de vista post-modern es basa en la consciència d'aquesta impossibilitat i rebutja de ple el postulat de que l'individu i la societat formin una dicotomia. Exigeix percebre cada estudiant com una suma idiosincràtica de combinacions de diversos tipus d'experiències compartides, com a exemple: dona, indígena americana, classe mitjana-alta, discapacitada i urbana."*** (Efland, Freedman, Stuhr, 2003:90)

(Efland, Freedman i Stuhr, 2003:90)

La fotografia en sí esdevé un acte ple d'implicacions que desvetlla decisions al voltant de com volem mostrar-nos o com volen mostrar-nos. Mirar les nostres fotografies ens ha donat la possibilitat de desvetllar els rastres de les nostres

experiències i de les nostres relacions i ens ha situat en un exercici de memorització de nosaltres mateixos: *“a més, com va ressaltar Spence en diferents projectes, la fotografia està fermament integrada en la nostra manera –i la manera que tenen d’altres- de tractar la nostra identitat.”* (Evans, 2005: 43)

La fotografia familiar és un espai de negociació filosòfica i d’ideològica que desvetlla aspectes que tenen a veure amb la construcció de la nostra identitat : la família, la classe, el gènere, els valors i les creences. Aparentment, però, en les nostres fotografies no apareixen situacions que polemitzin al voltant d’aquests aspectes. La representació d’un mateix s’efectua a partir de motlles que desvetllen el tipus de representació que s’espera d’un mateix. Intervenir en aquestes representacions és també reinventar la nostra identitat de forma que es posa en joc allò que es pot pensar, i el que s’espera de nosaltres, amb allò que és impensable i el que ens sorprèn i ens emociona. La fotografia ens ofereix l’oportunitat de narrar-nos i reinventar-nos en un temps i un espai diferent, allunyant-nos de representacions idealitzades de la infància.

3.2- EL DIÀLEG AMB L’ARTISTA

Es pretén reflexionar sobre les aportacions pedagògiques que desvetlla les relacions entre l’artista, la seva obra i els alumnes i que tenen que veure en la producció de relats visuals fruit d’una experiència estètica. Per aquest motiu, s’han seleccionat dues converses, la del primer grup i la del darrer, amb l’objectiu d’evidenciar l’evolució que fa l’artista com a narrador de relats i en la comprensió de sí mateix. Entremig s’exposen fragments dels altres grups relacionables a temes vinculats a la pedagogia artística contemporània que desvetlla l’artista i a la comprensió de l’entorn i d’un mateix.

En Marcelo, artista i fotògraf, va presentar la seva obra en cadascun dels grups d’alumnes que es van organitzar en relació a les temàtiques resultants de les narratives biogràfiques. L’activitat va ser concebuda amb l’objectiu d’establir un pont entre les narratives dels alumnes i la relació que podrien mantenir posteriorment amb les obres contemporànies exposades en un mural.

Per al desenvolupament de l'activitat vam escollir l'espai de la biblioteca de l'escola, envoltats de llibreries i murals de disseccions d'animals, mapes geogràfics i polítics i anatomies del cos humà. L'espai ens permetia agrupar 8 o 9 alumnes al voltant de l'artista i de la seva obra.

A l'inici de l'activitat vam reflexionar sobre aquelles "coses" que havíem descobert en les nostres fotografies i tothom va coincidir en que havíem compartit "coses nostres": el que ens havia passat, coses del nostres països, coses de les nostres famílies, el que fèiem o fem, experiències que hem tingut, relacions que ens afecten, etc....

La primera conversa amb l'artista es va desenvolupar així:

Marcelo: -Cuando tenia la edad de ustedes, coleccionaba cosas, tenia colecciones de corchos, semillas, piedras,.. de muchas cosas, cosas que ha nadie les gustaba y que yo recogía. Mi trabajo es una colección de objetos y también una colección de fotografías. En mi país empecé mi colección de fotografías y las guardo aquí en esta caja-

Xavier: -On guardeu vosaltres les fotografies?-

Osman: -Jo les guardo en una motxilla-

Naima: - Jo al calaix-

Tanzeela: - A l'armari-

Saquib: -En una... capsula-

Marcelo: -Yo puse el nombre a esta colección "caixa de memòries" ("La caja de la memoria"), porque cuando miramos las fotos recordamos muchas cosas. Entonces hice una caja para poner mis recuerdos. Mirad, ¿que es?- (L'artista mostra la foto que hi ha a la caixa on apareix un edifici antic)

Saquib: - ¿Es una casa?-

Marcelo: -Es una estación de tren grande y antigua. Ahora no hay nadie trabajando. Yo iba allí y recogía los cajones que encontraba en la estación, luego empecé a pintarlas. (obre la caixa i mostra una primera foto)-

Saquib: -Pone nacimiento-

Marcelo: -Porque aquí puse una foto de mi madre y una foto de mi padre. Porque con mi madre y mi padre yo vine al mundo-

Osman: - Aquest és el teu pare?-

Marcelo: -Es una foto de hace tiempo, una foto de carné de identidad-

Osman:- ¿Las pusiste tu aquí?- (assenyalant el pot on a dins estan les fotografies)

Marcelo: -Si, ya tenia entonces un cajón con mi padre y mi madre. Pero aun faltaba mucha gente de mi familia, encontré otro cajón para poner a mi abuelo y a mi abuela- (l'artista treu la segona fotografia de la caixa)

Marcelo: -Esos son mi abuelo y mi abuela. Ellos y yo somos brasileños, el padre de mi abuelo era español y su madre era negra del Brasil, vino de África-

Osman: - Perquè vas triar aquesta foto?-

Marcelo: -Porque yo no conocí a mis abuelos. Para mi fue una sorpresa encontrar la fotografía de ellos, quería recordarlos y tenerlos presentes, estar siempre cerca de ellos, por eso puse en el cajón una vela para alumbrar su memoria-

Naima: - ¿Como se llaman tu madre y tu padre?-

Marcelo: -Mi madre se llama Silvana y mi padre Ricardo- (els nens i les nenes pregunten l'edat del pare i la de la mare)

Marcelo: -Yo nací muy temprano, prematuro-

Xavier: -Sabeu que vol dir això?-

Aracely: -¿Que no nacen grandes?-

Xavier: -Quan el “bebè” està dins la panxa de la mare triga 9 mesos a sortir, a néixer. Hi ha “bebès” que neixen abans dels 9 mesos, neixen petits i els han de posar en una incubadora perquè es facin més forts-

Naima: -Ah! Si-

Marcelo: -Jo tenia mucha prisa y no me esperé nueve meses- (L'artista treu una tercera fotografia on també apareix la imatge de l'estació)

Marcelo: ¿Que sitio es este?-

Saquib: -Una casa-

Osman: - Una casa no, és el metro, és molt gran-

Marcelo: -Casi como el metro, es una estación de tren-

Saquib: -Quants anys fa la foto?-

Marcelo: -Tres años-

Osman:-En quant temps vas fabricar la caja?-

Marcelo: -Durante cuatro años en los que yo vivía en la ciudad. Yo tenía en la habitación muchas cosas que coleccionaba. Mi madre siempre se enfadaba. Colectaba objetos. Esto es un cuchillo que utilizaba mi abuelo- (assenyala un ganivet que apareix en una foto)

Osman: -¿Es una pizarra?-

Marcelo: - No, creo que es un armario de la estación para colgar llaves de las personas que trabajaban-

Saquib: -¿Que es esto?-

Marcelo: - Es un hueso-

Aracely: -¿Y esto?-

Marcelo : -Un diente de caballo-

Osman: -¿Porque no tiene la cabeza?-

Marcelo: -Porque encontré también en ese sitio dos santos gemelos y uno tenia dañada la cabeza-

Saquib: -¿Y los huesos?-

Marcelo: -Y los huesos yo los recogía cerca de la estación, por donde pasaban los ferrocarriles, porque cuando venia el tren atropellaba a los animales-

Saquib: -¿esto es una pala?-

Marcelo: -Es un ganivet i... ¿eso de aquí que es?-

Saquib: -Una clau-

Xavier: - Que ha fet el Marcelo amb aquestes fotos?-

Aracely: -Coleccionarlas-

Xavier: -Amb quines coses ha fet les fotos?-

Saquib: -Amb les caixes- (referint-se als calaixos)

Osman: -Les ha fet amb figures, ganivets....-

Aracely: -La dent de cavall-

Xavier: - On trobava aquestes coses?-

Aracely: - Les trobava en una estació de tren-

Xavier: -Perquè les haurà col·leccionat?-

Aracely: - Para recordarse de esos tiempos-

Alí: -¿Cuantos días para esto?-

Marcelo: -Muchos días trabando para hacer esto-

Aracely: ¿Desde cuando tienes los objetos?-

Marcelo: - Hace cuatro años. Pero me costo toda mi vida para llegarlos a tener-

Naima: - ¿Que pone?-

Marcelo: -Creo que son iniciales de nombres, estas letras ya estaban puestas-

Araceli: - Ah! No las pusiste tu-

Naima: -¿Dónde hiciste las fotos?-

Marcelo: -Yo tenia los objetos. Fui a un estudio y puse los objetos como los veis y fotografié-

Osman: -On vas trobar això? (assenyalant l'armari clauer)

Aracely: -On hi havia els trens, a l'estació-

Osman: -¿Ya no hay trenes?-

Marcelo: -No, solo para transportar mercancías. Yo recuerdo que cuando tenia la edad de ustedes yo siempre viajaba en tren, cuando no lo pude hacer más era muy triste porque era muy bonito el viaje en el tren. Cuando voy a la estación lo recuerdo con nostalgia. Por la nostalgia que tenia yo, por el abandono de la estación y por la memoria de mi abuelo yo decidí recoger objetos y hacer estas fotos para recordar. Ahora que estoy con ustedes yo también recuerdo cuando tenía su edad-

Saquib: - Encantador de serpientes...- (Llegint un text escrit a la fotografia)

Me acuerdo de muchas memorias, pero por el hecho de estar con ustedes ahora yo recuerdo cuando tenía su edad-

Saquib: -¿Qui ha hecho esta foto?-

Marcelo: -No lo se es del álbum de la familia. Tenía mi familia un álbum así de fotos. Yo cogía prestada la foto, fotografiaba la foto y la devolvía-

Saquib: -¿Quien es?-

Marcelo: -Creo que es un pariente mío pero yo no lo conozco-

Osman: -Diu l'Ali que a Barcelona fa quatre anys també hi havia nens pobres-

Xavier: -Sempre hi ha hagut rics i pobres. Però fa cinquanta anys Barcelona era molt diferent, no era com ara-

Marcelo: -En mi país se toca mucho la guitarra- (assenyalant al parent que desconex i que toca la guitarra).

Naima: - ¿Que es esto?-

Marcelo: - Es un hueso-

Tanzeela: - T'agrada aquesta foto?-

Marcelo: - Si mucho y el hueso es bastante grande, es así- .

Montserrat: -¿Porque colocaste dentro de las botellas la foto de tu padre y de tu madre?-

Marcelo: -Me refería como yo nací, prematuro. Mi madre me contó que el primer mes de mi vida me veía dentro de la incubadora-

Aracely: -¿Quien es?-

Marcelo: -Es un pariente mío que tocaba la guitarra pero yo no lo conocí. Estaba dentro de la colección de fotos de mi familia-

Naima: - ¿No sabes como se llama?-

Marcelo: -Es un guitarrista-

Osman: -Perquè.. has hecho la foto?-

Saquib: -Las ha encontrado-

Marcelo: -A mi me gustan hacer las fotos y recuperar la memoria de la estación-

Saquib: -¿De quien es el coche?-

Marcelo: -Es mío y esa carretera es la carretera que va a mi ciudad-

Montserrat: -¿Tu bisabuelo también trabajó en la estación?-

Marcelo: -Mi tío abuelo, mi abuelo, mi bisabuelo y mi tatarabuelo. El hermano de mi tatarabuelo murió cuando explotó una caldera-

Naima: -¿Que es esto?-

Marcelo: -Es una foto de la carretera que va a mi ciudad. Yo cuando tenia que regresar a la ciudad iba por esa carretera-

Saquib: - ¿Qui ha fet aquesta foto?-

Marcelo: -Yo también, es un objeto que recogí en la estación-

Saquib: -Qui ha dibuixat tot això?-(referint-se a l'objecte que sembla ser un quadre elèctric)

Marcelo: -No sé, es un objeto-

(L'artista mostra un objecte, una porta d'armari amb una obertura de bústia a la part superior i una foto de la seva àvia a la part inferior)

Osman: - ¡Tu madre!-

Marcelo: -Esta es mi otra abuela-

Osman: - Quin cotxe és?-
 Marcelo: -Un cadillach-
 Osman: - T'agrada aquest cotxe?-
 Marcelo: -Si, es un juguete-
 Osman: - ¡Un juguete!-
 Aracely: -¿Porque pone cartas?-
 Marcelo: -Porque era para cuando venía el cartero y ponía las cartas aquí-
 Aracely: -¿Porque no recortaste la foto recta?-
 Marcelo: -Porque al hacer la transferencia de la foto es muy difícil que salga recta y a mi me gusta que salga así que no fuera perfecto, queda más antigua-
 Naima: -¿Qué pasó aquí?- (assenyalant a la seva àvia en la transferència fotogràfica)
 Marcelo: -Yo no sabia que pasó aquí, e intentaba interpretar la foto. Yo me preguntaba que pasó aquí, cuando el fotógrafo le hizo la foto. Entonces yo tenía la impresión de que mi abuela venía de recoger una carta-
 Osman: -Qui ha posat aquesta lletra en la foto?- (Mirant la foto on apareix un quadre elèctric de l'estació abandonada i una serp)
 Marcelo: -Fuí yo con un tampón y aquí pone "orotú" que es una serpiente muy mala que hay en mi país-
 Montserrat: -¿Porque pones una serpiente muy mala?-
 Marcelo: -Porque en mi ciudad hay muchas leyendas de serpientes. Hay gente que hipnotizaba las serpientes-
 Ali: - ¿Y esto?-
 Marcelo: -Es un tornillo-
 Osman: -Tot ho vas col·locar tu?-
 Marcelo: -No, solo la serpiente y la palabra-
 Naima: -¿Porque te gusta hacer fotos?-
 Marcelo: - Me ayuda a entender las cosas, mantener mi recuerdo de quien soy-
 Naima: - A mi me gusta-
 Osman: - Qui tenia les claus de les cartes?-
 Marcelo: -No lo se..., supongo que su dueño-

La relació directa amb l'artista i les seves imatges varen promoure la reconstrucció d'una narrativa biogràfica de l'artista. Les preguntes entorn les imatges i els objectes que apareixien a les fotografies de l'artista desvetllaven significats relacionables amb la vida d'en Marcelo. Les seves experiències, els seus vincles familiars, el treball i la quotidianitat del temps que corresponia als parents de l'artista es narraven a partir de les intervencions dels alumnes en visualitzar les imatges que havia produït . L'experiència ens anava mostrant el nostre desig de saber o conèixer coses sobre les experiències de l'artista; desig que promovien els objectes que en Marcelo havia reutilitzat per elaborar aquelles imatges. Tant inquietants podien ser aquelles preguntes que l'artista era capaç de respondre com aquelles per a les que no trobava resposta. La pregunta sense resposta ens remetia a un espai de significat que podia haver esborrat el pas del temps i que donava la possibilitat de ser reinventat. El temps havia començat a ser interpretat com quelcom que ens succeeix, que ens fa, que ens mostra com som i que pot ser recuperable i reutilitzable per reinventar-nos.

L'artista, narrador de les seves històries, es convertia així en pedagog, estimulant la possibilitat de reconstruir i compartir les històries i les narratives que desvetllen els objectes i les imatges, tot afavorint la percepció que l'art està fet per la gent i per a la gent. Davant de les seves produccions, la curiositat que mostraven els infants venia donada sobre el que li esdevé, sobre les seves intencions, sobre els processos i, en definitiva, sobre la seva experiència estètica. El diàleg que s'establia venia mediat per les imatges fotogràfiques que ell anava mostrant poc a poc. Els objectes i les fotografies de personatges desconeguts per l'alumnat podien reconstruir tant les intencions i decisions de l'artista, com a una part de la seva vida.

El diàleg amb l'artista invertia el procés que havíem iniciat en les anteriors sessions on l'alumnat reconstruïa alguna de les seves experiències a partir de les seves imatges. Ara, alguns nens i nenes anotaven les intervencions de l'artista a la manera que ho havien fet els investigadors en les anteriors sessions. Curiosament, al invertir els processos i desplaçar la mediació als objectes i a les imatges, ens iniciàvem, a partir d'aquest moment, a possibles desplaçaments i intercanvis de rols.

La intervenció de l'artista apareixia com una realitat relacionable amb l'anterior activitat, tot desfent-se del mite d'artista-geni i recuperant-lo com a productor de narratives. L'espontaneïtat en plantejar preguntes i en intervenir sobre les qüestions de les imatges feia pensar sobre les iniciatives i els interessos que mostraven els nens i les nenes per reconstruir relats que les pròpies imatges provocaven.

Al llarg d'aquestes sessions s'obrien dubtes i es desvetllaven apreciacions entorn a l'obra d'en Marcelo. Fins hi tot, l'actitud del propi artista al promoure una interacció contextualitzada entre la seva obra i els infants, a més de la seva implicació en la construcció de narratives a partir de les fotografies dels alumnes, evolucionava cada cop més com la d'un narrador del que li esdevé.

Intentant dirigir la mirada als propis alumnes i, fins hi tot als investigadors, hom podria copsar que les demandes i les qüestions plantejades a l'artista atenen a cadascun dels interessos o aspectes de les imatges que ens commou. Si intentéssim respondre la pregunta: qui ha estat el que ha construït la narrativa?, l'artista es converteix en co-productor juntament amb les demandes dels nens. Aquest desplaçament en qui és l'autor de la narrativa, permet copsar l'activitat no com una interpretació dels missatges visuals, sinó com una experiència artística o estètica. Els nois i les noies des del moment que plantegen les seves preguntes han posat en funcionament la seva pròpia experiència, en tant que en alguns moments reconeixen quelcom del que pregunten o en d'altres ho desconeixen per complet. En qualsevol cas, tant la seva pròpia experiència com la seva commoció haurà creat significats atribuïbles als interessos que els desvetlla la relació amb l'obra i amb el propi artista. I... sinó, perquè sembla que alguns d'ells recuperen idees d'aquesta experiència per aplicar-les a les seves pròpies experiències com ara utilitzar imatges o objectes com espelmes enceses i canelobres, desitjar representar-se en el passat o recuperar imatges d'àngels que tenen a l'habitació, en el moment de prendre decisions de com volen fotografiar-se?

Davant de l'interrogant que he obert, reprenc el que apuntava també en l'apartat referent a les narratives biogràfiques al voltant de la concepció d'aquestes com una producció resultant d'un context on han interactuat diversos subjectes, indeslligable de les interaccions del moment, de l'experiència, de diverses veus, dels coneixements i dels diàlegs que s'efectuen amb un mateix.

L'artista i els alumnes, en col·laboració, esdevenen productors de relats dins d'un context que té un estil i una estètica pròpia, relacionable amb l'obra i amb allò que els commou.

La intervenció, al copsar l'obra artística com una narrativa visual on les relacions i els diàlegs es dibuixaven a partir del desig de reconstruir les històries d'en Marcelo, fou l'evidència d'alguns aspectes relacionables a la

pedagogia artística contemporània i de la utilització que fa l'artista de la seva experiència junt amb la seva imaginació per fer art:

- El temps i la recerca de la memòria
- La fotografia per recordar aquelles coses que ens provoquen una emoció, un sentiment,...
- La resignificació dels objectes. Els objectes es troben o es col·leccionen i es reutilitzen, no per la utilitat primera amb que s'han fet sinó pel que signifiquen per a l'artista; segons com aquest recorda les coses, què vol explicar i com
- La reinvençió a través de les imatges d'esdeveniments, d'experiències i del passat.
- Els aspectes tècnics de la fotografia: el fons, la foto d'estudi, la transferència de imatges...

1 - El temps i la recerca de la memòria

Marcelo: -Como ustedes enseñaron sus fotos y hablaron de su familia yo también he traído mis fotos para hablar de mi y de mi familia. A mi de pequeño me gustaba coleccionar conchas y corchos y de mayor fotografías. Aquí tengo mi colección de fotografías de cuando vivía en mi país (Brasil). Como todas las fotos eran preciosas yo hice esta caja para guardarlas bien y aquí aparece "caixa de memòries", que era para mi un objeto para poner mis recuerdos-

Marcelo: -¿Por qué hice el trabajo?-

Beira: - Porque tenías muchas cosas coleccionadas-

Marcelo: -Tenía muchas memorias que no recordaba y veía que muchas personas tenían muchas historias. Y yo veía que las historias de las personas que habían trabajado en la estación se estaban perdiendo. Y quería contar la historia de una gente que están olvidadas-

Karen: -¿Que les ha pasado a la gente?-

Marcelo: -Ahora son gente muy mayor. Fue una manera de que yo les estuviera recordando-

Xavier: -Sabeu que el temps passa, de tots aquests objectes, quin explica que el temps ha passat?-

Montasser: -L'estació-

Jonathan: -Perquè no es fa servir-

Carolina i Montasser: - L'os-

Carolina: -Perquè l'animal va morir i desapareixien o se'ls menjaven i després es va quedar així-

Xavier: -Aquesta foto de què parla?-

Daneuris: -De l'os-

Xavier: -Què explica l'os?-

Tots: - Del temps-

2 - La fotografia per recordar aquelles coses que ens provoca una emoció, un sentiment,...

Marcelo: -¿Que aparece aquí?

Alumne: -Un edificio muy rico, ¿es en tu país?-

Marcelo: -Es una estación de tren donde trabajó mi abuelo, mi bisabuelo y mi tatarabuelo, eran ferroviarios. Paso un día que volví a mi ciudad y el edificio estaba en ruinas abandonado. Entonces fui allá para encontrar objetos y los encontré porque el edificio estaba todo dañado. Encontré un cajón y puse estas fotos más, mi padre y mi madre

Beira: - ¿Porque esta y no qualsevol altra foto?-

Marcelo: -Porque era mi abuela de joven y....-

Beira. -Y querías recordar como era-

Carolina: -Es una caixa això?... de memòria?

Marcelo: -Si-

Xavier: -Què vol dir "caixa de memòria?-

Carolina: -Pots guardar moltes coses que a tu t'agraden i que no vols que a tu te les vegin-

Xavier: -Per què no vols que te les vegin?-

Carolina: -Perquè per ell és molt important perquè ...-

Jonathan: -Per què té molt afecte?

Xavier: -Montasser, per què és molt important el teu vestit? - (referint-se a la foto que va portar)

Montasser: -Perquè em recorda a la meva familia-

Marcelo: -La memoria da muchas pistas de quien somos nosotros. Aquí empecé a presentar este sitio-

Xavier: -Daneuris que hi havia a la teva foto?-

Daneuris: -El meu tiet-

Xavier: - I aquí a qui ha posat en Marcelo?-

Daneuris: -Als seus avis-

Xavier: -Per què ha posat els seus avis?-

Daneuris: -Perquè li dona records-

Xavier: -I aquesta foto que ha fet també li dona records?-

Daneuris: -Si-

3- La resignificació dels objectes

Alumne: -¿Es un pote de miel?-

Omaima: -¿Es un pote de algo?-.

Marcelo: -Las fotos están en un pote de medicación. Entonces tenía ya un objeto con mi madre y mi padre-

Marcelo: -Yo puse dos fotografías-

Carolina: -Qui son?-

Montasser: -Els seus pares-

Jamshaid: - I... la seva mare-

Carolina : -O els seus germans-

Xavier: -Li preguntem?-

Marcelo : -Son mi padre y mi madre-

Xavier: - On es la foto?-

Tots: -A dins- (referint-se als pots de vidre)

Marcelo: -Cuando hacia este objeto intentaba reconstruir que cuando nació con 7 meses-

Xavier: - El bebè esta a la panxa de la mare i quan fa 9 mesos neix-

Jamshaid: -Aquí pone nacimiento-

Xavier: -Però a vegades neixen abans. Però neixen petits, llavors perquè s'acabin de formar els posen en una incubadora- (es mostren dues fotos d'incubadores)

Jonathan: -Cuando tiene problemas el bebé-

Xavier: -Mireu les incubadores. De que estan fetes?-

Jonathan: -De plàstic-

Xavier: -I les ampolles de vidre?, en que s'assemblen?-

Jonatahn: -En el color-

Xavier: -És trans...-

Carolina: -És transparent!-

Jamshaid: -Es pot veure-

Xavier: -Com veia el Marcelo als seus pares?... a través de què?-
Carolina: -A través d'això- (assenyala les incubadores)
Xavier: -Per què ha posat les fotos dels seus pares a dins dels pots de vidre?-
Carolina: -Ah! per veure a través els pares-
Jonathan: -Estan vius els teus pares?-
Carolina: -Esto es un cajón, sacastes el cajón y pusistes las botellas?
Montaser: -La foto era més gran i l'ha retallat per posar al vidre-
Marcelo: -No eran tan grandes, eran de carné-
Xavier: - Qui va portar fotos carnet?-
Montasser: -El Jamshaid-

Marcelo: -La luz de las velas tenía el sentido del alumbramiento, de la memoria que esta a oscuras y sale a la luz-
Jamshaid: - ¿Esto que es?-
Marcelo: -Dos santos, San Cosme y San Damián, son gemelos-
Carolina: -Y este... ¿no tiene cabeza?-
Marcelo: -Todos los objetos que encontré estaban dañados y mi intención era...-
Jonathan: -Utilizarlos-
Marcelo: -Arreglarlos a mi manera. Reutilizar aquello que era un deshecho. Mucha gente va por la calle y encuentra aquellas cosas que la gente tira-
Xavier: -Els objectes que troba els torna a utilitzar o els utilitza d'una altra manera?-
Carolina: - D'una altra manera-
Xavier: -Perquè ho penses?-
Carolina: -Per què diu això ho puc fer d'una altra forma, ho puc tornar arreglar i utilitzar d'una altra forma-
Xavier: -Vols dir d'una altra manera?-
Carolina: -Si-
Xavier: -Jonathan, tu creus que aquests pots serveixen per posar fotografies a dins?
Jonathan: -No-
Xavier: -Qui ha decidit fer-los servir així, el que fa els pots o en Marcelo?-
Jonathan: -En Marcelo-

Beira: -M'ha dit que això és un tabla i a sobre hi ha un os on ha enganxat la foto d'un guitarrista-
Angel: -¿Es un cuchillo?-
Marcelo: -Es el ganivet de mi abuelo-

Omaima: -¿Es un cuadro?-
Michael: -Es una puerta-
Omaima: -Pensaba que era un cuadro-
Alumne: -Es un buzón-
Xavier: -Per què has dit que era un quadre?-
Omaima: -Porque me lo ha parecido. En mi país he visto una película que había que tenían como esto i pintaban i ponían fotos. No era madera, era como papeles y los pintaban de color marrón-
Omaima: -¿Esto negro de ahí es cuando cogiste la foto y se quemó?-
Marcelo: -No, esto ya estaba entonces -
Omaima: - Cogiste la puerta de ahí- (assenyala l'estació de tren)

4- La reinvençió a través de les imatges d'esdeveniments, experiències i del passat

Jonathan: -Què és això?-
Marcelo: -¿Las inscripciones?... Son inscripciones que ha hecho la gente que trabajaba en la estación. Yo creo que en la oficina, para la gente que trabajaba, estaba marcado el espacio donde trabajaba cada uno-.
Jonathan: - Yo creo que es para saber el sitio y la puerta y coger las llaves-
Jamshaid: -Para el metro!-
Xavier: -Per a qui era això?-
Tots: - Para la gente que treballava a la estación-

Xavier: -És una calaix o una vitrina?-
Tots: -Una vitrina-
Marcelo: -Estos cajones son como partes del tiempo-
Xavier: -De quin temps?-
Jamshaid: -De atrás-
Xavier: -I de quina família?-
Jamshaid: - Del Marcelo-

Carolina: - És una pota de cerdo?-
Marcelo: -Es un hueso de vaca y luego...Ves...es un pariente mío que ni siquiera se su nombre, porque en la memoria hay cosas que no puedes nombrar. Algo que no sabes quien...-
Jonathan: -Casi como un sueño...-
Marcelo: -¿Puedes leer?-
Carolina: -Encatador de Andorinhas-
Carolina: -Què vol dir?-
Daneuris: -Ser amable-
Marcelo: -En portugués andorinhas son las golondrinas. Este pariente mío tocaba la guitarra y las golondrinas venían y volaban a su alrededor, hay personas que cantan a las serpientes-
Jonathan: - En Pakistán hay-

Jamshaid: -Es una puerta de cartas-
Mois: -Es un buzón-
Carolina: - Es antiquísima!-
Daneuris: -Ya se que es... , es donde se dejan las cartas-
Jonathan: -Esta es la persona que vivía en la casa-
Carolina: -¿Esa quien es?-
Marcelo: -Es mi abuela-
Jamshaid: -¿Está viva?-
Jonathan: -No, igual que mi abuela-
Montasser: - La meva està en Marruecos-
Xavier: -Què és una carta?-
Jonathan: - Una postal , te mandan a ti y se como estas y así-
Marcelo: -Cuando viene una carta... ¿que pasa?, ¿te acuerdas de la persona?-
Tots: -Si-
Jonhathan: -La teva àvia es va fer- (referint-se a la foto)
Xavier: -Que penseu, la porta l'ha fet o l'ha trobat?-
Tots: - L'ha trobat-
Carolina: -Tú pusistes esta foto-
Marcelo: - Si... yo puse aquí a mi abuela como si estuviera esperando una...
Jamshaid: -Carta!, estaba esperando su carta para venir-
Montasser: -Para recogerla-
Jamshaid: - Aquí estaba la carta (referint-se a la bústia)
Marcelo: -Si..., de hecho yo me imaginaba que el buzón estaba aquí y que ella venia a recoger cartas-

5- Aspectes tècnics de la fotografia

Karen: -¿Que es esto?-
Marcelo: -Esto es un fondo negro, si tú quieres una foto puedes tener detrás un fondo blanco, rojo, el que quieras-

Alumne: -¿La foto era en blanco y negro?
Marcelo: -Hay color aquí, pero el original es blanco y negro-
Alumne: -¿Pero la ropa de tu abuela era en blanco y negro?-
Marcelo: -Es la foto que es en blanco y negro, yo hice una foto de la foto, cuando hice la copia la puse aquí-
Beira: - Las fotos que te hicieron a ti son en blanco y negro-
Marcelo: -Las fotos que tengo de pequeño son en color-

Xavier: -¿Es una fotografía normal?- (assenyalant la transferència fotogràfica que hi ha a la porta de fusta)
Beira: - No-
Michael: -Es una foto antigua-
Beira: -Quan la seva àvia era jove-
Xavier: -És una foto de cartró?-
Omaira: -No es una fotocopia-
Alumne: - La ha fotocopiado, ésta no es la verdadera-
Xavier: -Ara ens ho explica-
Marcelo: -Había un original. Hice una copia de la foto con una máquina, ésta es la foto de la primera-
Montserrat: -¿Como la has pasado a la madera?-
Marcelo: -La foto la puse en una olla con agua tibia y la película se separó de la cartulina, cogí la película y la puse aquí y dejé que se secase-
Alumne: - Y quedo así!-
Omaira: -¿Porque hiciste esta forma?-
Alumne: - Lo ha hecho el agua-
Marcelo: -Si, cuando la transporté se puso así y a mi me gustaba, porque parecía que era más viejo-

A mida que transcorrien les sessions, les intervencions de l'artista semblaven mostrar-nos, fins i tot, el seu propi exercici de resignificació d'allò que ell havia fet i d'allò que li havia esdevingut. En les seves narracions anava afegint relats promoguts per el que estava rebent en la seva interacció amb els alumnes i establint, des dels relats, relacions de diàleg amb els alumnes.

Beira: -¿Cuando eras pequeño querías hacer de fotógrafo o trabajar en la estación?-
Marcelo: -Cuando era pequeño hice un trueque con un amigo, el tenía una cámara de fotos y yo un coche y nos lo cambiamos
Beira: -¿Entonces ya sabías que querías ser fotógrafo?-
Marcelo: -Era como un juego, hacer fotos y la sorpresa después-

Omaira : - ¿La estación era al lado de tu casa?-
Marcelo: -Viví durante cierto tiempo cerca de la estación, era un barrio ferroviario-
Omaira: -¿Que es ferroviario?-
Michael: - De trenes-
Marcelo: - Gente que trabajaba en el ferrocarril. Era común oír pasar los trenes, era como un reloj, como el paso del tiempo-

Marcelo: -Para mi muchas veces las cajas eran como un instrumento del tiempo, como si estuviera construyendo una caja del tiempo para trasladarme en el paso del tiempo-

Al desvetllar la utilització que l'artista fa de les seves experiències juntament amb la seva imaginació i/o reinvenió del passat, anava mostrant més indicis d'allò que ell estava parlant amb si mateix: sobre la seva pròpia infància, sobre el desig de capturar o recuperar el seu temps i objectivitzar la seva memòria, sobre com ens afecta el nostre entorn i sobre l'atribució que en fa de la fotografia com a instrument de narratives. Amb aquest exercici la seva veu i les seves imatges o les seves imatges i la seva veu ens desvetllaven com l'art li

servia per conèixer coses del seu entorn i de si mateix. De fet, ens havia fet visible que les seves representacions i que la seva mirada eren el resultat de les seves intencions, on estava implícita la seva experiència de vida i, per suposat, la seva valoració crítica del seu entorn. Amb tot, sens va oferir una experiència on vam poder constatar que si l'art havia esdevingut per en Marcelo un mitjà de comprensió del seu entorn i de sí mateix, també ho podria ser per els alumnes.

Marcelo: -Yo me llamo Marcelo y soy de un país vecino a Colombia, Brasil-

Gabriela: -Jo tinc parents brasilers-

Marcelo: -El trabajo lo traigo de mi país. Yo cuando era pequeño, cuando tenía 9 ó 10 años hacía muchas colecciones, a mi siempre me ha gustado coleccionar. Entonces yo tenía una colección de piedras, luego de caracolas, conchitas, corchos y en el momento que a mi me interesó mucho las fotografías, entonces pase a coleccionar fotografías. Mientras tanto pasó que en mi ciudad paseaba por allá, fui a una estación de tren donde trabajó mi abuelo y mi bisabuelo,....

Oumayma: -Yo colecciono las fotos de Pasión de Gavilanes-

Gabriela: -Yo las barbys-

Xavier: -Gabriela, col·lecciones les fotos dels canvis de pis?

Gabriela: -Tinc dos fotos-

Walter: -Yo colecciono canicas y caracolas-

Marcelo: -Es una colección de recuerdos que tengo yo-

Oumayma: -¿Buenos o malos?-

Marcelo: -Buenos y malos-

Marcelo: -Esta es la estación de tren donde trabajó mi abuelo, mi bisabuelo, mi tatarabuelo. Empecé a visitar la estación, lo que pasa es que ahora no hay trenes, ni nadie trabando aquí. La estación hoy en día está abandonada, nadie más trabaja aquí-

Oumayma: -¿Porqué nadie trabaja aquí?-

Marcelo: -Porque la estación era del gobierno, cuando la privatizaron los nuevos dueños no tenían interés de preservarla; ni el edificio ni la memoria de los que trabajaron aquí-

Anmol: -¿Quien compró el edificio?-

Marcelo: -Una empresa privada-

Xavier: -Abans de ser una empresa privada era del Govern, quan va deixar de funcionar, el Govern va vendre l'edifici de l'estació a una empresa privada. Aquesta escola, per exemple, penseu que és d'una empresa privada o del govern?-

Oumayma: -Del govern-

Xavier: -Per això es diu que és pública, és per la gent, és una escola pública-

Xavier: -Algú de vosaltres té pares que tinguin empresa, un negoci, un restaurant, un bar,...?-

Anmol: -El Osman-

Xavier: - Doncs els pares de l'Osman tenen una empresa privada-

Oumayma: -O sea que si el gobierno quiere cerrar la escuela, la cierra-

Xavier: -Esperem que això no passi-

Marcelo: -Cuando era pequeño yo venía con mis amigos (referint-se a l'estació de tren), me afectó mucho ver las cosas deterioradas, desordenadas. Entonces lo que hacía yo era recoger los objetos y hacer una colección para mezclarlos con las fotos de mi familia. Entonces en la primera foto aparecen dos personas muy especiales para mí -

Oumayma: -Tus padres-

Marcelo: -Yo, al contrario de otros niños, había nacido con siete meses...-

Oumayma: - ¿Y por que no con nueve?-

Xiomara: - Como mi hermano, naces más pronto. Mi hermano vino a los siete meses-

Marcelo: -Cuando un niño nace prematuro a veces se los pone en incubadora-

Xiomara: - Para que se le ablande los pulmones-

Xavier: -Quan el nadó es tan petit encara s'ha de fer. Es posen a la incubadora perquè el nadó s'acabi de fer . Algú sap com són les incubadores?-

Gabriela: -Com una caixa-

Xavier: -De fusta?-

Omayma : -No, de cristal-

Xavier: -Per què?-

Omayma: -Para que se pueda ver el niño dentro-

Marcelo: -Entonces, yo cuando puse aquí las fotos en el cristal pensaba en la primera mirada que tenía yo hacia mis padres y la primera mirada que tenían mis padres hacia mi-

Xavier: -Com veien els pares del Marcelo al Marcelo?

Oumayma: -Bien, por un cristal-

Xavier: -I el Marcelo, com veia als seus pares?-

Oumayma: -A través del cristal-

Anmol: - Qui et va posar el nom?-

Marcelo: -Creo que fue en una conferencia con mi abuela-

Anmol: -Seguro que pusieron nombres y votaron-

Marcelo: -Pero si a ti te gustan los nombres, ¿porque no me preguntas los nombres de mis padres?-

Anmol: - ¿Como se llaman?-

Marcelo: -Mi padre Ricardo y mi madre Silvana-

Gabriela: -El nom de la meva germana el van triar a sort entre Maria, Anna, Isabel i Nathaly-

Xiomara: -El meu nom el va triar el meu pare. Era de una cantante que le gustaba, tenía sentimiento de aquella cantante-

Gabriela: - A mi me'l van posar perque una amiga de la meva mare es deia també i Marian perquè el meu pare li agradava molt-

Marcelo: -Todavía había otras personas de mi familia que quería representar. Entonces hice otro objeto donde parecían dos parientes míos-

Alexandra: - Tus abuelos-

Gabriela: -Què és això?-

Marcelo: -Dos santos gemelos-

Gabriela: - ¿Porque tiene la cabeza rota?-

Marcelo: -Porque en general...-

Anmol: - ¿A ti no te dan miedo?-

Marcelo: -Todos los objetos estaban dañados y lo que intentaba yo era reordenarlos a mi manera-

Gabriela: -O sea una caixa-

Marcelo: -Reordenarlos y poniendoles a ellos un nuevo significado-

Anmol: -Y esa foto...,¿quien es?-

Marcelo: -Es mi abuela-

Marcelo: -Objetos que al principio tenían una utilidad, después se volvían deshechos, yo los recogí dañados para resignificarlos y de alguna manera reparar lo que estaba perdido-

Xiomara: -Si tu...¿crees que tu abuelo ha dejado algún objeto para que lo encontrases como un significado?-

Marcelo: -Ah! es una buena pregunta. De hecho cuando iba por allá me acordaba de mi abuelo. Había documentos y objetos muchas veces personales, algún momento yo estuve mirando a ver si encontraba alguna huella de mi abuelo, por ejemplo los papeles de los horarios-

Oumayma: -¿Sabes que es esto?-

Marcelo: -Si, son dientes de caballo-

Anmol: -¿Donde los encontrabas?-

Marcelo: -Hay mucha ganadería, caballos, cerca de las vías. Entonces cuando pasaban los trenes los atropellaban. Entonces yo los recogía y los coleccionaba-

(...)

Xavier: -Per què el Marcelo ha fet tot aquest treball?-

Alumna: -Per tenir un record-

Oumayma: -Para recordar cuando era pequeño y la estación-

Xavier: -Quines coses ha utilitzat per recordar?-

Anmol: -Fotografies-

Xavier: -Només fotografies?-

Gabriela: -Caixes, ossos, etc...-

Xavier: -Aquests objectes que ell utilitza, de que parlen?-

Oumayma: -De la estación-

Alumna: -De su vida pasada-

Jossua: -De la seva família-
Xavier: -Té alguna cosa a veure amb les imatges que heu portat vosaltres?-
Anmol: -Ell té una foto del pare i jo també-
Gabriela: -Ha posat una fotografia en una caixa i la seva mare-
Xavier: -De tot això que hi ha aquí, que heu portat vosaltres?-
Gabriela i Anmol: -Una foto-
Jossua: - Jo una foto-
Xavier: - La Oumayma només ha portat una foto?-
Tots: - Ha portat també una llibreta-
Xiomara: -Ha traïdo sus objetos personales-
Xavier: -Si vosaltres volguéssiu fer una foto per parlar de vosaltres mateixos que podríem portar per fotografiar?-
Anmol: - Jo tinc pedres col·leccionades-
Xavier: -Les coses que hi ha aquí son molt o poc importants per en Marcelo?-
Tots: -Molt importants-
Xiomara: -Yo quiero tener un recuerdo de Marcelo-
Xavier: -Fins ara heu parlat de les vostres fotos i heu vist les fotografies que ha fet el Marcelo, després veurem fotografies d'artistes. Després de veure tot això vosaltres haureu de decidir com us voleu fer un autoretrat, una foto que us representi. Per fer-vos una foto que us representi, no teniu perquè fotografiar-vos vosaltres podeu fotografiar coses que us representin.

3.3- EL DIÀLEG AMB LES IMATGES I LES REPRESENTACIONS

En el moment de dur a terme el diàleg amb les imatges vam optar per iniciar el recorregut de les imatges d'artistes contemporanis, penjades en un mural, després d'haver fet una memorització del que fins ara havíem experimentat. En finalitzar el recorregut els alumnes explicarien com voldrien fotografiar-se.

Amb un cert desconeixement del que ens podríem trobar, la recerca semblava focalitzar-se en les qüestions següents: Des d'on i des de què establirien els alumnes el diàleg amb les imatges?. De què ens faran parlar les imatges dels artistes contemporanis?. Els nois i les noies posarien en joc els seus objectes i les seves experiències?. Farien una reutilització d'aquells objectes que ens havien parlat, o de les seves experiències, en les seves propostes de representació?

Exposar els recorreguts complets que feien els grups en el mural m'allunya d'establir relacions contextuais que desencadenen possibles significacions. Per això he optat per fragmentar els recorreguts i copsar les narratives com el

resultat d'una interacció entre cadascuna de les parelles d'imatges i els alumnes i amb la perspectiva de mostrar el que les imatges ens fan parlar.

Les narratives han estat seleccionades de forma que puguem encadenar-les amb la representació que els alumnes volen fer d'ells mateixos i amb les històries biogràfiques que ens van relatar en les seves fotografies.

Per aquests motius mostro l'experiència organitzada de la següent manera:

- **L'exercici de recordar el que havíem fet fins ara.** Abans d'iniciar el recorregut en el mural calia desvetllar com havien significat les experiències anteriors amb la intenció de poder posar-ho en joc en la propera experiència artística.
- **El diàleg amb les imatges.** Per a cada parella d'imatges es relacionen diversos fragments dels diàlegs que desvetllen com les imatges d'autor promouen parlar d'una experiència o d'una altra. Per aquest motiu cada parella d'imatges es cospa com una narrativa amb un títol indicatiu del contingut dels diàlegs que es mostren. Aquest apartat té com objectiu mostrar del què ens fan parlar les imatges. A continuació vull evidenciar que tenen en comú les seves imatges amb les dels artistes i quina narrativa emfatitzen en la seva representació fotogràfica. En conseqüència, he cregut convenient explicar les decisions d'alguns alumnes, productors de les narratives que es mostren, en relació a com voldrien fer-se una fotografia, mostrant, en cada cas, el retrat que s'han fet. D'aquesta forma, podem establir relacions des de la fotografia biogràfica, des de l'experiència i des de la imatge de l'altre (fotografies d'artistes contemporanis i d'en Marcelo). Això m'ha portat a estructurar aquest apartat, per a cada parella de fotografies d'artista, de la següent manera:
 - a. Els diàlegs
 - b. De què parlem?
 - c. Les relacions i les representacions
- **Sobre el desig de reinventar-nos.** Conclusions al voltant dels resultats obtinguts.

a) L'exercici de recordar el que havíem fet fins ara

Les sessions es van iniciar tot recordant les experiències que s'havien tingut en les anteriors activitats. Abans de relacionar-nos amb les fotografies penjades al mural, vam intentar recuperar nocions que l'artista havia desvetllat al voltant de la reutilització dels objectes i d'aquells objectes que els alumnes destacaven en les seves narratives biogràfiques.

L'exercici recordatiu del que fins ara havíem fet començava a dibuixar-se com una xarxa, on l'investigador havia de reprendre contínuament els esdeveniments, tot recuperant els significats que sorgien de l'experiència i els que es creaven de nous. En l'acció tornaven a fluir experiències dels alumnes que, des de diferents perspectives o nocions construïdes al voltant de la fotografia i de les seves experiències, engegaven novament relacions entre l'obra del Marcelo, les experiències particulars i les fotografies que havien portat. Veiem dos exemples:

Exemple 1

Xavier: -De quines coses ens parlaven les fotos del Marcelo?-

Xiomara: -De la seva família-

Beira: -Dels records antics-

Omaïma : -D'on vivia-

Xavier: -Dels records antics, vol dir que ens parlava del temps?-

Beira: -Si-

Xavier: -Què va fer el Marcelo per recuperar els records antics?-

Omaïma: -Va anar a un edifici que estava arruïnat, abandonat-

Xavier: -Recordes Montasser què era aquell edifici-

Montasser: - Si, una estació de tren-

Beira: -De ferrocarrils-

Xavier: -Totes les seves fotos eren per recordar i ...

Beira: -També són antigues-

Xavier: -Per què el Marcelo utilitza fotos antigues en les seves fotografies. Totes les fotografies les tenia col·locades en una caixa, com es deia aquesta caixa?-

Omaïma: -Del 1952-

Carolina: - La caixa de la memòria-

Xavier: -De qui són les fotos antigues?-

Omaïma: - Del seu pare i de la seva mare-

Carolina i Beira: - I dels seus avis-

Xavier: - O sigui que agafa fotos antigues dels seus familiars. Que més utilitza en les seves imatges?

Carolina: -Dents de cavalls, espelmes, dos figures que tenen trencat el cap-

Xavier: -On les posa-

Omaïma: -En una estanteria-

Xavier: -Això es una prestatgeria?-

Carolina: -No és un calaix-

Xavier: -On va trobar el calaix?-

Carolina: -A l'estació de metro-
 Beira: -De tren...-
 Carolina: -De tren-
 Xavier: -El fuster que va fer aquest calaix el va fer per això?
 Beira: -Per posar altres coses-
 Beira: -Ell va agafar això i ho va utilitzar-
 Xavier: -De la mateixa manera que volia el fuster o de la manera que el Marcelo volia-
 Tots: - De la manera que ell vol-
 Xavier: -I com vol ell-
 Omaïma: -Posant coses antigues-
 Xavier: -Quines són aquestes coses?-
 Omaïma: - Les seves fotos-
 Beira: -Les dents, les figures,..-
 Xavier: -D'on són aquests objectes?-
 Omaïma: -De l'estació-
 Xavier: -I per què de l'estació?-
 Carolina: - Perquè anava allà i passejava i trobava coses-
 Omaïma: -I les aprofitava-
 Xavier: -De què podien parlar aquestes coses?-
 Carolina: -Dels seus avis-
 Beira: -Quan encara treballaven a la seva estació-
 Xavier: -Ell agafa objectes i els utilitza d'una altra manera perquè vol explicar les seves coses. Recordeu que vosaltres també vau parlar dels vostres objectes i recordeu que segons el Marcelo aquests objectes els podeu utilitzar per parlar de coses vostres. Anem a recordar, Montasser tu de quin objecte vas parlar a la teva fotografia?
 Montasser: -De la meva família, de les festes...-
 Xavier: -Hi havia un objecte que era?....-
 Beira: -El vestit-
 Montasser: - El vestit-
 Xavier: -A la teva quins objectes hi havia?
 Beira: -Regals-
 Xavier: -I tu com anaves?-
 Beira: -Amb un vestit blanc-
 Xavier: -Té algun significat?. Mira, aquí tenim a la Beira, qui et feia els vestits el dia del teu aniversari?-
 Beira: - Ai, la meva àvia-
 Xavier: -La Omaïma també té un aniversari, quines coses ens vas dir del teu vestit?. Vas parlar de 8 vestits-
 Omaïma: - De nou-
 Xavier: -D'on són-
 Omaïma: -Del Marroc-
 Xavier: -Per què son 9?-
 Beira: -Per les festes-
 Xavier: -Pels aniversaris. També vas dir que portaves una cosa molt important-
 Omaïma: - Sí el collar-
 Xavier: -Qui te'l va regalar?-
 Omaïma: - La meva àvia-
 Xavier: -Encara el tens?-
 Omaïma: - No-
 Xavier: -Llavors, de què et serveix la foto?-
 Omaïma: -Per recordar. Però tengo las piezas, las guardo-
 Xavier: -Està molt bé que les guardis-
 Xavier: -I la foto de la Carolina?-
 Carolina: -Ah quan em vaig disfressar en el meu país, em vaig disfressar d'àngel-
 Xavier: -I que volia dir àngel?-
 Carolina: -Que quan era petita jo em portava bé i la meva àvia i la meva tieta van començar a dir-me àngel-
 Xavier: -Vosaltres us podeu imaginar per què feu un grup?. Teniu alguna cosa en comú.
 Montasser: - Per les festes-
 Carolina: -Perquè nosaltres tenim que explicar i fer com una cosa-

Omaïma: - Per si a la vida som "autografs", perquè ens quedi en la cabeza-
 Xavier: - Nosaltres hem fet grups perquè hi alguna cosa que s'assembla molt o heu dit coses que s'assemblen-
 Omaïma: -Aniversaris-
 Xavier: -Tu de què ens has parlat?-
 Beira: - Del vestit-
 Xavier: -I el Montasser?-
 Beira: -Del vestit-
 Xavier: - I la Omaïma?-
 Beira: - Del vestit-
 Carolina: -Del disfraz!-
 Xavier: -Per tant que teniu en comú?-
 Tots: -El vestit-
 Xavier: -Si haguéssiu portat, per exemple, una foto carnet del pare i de la mare amb qui us agruparíeu?-
 Carolina: -Amb els que tenen el pare i la mare i expliquen coses del pare i de la mare-
 Omaïma: - Amb la fotografia del Marcelo-
 Beira: -Del Marcelo-

Exemple 2

Xavier: -Ara mirarem aquestes fotografies, que les han fet uns artistes, i intentarem descobrir si alguna d'aquestes fotos la podem relacionar amb la nostra. Quan les haguem relacionat pensarem de quina manera ens volem fotografiar-
 Oumayma: -No lo tengo claro, bueno no lo se-
 Xavier: -Ho farem poc a poc, primer recordem el que ens va ensenyar en Marcelo. Què ens va ensenyar el Marcelo?-
 Gabriela: -Unes fotografies-
 Oumayma: -De su madre, de su padre-
 Gabriela: -De su abuela...-
 Oumayma: -De un cantante que le rodeaba els pardalets, orenetes, no se...-
 Xavier: -Com es diu oreneta en castellà?-
 Oumayma: -Golondrinas.-
 Xavier: -Totes aquestes coses, què ens explicaven del Marcelo?-
 Gabriela: -Ell va recollir coses-
 Oumayma: -Ha recogido cosas para recordar la fábrica de su abuelo-
 Gabriela: -Y hacer una colección-
 Xavier: -I aquestes coses on les guardava?-
 Oumayma: -En unas cajas-
 Xavier: -No eren uns calaixos?-
 Gabriela: -Si uns calaixos-
 Xavier: -El fuster que va fer aquests calaixos els va fer perquè s'utilitzessin d'aquesta manera o d'una altra?
 Gabriela: -D'una altra manera-
 Xavier: -I...de quina manera?-
 Oumayma: -Para guardarlo en una cosa y meter la camiseta, la ropa, las bragas....-
 Xavier: -La roba-
 Gabriela: -Tampoco no se sabe bien, porque para el futuro puede pasar cualquier cosa ...-
 Xavier: -En aquest cas, què va passar?-
 Gabriela: -En aquest cas..., podría ser que s'ho trobes o no-
 Xavier: -El Marcelo s'ho va trobar i per a què els va utilitzar?
 Gabriela: -Per posar unes fotografies, i les va posar en un cristall...en vasos petits, i va posar records-
 Xavier: -El Marcelo li va donar una altra funció-
 Gabriela: -Utilitat, una altra utilitat-
 Xavier: -Per ell era un calaix o una prestatgeria?-
 Oumayma: -Una prestatgeria.-
 Xavier: -Una prestatgeria on va posar records de la seva família-
 Oumayma: -Yo los recuerdos de mi familia los tengo aquí.(assenyala la seva foto)-

Xavier: -No t'agradaria fer-te fotos dels records de la teva família?-

Oumayma: -Yo las tengo todas (referint-se a les fotos)-.

Xavier: -Però són com les fotos del Marcelo?

Gabriela: -No, son como estas, esas (assenyala las fotos que han portat els companys/es de casa i que estan penjades al mural)-

Gabriela: Yo en el ordenador...

Marcelo: - Pero las fotos mías son como esas?

Gabriela: -Lo único que con... pequeñita de forma-

Montserrat: - Què fas a l'ordinador?-

Gabriela: -Poso les fotos a dins. A l'ordinador tinc un programa que les puc canviar de color, ho puc posar en blanc i negre, en color antic i després les imprimeixo...

Oumayma: -Yo las guardo tal como las tengo, las guardo y ya esta...,bueno yo no las hago-

Gabriela: -Las guardo en l'ordinador o en el meu diari, si em treu molts records-

Xavier: -El que fas es manipular les fotos com el Marcelo, que les posa dins d'un pot o en un calaix... tu això ho fas?-

Oumayma: -Yo nunca-

Gabriela: - No-

Montserrat: -Però la foto dels Lunis està manipulada?-

Oumayma: -Esta no la he tomado yo, ni mi madre, ni mi padre, ni nadie...una chica-

Marcelo: -Cual es la diferencia que una persona te tome una foto o vayas a una máquina fotomatón que te hace una foto?-

Gabriela: -La diferencia es que si te haces por ejemplo una foto de carné tienes que pagar, en cambio si la familia...-

Oumayma: -También tienes que pagar para sacar el carrete-

Gabriela: -No porque mi madre las compra-

Oumayma: -Las compra y valen dinero, en la máquina también vale dinero-

b) El diàleg amb les imatges i les representacions

El mural amb les imatges dels artistes contemporanis va estar penjat durant uns dies en el corredor de les classes. Els alumnes el podien visualitzar durant moltes estones en les diferents entrades i sortides a classe del dia. En algun grup es va fer la concessió que els mateixos alumnes fossin els que triessin les imatges de les que ells i elles volien parlar-ne.

El mural es convertia en el lloc on els altres podíem saber de nosaltres tant de forma visual com a través de la lectura de les frases que anàvem escrivint relacionant les diferents fotografies entre sí; per què has triat la teva fotografia? i amb quina imatge d'artista la relaciones?. Els alumnes enganxaven les seves fotografies al costat de les imatges dels artistes i escrivien els seus arguments sobre per què havien triat la seva fotografia i per què la relacionaven amb la imatge. La resposta dels alumnes va desvetllar la seva familiaritat amb les fotos i algunes de les relacions que ja havien iniciat amb les imatges els seus companys i companyes.

Xavier M. Giménez Bueno

A partir de dialogar amb les parelles d'imatges emergeix la complexitat en els diàlegs i els processos de producció, les decisions es varen diversificar tot desvetllant la diversitat de caràcters, temperaments, humors, desigs, biografies, decisions etc... La producció de les fotografies es va realitzar atenent les decisions dels alumnes, els espais escollits i preveient els materials i les complexitats tecnològiques. Agrupats segons les temàtiques de les seves narratives biogràfiques, es varen organitzar per col·laborar en la filmació de la producció, en la il·luminació i en les decisions de la producció. Els diferents espais o platós que es varen crear en la producció varen esdevenir espais de participació simbòlica on els rols es barrejaven a partir de la reinvençió que volíem fer de nosaltres mateixos.

A continuació es mostren, per cadascuna de les parelles de fotografies d'artistes contemporanis que s'exhibien en el mural, algunes narratives resultants del diàleg amb les imatges, l'anàlisi, i les representacions fotogràfiques que els alumnes van decidir fer.

NARRATIVA 1: "Qui és?"

-Guilliam Wearing. *Self-portrait 2000*. (Grosenick, 2002; 537)

-Meysam Mohammadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

1.-Els diàlegs

Fragment 1:

Oumayma: -Tiene una careta y éste tiene el cuerpo al revés, la cara inclinada i el cuerpo al revés-

Gabriela: -Està manipulada la foto?... , canviant la direcció...-

Xavier: -Perquè penseu que ha fet això?-

Oumayma: -Para que no se le vea la cara y se le vea la espalda-

Xavier: -És ell mateix?-

Oumayma: - Si-

Xavier: -Es mostra tot o no?-

Gabriela: -Les cames no, i ella tampoc-

Gabriela: -La cara-

Xavier: -Mostra la cara?-

Oumayma: -No, su careta-

Xavier: -Llegim això?-

Gabriela: -*“Si hay algo que me pueda interesar, también tiene que ver algo conmigo”*-

Xavier: -Què ens pot interessar de nosaltres mateixos?-

Oumayma: -Lo dice ella esto?-

Xavier: -Si-

Gabriela: -Això que és?- (assenyala les indicacions de la fotografia)

Xavier: -Autoretrat. Ha fet un autoretrat-

Gabriela: -Autoretrat?-

Xavier: -S'ha fotografiat ella mateixa-

Oumayma: -Como?, así?- (indicant com si disparés una camera a ella mateixa)

Gabriela: -Perquè hi ha camera que tu poses temps i te la fa-

Oumayma: -Es joven, es hombre, o mujer...-

Gabriela : -Parece joven-

Oumayma: - Mujer. Es que no se sabe si el pelo es suyo o de la máscara-

Gabriela: -Aquí sembra que continuí. Pot ser noia o noi-

Xavier: -Li preguntariau alguna cosa?-

Gabriela: - Si-

Oumayma: -Porque se ha puesto la máscara?-

Xavier: - I que contestaria?-

Oumayma: - Porque me gusta, porque quería ser como...., yo que se!-

Gabriela: -Sembla tres dimensions, una cara, una cara i un ull-

Xavier: - Per què ho dius?-

Gabriela: -Perquè mira, té la careta, i aquí té l'ull-

Montserrat: -És molt inexpressiva aquesta màscara? Està com molt seriosa, com està?, com és?

Oumayma: -Enfadada porque le ha dejado su novio-

Xavier: -Què contestaria?-

Oumayma: -Porque quería que las personas sintieran que sea chico o chica, podría ser un chico...-

Gabriela: -Podria ser un noi-

Oumayma:- Si-

Gabriela: -Una mica estrany, pels ulls es nota una mica..-

Oumayma: -Que pasa también los podría tener (referint-se a que podria ser un noi)-

Montserrat: -Tu et posaries una màscara de noi?-

Oumayma: -No-

Montserrat: -Ni de pasión de Gavilanes?-

Xavier: -Bueno si fuera una chica si, sino no, ni de Pasión de gavilanes ni nada-

Xavier: -Per què no pensem amb això?...Aquestes imatges et fan pensar amb algú o amb un sentiment o amb una emoció?-

Oumayma: -Si

Gabriela:-Aquestes dues o aquesta?-

Xavier: -Qualsevol de les dues-

Gabriela: -Aquesta em porta records, per exemple a la meva cosina, ella m'ha educat molt.-

Xavier: -Però s'assembla a la màscara?-
 Gabriela: - Si-
 Xavier: -I a tu et porta algun record?-
 Oumayma: -Al carnaval-
 Xavier: -I aquesta?-
 Oumayma: -Aquellos que hacen magia-
 Gabriela: -Em recorda a la meva tieta, que em va portar a un espectacle de màgia i l'home es va posar en una caixa i va aparèixer amb el cap al darrera i el cos davant-.
 Xavier: -Perquè et sembla que s'ha fet una foto així?-
 Gabriela: -No ho sé, això sembla més gruixut i això més prim-
 Oumayma: -O mas corto y más largo-
 Marcelo: -Si tu pudieras hacer tres fotos de ti misma que harías?-
 Oumayma: -Me podría hacer una foto con cada personaje de Pasión de Gavilanes-
 Gabriela: -No-
 Oumayma: -Yo si-
 Gabriela: -No, son demasiados-
 Oumayma: -Si, los tres chicos, menos el Oscar, lo haría-
 Xavier: -Escolta dels tres nois, t'agrada alguna part d'algun noi-
 (Riuen)
 Oumayma: -A mi me gusta la cara de Frank-
 Gabriela: -Es guapísimo-
 Oumayma: -El cuerpo de Juan, del hermano mayor. Y el carácter y el tatuaje del Oscar-

Fragment 2:

Karen: -Porqué está con la cara delante?-
 Xavier: -La cara pel davant...? -
 Daneuris: -Porque?-
 Xavier: -És la seva cara?-
 Daneuris: - No, es una màscara-
 Xavier: -Tu has portat màscara? Per què et poses la màscara?
 Karen: -En colonias. Era un demonio-
 Daneuris: -En Santo Domingo a veces me compro una-
 Xavier: -Per què porta màscara?-
 Karen: -Perquè no vol que li vegin la cara-
 Xavier: -La màscara amaga coses-
 Karen: - Si, la cara-
 -*"Si hay algo que me pueda interesar, también tiene que ver algo conmigo"*-
 Xavier: -Per què us poseu màscara?-
 Daneuris: -Perquè era una festa-

Fragment 3:

Michael: -Tiene una máscara!-
 Àngel: -Mira los ojos!, esto es de mentira-
 David: -El pelo es de mentira-
 Walter: - es una mascara-
 Àngel: -Es un hombre porque pone William-
 David: -Esta foto es un poquito muy.... Hay diferencias en la fotografía. Aquí se hizo en Marruecos i aquí en inglés-
 Xavier. - Si porta una màscara podem veure el rostre de la persona?
 Tots: -No-
 Xavier: -Però, aquest porta una màscara?-
 Walter: - L'han tallat i esto está al revés-
 Xavier: - Han fet la foto una del revés i l'altra del dret. Llegeix Michael-
 Michael: -*"Si hay algo que me pueda interesar, también tiene que ver algo conmigo"*-
 Xavier: - Hi ha alguna cosa que també hagueu fet o hagueu sentit?-
 David: -Me he puesto una máscara y una peluca-
 Xavier: Tu també Walter?-

Walter: -Si-
Xavier: - Per a què serveixen?-
Walter: - Per gastar bromes, per carnaval-
David: -Si-
Xavier: -Per què haurà fotografiat Aixa, l'artista, a aquestes persones?-
Michael: -Porque si hi ha alguna persona que no quiere que la reconozca-
David: -Per si no ha fet el paper per sortir a la foto, i li han posat una màscara robot-
Michael: - No, de persona-
David: - Parece de maniquí-
Marcelo: -En realidad, como debe ser la persona?-
David: -Mujer, guapa, de unos 25 años-

2.-De què parlem?

En les intervencions dels alumnes, i atenent la relació que estableixen entre les seves experiències i les imatges, podem adonar-nos que atribueixen a la màscara la capacitat d'ocultar la identitat, el gènere o allò que no volem mostrar. En ocasions, el fet que porti una màscara contribueix al desig d'esbrinar si el personatge és un noi o una noia, fent evident algunes postures identitàries al voltant del gènere o al voltant de les nacionalitats corresponents als personatges després d'haver cercat informació en els cartells. La màscara és també una forma d'evitar ser reconegut i, sovint, es relaciona amb una desautorització per mostrar-se públicament i mantenir la identitat privada o oculta, com quan necessitem l'autorització dels pares per sortir d'excursió o per ser filmats.

Els alumnes manifesten el desig d'esbrinar com s'han fet les imatges, mostrant la seva sorpresa davant la seva visualització. Atribueixen una tercera dimensió a la imatge de la màscara, tot evidenciant l'estranyesa, el seu hiperrealisme, i cercant possibles similituds, com la d'un maniquí.

La fragmentació es copsa com un joc de màgia i, també, com la possibilitat de reconstrucció de personatges ideals, desvetllant la influència dels mitjans de comunicació en la construcció de la identitat.

Apareix la noció d'autoretrat vinculada a l'experiència de fer-se una foto a un mateix, tot desvetllant les possibilitats que coneixem sobre les cameres fotogràfiques per a fer aquesta pràctica.

La manipulació, el truc, la màgia, l'engany i la broma esdevenen relacions atribuïbles a la mascarada, a allò estrany i a la fragmentació. Relacionables, a més, amb el joc, la festa i el Carnaval.

3.-Les relacions i les representacions: En Montasser i en Michael

Aquesta parella d'imatges no va promoure cap relació. Ningú no va voler enganxar la seva fotografia al costat d'aquestes imatges. Malgrat això, sí que va haver-hi dos alumnes que van prendre la decisió de fotografiar-se utilitzant una màscara, en Montasser i en Michael.

Davant la negativa d'en Montasser a relacionar la seva fotografia amb les imatges del mural se li va oferir la possibilitat de triar una altra imatge d'una col·lecció que teníem en un dossier a part. Va escollir una fotografia d'un personatge que portava una màscara de llop que ell anomenava "drac" i va decidir posar-la entremig del mural, entre la tercera i quarta parella. Curiosament es va allunyar de les imatges presentades en el mural que portaven màscara, possiblement per què la portava una noia?, per què era molt inexpressiva?, per què no li atribuïa el tipus de joc que ell relacionava amb el fet de posar-se una màscara?. En qualsevol cas, en Montasser va trobar una imatge i va obrir una altra possibilitat d'emascarar-se, suposadament més propera al joc simbòlic i al rol masculí.

Eduardo Balanza, El lobo solitario, 2003 (Galeria T20. ARCO1, 2004,; 395)

Per què el Montasser va escollir la seva fotografia? *"-La meva foto és molt especial perquè tenia 5 anys. La meva família estaven junts. Aquell dia teníem una festa especial-"*

Va dir el següent quan va relacionar la seva fotografia amb la del artista que ell mateix va escollir en un dossier: *“-M'agrada aquesta foto perquè amaga coses i aquesta màscara m'agrada molt, i el vestit.”-*

En Montasser va construir la narrativa biogràfica titulada “El vestit nou” i va ser agrupat amb els qui, com ell, compartien les narratives relacionades amb el vestit i el cos. La idea del vestit, d'emascarar-se, de l'adquisició de rols i de la forma que ens mostrem i ens relacionem semblaven que també estaven implícites en les seves decisions. Veiem ara com va voler fotografiar-se:

Xavier: -Com vols fotografiar-te?-

Montasser: -No sé-

Xavier: -Pensa una mica, has parlat de la mare, del vestit, de la màscara....-

Montasser: -No sé-

Xavier: -Voldries emascarar-te?-

Montasser: -Sí!-

Xavier: -De què?-

Montasser: -D'un Drac-

Xavier: -Per què t'agraden?-

Montasser: -Són gegants i verds-

Xavier: -Tu vols ser gegant?-

Montasser: -Sí-

Xavier: -Per què puguis ser gegant hauríem de tenir al costat teu una persona que sigui petita, qui voldries tenir al costat?-

Montasser: -Al Michael-

Xavier: -I el Michael com hauria de sortir?-

Montasser: -Amb una altra màscara de drac-

El retrat d'en Montasser

Les raons per les que en Michael va portar la seva fotografia eren les següents: *“-Jo he triat aquesta foto perquè em recorda quan era petit. Jugava amb els meus germans i anava al parc amb ells. Sempre portava xumet. La meva mare estava molt contenta perquè sabíem jugar a jocs-“*

En Michael es va trobar la fotografia “*El lobo solitario*” penjada al mural ja que en Montasser la va escollir davant la seva negativa de relacionar-se amb les fotografies d’artista inicialment proposades. Indiscutiblement va penjar la seva fotografia al costat tot argumentat els següents motius:

“-He triat aquesta foto perquè a mi m’agradava jugar amb màscares-“

Ell va voler fer-se una fotografia amb una màscara de llop. Semblaven implícites les relacions entre els records de la primera infància, que manifestava en la construcció de la narrativa biogràfica, el joc, la broma, el fet d’emascarar-se i el seu humor. Per suposat, tant en Montasser com en Michael, mostraren una complicitat compartida fruit de la seva relació d’amics.

El retrat d’en Michael

NARRATIVA 2 : “Jo i els meus reflexes”

- Miquel Angel Gaüeca. *Autoretrat*. (Galeria Espacio Mínimo, ARCO 1, 2005;151)

- Dieter Appelt . *My Love Affair With Art 2004*. (Garcia,M. 2002: 66)

1.-Els diàlegs

Fragment 1:

Karen: -Per què surt així?-

Xavier: -Quantes vegades surt?-

Karen: - Dos...-

Mois: -No, tres.... no, quatre...i cinc-

Daneuris: -Mira i aquí. Surt moltes vegades-

Xavier: -Per què surt tantes vegades?-

Daneuris: -Perquè és una finestra-

Xavier: -Una finestra o un mirall?-

Daneuris: -Un mirall-
Mois: -Pot ser fotos-
Xavier: -Són diferents o les mateixes-
Mois: -Totes les mateixes-
Karen: -Es repeteix aquí, aquí, aquí,..i sempre és ell, és ell, és ell....i no canvia res-
Daneuris: -Li ha donat el botó a la camera moltes vegades-
Xavier: -Per què es vol repetir tant?-
Karen: -Para dar miedo-
Daneuris: -No-
Karen: -Aquesta per què surt així?-
Xavier: -Què està fent?-
Karen: -És un mirall-
Xavier: -Llegim?-
Tots: : -"¿Es la fotografía el espejo de la imagen?, -Sí, totalmente. El espejo es un elemento muy importante en mi obra, el espejo es como el eco de la imagen"-
Xavier: -Què vol dir el reflex d'una imatge...
Karen: -Que es veu a ell mateix. I ell diu que sí que el mirall és com si es veies l'eco d'ell mateix-

Fragment 2:

Karen: - Per què l'home surt aquí, aquí i aquí...-
Jonathan: - Porque la sombra se penetra aquí, aquí i aquí-
Xavier: -Tu creus que això és una ombra?-
Jamshaid: - Es un cristal-
Xavier: -Un mirall?-
Jamshaid: -Si-
Xiomara: -Yo creo que él en estas cinco cosas se ve-
Xavier: -Però s'està mirant al mirall com aquest d'aquí?-
Jonathan: -El pasa y se ve-
Xavier: -Però mira, el mirall queda al darrera, esteu segurs que és un mirall?-
Tots: -No-
Xavier: -Que podria ser?-
Jonathan: -Un quadre, com quadre-
Xavier: -El quadre, l'han pintat o és un tros repetit?-
Xiomara: -repetit-
Xavier: -Com ho saps?, quines coses surten repetides?-
Xiomara: -La lámpara y la lámpara, esta puerta y esta puerta-
Xavier: -Com ho hauran fet?-
Jamshaid: -Reflex d'imatges-
Karen: -Amb ordinador-
Xiomara: -O haciendo fotos y poniendo las fotos en los cuadros-
Karen: - O por ejemplo, hi ha una foto molt gran i si la camera la vas fen enrera, la foto es fa més petita i més petita-
Xavier: -Vols dir que vas fotografiant en distàncies diferents?-
Karen: -Si-
Xavier: -I aquí, quantes vegades es repeteix?-
Xiomara: -Dos,... es el mismo, es el reflejo-
-“¿Es la fotografía el espejo de la imagen?, -Sí, totalmente. El espejo es un elemento muy importante en mi obra, el espejo es como el eco de la imagen”-
Karen: -Es com un eco, com per exemple a la muntanya i tu crides, i per exemple dius hola, el eco es va allunyant, allunyant-
Jonathan: -Y grita fuerte y rebota-
Xavier: -En aquesta foto es repeteix el que diu el senyor?-
Karen: - No-
Xavier: -Què es repeteix?-
Tots: - La imatge, la persona-
Xavier: - Mira la teva foto, que veus?-
Karen: -Jo-
Xavier: - La teva foto es com un eco?-

Karen: -Si-
Xavier: - De qui?-
Karen: - De mi, com la del Jonathan-
Xavier: -I aquesta, és un eco? de qui?-
Xiomara: - De la meva neboda-

Fragment 3:

Xavier: -Què veieu en aquestes fotos?-
Gabriela: -Esta té miralls-
Xavier: -Per a què deuen servir aquests miralls?-
Gabriela: -Aquest mirall reflexa com si estigues més lluny, aquest endavant. Aquí sembla que estigui ell i el mirall-
Gabriela: -Està en posicions i llocs diferents. No sempre està en el mateix lloc-
Oumayma: -Ah! Sí, es verdad, es verdad-
Gabriela: -Aquí hi ha una habitació i aquí portes-
Oumayma: -Pero mira esto no lo tiene aquí-
Oumayma: -A mi este tío me recuerda al Alí-
Xavier: -Per què hauran utilitzat els miralls?-
Gabriela: -No ho se, perquè volen saber si és lluny o a prop-
Xavier: -Aquí, quantes vegades es reflexa?-
Gabriela: -Una-
Oumayma: -Una porque en el espejo, no dos-
Gabriela: -Aquí sembla que tingui una part borrada-
Xavier: -Per què ha fet això?- (reproduint l'acció de treure alè)
Oumayma: -Ah el aliento-
Xavier: -L'alè, dura molt o dura poc?-
Gabriela: - Al final fas i desapareix-
(Llegim tots la cita)
Xavier: -Sabeu que es l'eco?-
Oumayma: -Si cuando haces Oh! y se oye-
Xavier: -Penseu que aquí hi ha eco?-
Gabriela: - Aquí si, aquí no-
Xavier: -Si jo cridés Carolina, l'eco faria Carolina, Carolina, Carolina... I si en lloc de paraules utilitzes imatges?-
Gabriela: - Ah! llavors sí. Primer començaria per aquí (assenyala el mirall més gran), aquí se sentiria més fort, després aquí i després aquí (assenyalant els reflexes més petits)
Marcelo: -Como lo hizo?-
Gabriela: -Crec que es va fotografiar i va posar miralls de petit a gran i va voler com si fos l'eco d'imatges-
Xavier: -Què haurà utilitzat per fer aquesta imatge?-
Gabriela: - Miralls, una camera-
Oumayma: -Un vestido-
Xavier: -Ell esta aquí, tu creus que es pot veure aquí? Tu creus que això són miralls?-
Oumayma: -No-
Gabriela: - No-
Xavier: -Què haurà fet per aconseguir aquestes imatges?-
Oumayma: -Hacerse fotos-
Xavier: -Amb quin aparell ho haurà fet-
Oumayma: - Con el ordenador-
Xavier: -No ho has fet tu amb l'ordinador?, no has retallat i enganxat?-
Gabriela: -Si-
Oumayma: -¿Y en esta también ha utilizado un ordenador?-
Gabriela: -Crec que és un mirall de veritat-
Xavier: -Hi ha una cosa que ens explica que és un mirall de veritat-
Oumayma: - El aliento-
Gabriela: - Si fos una foto normal no, no es veuria...-

2-De què parlem?

En les narratives apareixen diferents nocions atribuïbles a la possibilitat d'obrir un altre espai visual dins de la imatge o de repetir la imatge: la finestra, el mirall i el quadre. Les tres nocions són utilitzades per percebre la multiplicitat del jo.

L'ombra i el reflex esdevenen nocions que es confonen. Tant una com l'altra tenen a veure amb el jo i amb la identitat d'un mateix. Fins hi tot, són atribuïbles a les nostres fotografies que també es poden copsar com el nostre eco o com la repetició del nostre jo.

La repetició o la multiplicació d'un personatge es relaciona amb la por i amb quelcom estàtic, inamovible i que no permet el canvi. En ocasions, hi ha una recerca per adonar-nos que el context també es repeteix. Això constata l'evidència de la multiplicitat i de la incapacitat al canvi.

L'enigma que ens desperta la imatge promou la recerca dels procediments que permeten produir l'efecte: fotografiar moltes vegades una mateixa escena, modificar la distància en el moment de fotografiar, la utilització de l'ordinador per repetir imatges iguals, retallar i enganxar,...

3.-Les relacions i les representacions: En Daneuris i en Jamshaid

Les raons que va tenir en Daneuris per triar la seva fotografia van ser les següents:

-He triat aquesta foto perquè em recorda quan era petit i també em recorda al meu tiet-

En Daneuris va relacionar la seva foto amb la imatge de Dieter Appelt, tot i que també va mostrar acceptació per la imatge de Pooyan Alimohamadi:

-He triat aquesta foto perquè m'agrada mirar al mirall-

-Dieter Appelt . *My Love Affair With Art 2004*.

-Pooyan Alimohamadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

En Daneuris parlava molt baix i no es decidia a imaginar quina foto volia fer.

Xavier: -M'agrada quan es posa així-

Xavier: -Es posa davant del...-

Daneuris: -Del mirall-

Oumayma: -Eres parecido-

Xavier: -T'assembles al tiet?-

Daneuris: -Ara sí, abans no-

Xavier: -Com vols fer-te la foto?-

Marcelo: -Tu puedes inventar lo que quieras, incluso utilizar alguna foto-

Xavier: -Per què vas triar aquesta foto?-

Daneuris: -Perquè la gent es mira el mirall-

Xavier: -I tu, vols fer-te la foto fent alguna cosa semblant?-

Daneuris: -No-

Xavier: -Com vols fer-te la foto?-

Daneuris: -No se....-

Xavier: -Vols tenir miralls, amics,..?-

Daneuris: -No-

Davant la incertesa que mostrava en Daneuris vam exemplificar algunes de les possibilitats que podia tenir en compte., tot aprofitant les dues imatges d'artista amb les que ell semblava haver tingut més relació. Finalment, en Daneuris va atendre a la possibilitat de fotografiar-se amb la fotografia del tiet.

Si amb la primera imatge va relacionar la seva fotografia, a la segona en Daneuris va prendre les decisions. Veiem a continuació com es produïa el fet:

Xavier: -Tu creus que és la mateixa persona?

Daneuris: -No-

Gabriela: -Un fill i la seva mare-

Oumayma: -O su marido-

Montserrat: -Tu vols fer-te una foto amb la foto del tiet?-

Daneuris: -Sí-

Xavier: -Vols fer-te una foto amb aquesta foto? (assenyalant la seva foto que ja havia penjat en el mural). Com la posaries?. La posaries penjada o a les teves mans?-

Daneuris: -Penjada-
Xavier: -I tu que faries?, te la miraries o la tindries al darrera?-
Daneuris: -Al darrera-
Xavier: -Com si fons un fondo?-
Daneuris: -Si-
Montserrat: -Daneuris, podríem posar un mirall?-
Daneuris: -No-

El retrat d'en Daneuris

Com en el cas d'en Montasser, en la situació d'en Daneuris vam haver d'atendre a crear situacions flexibles de relació i remetre'ns als recursos que el propi alumne ens havia donat sobre sí mateix, per poder oferir un ventall d'opcions a escollir. Finalment, en Daneuris es va sentir reconfortat amb la seva decisió.

Amb la seva decisió semblava haver recuperat la idea d'emmirallament que en la narrativa s'havia construït en relació a la semblança del tiet i/o a l'afecte que li mostrava, i/o a la seva primera infància, tal com revelava en la seva narrativa biogràfica, a més, es desvetllaven relacions al voltant d'allò que li commovia de les imatges d'artista. Tot fa pensar que, en la seva decisió, en Daneuris va desvetllar la possibilitat d'interrelacionar aspectes que li proporcionaven varies imatges amb experiències seves de la primera infància, impregnant en la seva producció una connotació biogràfica: els reflexes produïts per relacions afectives amb altres adults i la utilització de fotografies de l'àlbum familiar per explicar quelcom de si mateix.

Si repassem la intervenció d'en Jamshaid quan va mostrar la seva fotografia podem constatar el seu enginy i el seu humor. En la narrativa que vaig titular "Com són les nostres fotos?", en Jamshaid mostra un cert entusiasme per la

reproducció, la còpia i la fotocòpia. Fins hi tot, quan va escriure les seves raons per les quals va escollir portar la foto carnet, destacava aquests trets en la producció de fotos carnet:

-Jo tinc tres fotos com aquesta. El dia que les vam fer la mare va comprar una pizza. Vam menjar la pizza, abans la mare la va escalfar perquè estava freda-

Es va relacionar amb la fotografia de Miguel Àngel Gaüeca: *-M'agrada aquesta foto perquè m'assemblo. Tenim el cabell igual i porta una camisa com en el Pakistan-*

Miquel Angel Gaüeca. *Autoretrat*.
(Galeria Espacio Mínimo, ARCO 1, 2005;151)

Després de relacionar-se amb la imatge escollida va decidir el següent:

Xavier: -Per què l'has posat aquí?-

Jamshaid: - Los pelos iguales, se ve la camisa de Pakistán-

Xavier: - Aquest senyor surt moltes o poques vegades?- (referint-se a la foto de Dieter Appelt)

Jamshaid: - Una-

Xavier: (Assenyalant la foto de Miguel Àngel Gaüeca) – T'assembles a ell?-

Jamshaid: - Si-

Xavier: -Com t'agradaria fer-te la fotografia?-

Jamshaid: -De Carnaval-

Xavier: - Disfressat?-

Jamshaid- Si-

Xavier: -De què?-

Jamshaid: - D'una manera de dibuix-

Xavier: - Com ho faries?, quin dibuix?-

Jamshaid: -Yo hago diferentes y poso la cara-

Xavier: -Com ho farem?-

Jamshaid: -Corto y pego-

Marcelo: -Y.. que personaje?-

Jamshaid: - De Ruppert-

Jonathan: -Es un personaje de dibujos animados-

El retrat d'en Jamshaid

En Jamshaid sembla haver relacionat, a partir de la noció “reflex d’imatges” tal com ell anomena, l’emmascarament, atribuïble al joc d’identitat que desvetlla la festa del carnaval i la utilització del vestit i el cos, com elements que tenen a veure amb la construcció de la identitat . Aquesta última relació l’atribueixo a la semblança, que ell manifesta, de com es vesteix al seu país d’origen. Tot plegat, barrejat, com quan parlava de la seva fotografia, amb l’humor, l’engany i la broma que el varen caracteritzar. A la seves intervencions destaca també l’enginy, relacionat amb processos de producció d’imatges caracteritzades pels canvis d’identitat que susciten, com el collage i la metàfora.

NARRATIVA 3: “Els nostres paisatges”

-Alexander Apóstol. *Then as Fountain 2004* . (Galeria nmprojects, ARCO 2, 2005;644)

-Shadi Ghadirian. "Qajar" 1999 (Solans, 2005; 70)

1.- Els diàlegs

Fragment 1:

Gabriela: -Sembla que estigui en el balcó, en un poble-

Oumayma: -O en una terrassa-

Xavier: -Quins objectes trobeu que vosaltres també els podeu tenir?

Oumaima i Gabriela: -La pepsi,...-

Gabriela: -Oye! esto también lo ha hecho en el ordenador, creo-

Gabriela: -No...és com un temple, té com un temple. Oumayma esto me recuerda....El fons és com una mena de.. bé, no se si és un temple-

Xavier: -Creus que és dibuixat o és de veritat?-

Gabriela: -Crec que està dibuixat per què no es veu la distància entre això i això- (assenyalant a la foto l'arc dibuixat al teló)

Gabriela: -Clar això no surt. Veus, per exemple, la cadira si (referint-se que és de veritat), aquí hi ha com distància. Crec que l'han canviat però no estic segura (referint-se a la manipulació de la foto)-

Montserrat: -Per què creus que l'han canviat? tu has dit que hi ha una diferència entre les fotos antigues i modernes i jo veig una foto de color sèpia en un espai que pot semblar antic i una pepsi-

Gabriela: -Crec que es d'ara però que han canviat el color-

Xavier: -Què hi ha a la foto que ens faci pensar que es d'ara-

Oumayma: - La pepsi-

Montserrat: -I a tu t'agradaria fer-te una foto així, que sembli d'abans però que és d'ara? Del passat i del futur-

Gabriela: -Si-

Montserrat: - Aquestes del passat i del futur-

Oumayma: -Mi hermana cuando se pone eso tiene la cara idéntica a ésta-

Gabriela: -A mi m'agradaria saber..., per exemple, veig fotos de color sèpia, però, vull saber com és la meua foto quan sigui el futur.-

Xavier: -Vols fer la foto en el futur?-

Gabriela: -No jo la vull fer ara però voldria saber com quedaria en el futur-

Montserrat: -Com la veurien en el futur?-

Gabriela: -Si-

Oumayma: -O sea dejarla muchos años y que la vean-

Marcelo: -¿Como te lo imaginas?-

Gabriela: -Crec que una mica antiga-

Xavier: -Taronja i antiga-

Gabriela: -Si-

Xavier: -Voldries fer-te una foto antiga on estiguessis tu?-

Oumayma: -Yo no, una foto... no se si las fotos del futuro serán como ahora pero quisiera verla del pasado-

Xavier: -Tu voldries una foto com si fos ja el futur i tu voldries veure la foto com si fos el passat-

Oumayma: -Si, solo falta tres, el futuro, falta el presente y el passat-

Gabriela: -Jo voldria experimentar això, com quedaria una foto en el futur-
Xavier: -Tu voldries veure't a tu en el passat, o sigui el futur ets tu-
Montserrat: -A veure si ho entenc, t'agradaria veure't d'aquí uns anys com ets ara, i a tu t'agradaria veure't ara com seràs d'aquí uns anys-
Gabriela: -Es que la mestra diu que a vegades parlem com si fóssim adelantades.-

Fragment 2:

Xavier: -En que s'assemblen?-
Aracely: -Estan sols-
Kevin: -Esto es una iglesia-
Xavier: -És una església?-
Aracely: -No-
Xavier: -És un teló pintat perquè tenen el costum de fotografiar-se amb aquestes imatges de palau i de jardins-
Kevin: -Què té ella a la mà?-
Naima: -Una pepsi-
Xavier: -I ell?-
Mahbub: -Un trofeu-
Aracely: -Una font-
Xavier: -Per què porten aquestes coses?-
Kevin: - La font és per beure i la coca-cola per beure-
Xavier: -Quina de les dues coses s'ha fabricat?-
Aracely: - La pepsi-
Xavier: -Qui fabrica la pepsi?-
Kevin: -Els fabricants-
Xavier: - Els fabricants són del mateix país o d'un altre?-
Kevin: -D'Espanya-
Aracely: - No!, d'Europa-
Kevin: - O d'Amèrica-
Xavier: -Aquests fabricants ja tenen fàbriques arreu del món-
Xavier: - Són del mateix país?-
Aracely: -Ell és de Colòmbia-
Xavier: - I ella?-
Naima: - De Marruecos-
Xavier: - Ell, on s'ha fotografiat?-
Tots: -A fora-
Xavier: - I ella?-
Kevin: -A dins del quadre-
Xavier: -Què hi ha aquí al darrera?
Kevin: - Han pintat una paret-

Fragment 3:

Xavier: -Li voleu preguntar alguna cosa a la fotografia?
Omaïma: -Si, ¿porque lleva esto de aquí ?-(referint-se a la font)
Beira: -Per què porta la font, per què no porta una altra cosa?-
Xavier: -Vosaltres penseu que portar la font és important o no?-
Omaïma: -No-
Xavier: -Si no fos important potser no la portaria. Penseu que és important o no? No és important per tu portar un vestit d'àngel?-
Carolina: -Si-
Xavier: -Penseu que és o no important portar la font?-
Tots: - Si-
Beira: -Per això la porta-
Xavier: -A diferència d'aquesta foto, que porta aquesta noia a la foto?-
Beira: -La pepsi-
Xavier: -És important o no, pel fotògraf, que aquesta noia porti la pepsi?-
Beira i Omaïma: -Si-
Carolina: -Les vivències personals d'una altra persona es poden convertir en les nostres-

Omaïma: -Tania Pardo-

Xavier: -Tania Pardo és una crítica d'artQuè es el que ens diu?-

Omaïma: - Que les coses....-

Beira: -Que les vivències personals...-

Omaïma: -Que les vivències personals de ellos...-

Beira: -Pueden convertirse con las nuestras.-

Xavier: -Vosaltres teniu experiències personals?-

Omaïma: - ¿que es eso?-

Xavier: -A veure, l'experiència personal de la foto. En la teva foto hi ha una experiència personal, quina experiència tens tu?-

Beira: -El seu aniversari-

Xavier: -El seu aniversari va ser una experiència personal-

Xavier: -Ell com va vestit?-

Beira: -La part de dalt no, la part de baix si-

Xavier: -I ella?-

Beira: - Ella va tota vestida-

Xavier: -Penseu que anar vestit o no explica coses d'aquests personatges?-

Montasser: -Si-

Xavier: -Quines coses explica d'aquest personatge?-

Omaïma: -Perquè és estiu-

Beira: -Calor-

Xavier: -I ella?-

Beira: - Per què és una època antiga i anava així?-

Xavier: -Algú de vosaltres pensa una altra cosa?-

Carolina: -Perquè és del Marroc-

Omaïma: -O del Pakistàn-

Omaïma: -Quien ha hecho la foto quiere que represente algo-

Xavier: -I tu Montasser, a què et recorda aquesta foto?-

Montasser: -A mi país-

Omaïma: -A mi también, mi tía siempre iba con estas cosas-

Xavier: -Aquest noi està al mateix lloc-

Carolina: -Ell està a una ciutat i a dalt d'alguna cosa-

Beira: -En una casa (assenyalant la foto del personatge femení)-

Xavier: -I ella on és?-

Carolina: -A dins-

Beira : -Aquí sembla que fa fred i aquí no-

Xavier: -I el fons?-

Beira: -Aquí hi ha moltes cases, les de la ciutat i aquí hi ha parets, sembla una casa-

Xavier: -És la part pobre o rica de la ciutat?-

Tots: -Pobre-

Omaïma: -És Colòmbia-

Xavier: - És Caracas. Aquest fotògraf pensa que la gent també fa la ciutat. Per exemple, la gent que hi ha al barri del Raval és la mateixa que veiem? ... coneixeu un altre barri?-

Omaïma: -Sí, Santa Mònica-

Xavier: -Coneixeu la Plaça de Catalunya-

Tots: -Si-

Xavier: -La gent que hi ha al Raval és la mateixa que veiem a la Plaça de Catalunya?-

Tots: -No-

Xavier: -Per qué? ...Jo vaig néixer a un barri.-

Montasser: -Cual és?-

Xavier: -Un barri de l'Hospitalet, i els meus amics i jo tenim coses semblants. Perquè en el barri fèiem les mateixes coses, jugàvem al carrer. Fèiem coses diferents d'altres nens que vivien en altres llocs de la ciutat, com per exemple a Sants.-

Beira: -A mi m'agrada el meu país perquè no hi ha pisos alts i no tens que pujar escales, al meu país hi ha cases, no pisos-

Omaïma: - A mi me gusta más la casa que el piso-

Carolina: -A mi también-

Xavier: -Aquest noi té un altre objecte que l'identifica-

Omaïma: - El collar-

Xavier: -I per què porta l'aigua?-

Omaïma: -Porque en su país hace mucha calor-
 Carolina: -Cuando tiene calor bebe-
 Beira: -Un símbol que en el seu país fa molta calor-
 Beira: - Per què ella està tan abrigada?-
 Xavier: -Jo suposo que ella va vestida amb un vestit tradicional de la seva cultura-
 Omaïma: -Yo veo esto-
 Xavier: -Què es això?-
 Beira: -Figures o dibuixos que estan fets a la paret-
 Xavier: -Pot ser un dibuix a la paret, un teló?-
 Montasser: -Pot ser pedres-
 Beira: -Està dibuixat-

 Xavier: -Quines coses veieu que podrien estar en el vostre entorn, en el vostre barri?-
 Beira: -La pepsi-
 Carolina: -La faldilla-
 Omaïma: -La decoració-
 Beira : -Les sabates-

 Xavier: -Si en lloc d'una noia fos un noi, com aniria vestit?-
 Montasser: - Sense la faldilla-
 Xavier: -Portaria un pantaló curt?-
 Omaïma: -No-
 Omaïma: -Una Gelaba-
 Xavier: -Tu portaves en la foto una Gelaba?-
 Montasser: -Si-
 Omaïma: -Amb unes sabatilles així i un gorro aquí-
 Irene: -Y si fuera él una mujer?-
 Omaïma: -Amb bikini-
 Beira: -Perquè despullada no pot anar-
 Irene: -¿Que piensas de su cuerpo?-
 Carolina: - Que es muy fuerte y hace mucho ejercicio. Como los de "Lucia" -
 Beira: -Hacen atletismo-
 Carolina: -Son fuertes y levantan pesas-
 Omaïma: -Hacen así un, dos, tres,...-

Fragment 4:

Xavier: -Per què no porta samarreta?-
 Mois: - Porque hace calor-
 Xavier: -On és?-
 Daneuris: - A Montjuïc-
 Xavier: -S'assembla. Està a Caracas, en el seu barri-
 Xavier: -Alexander fa fotos de gent de barri . Oi que vosaltres teniu els vostres costums en el barri? Doncs aquest noi també té els seus costums. Què feu vosaltres en el barri?-
 Karen: - Jugo a corda-
 Xavier: -Podríeu jugar el mateix a la Plaça Catalunya?-
 Mois: - Jo jugo a futbol con mis amigos-
 Xavier: -I tu Daneuris?-
 Daneuris: - Jugo a beisbol-
 Xavier: -A on jugues?-
 Daneuris: - Al parc de les tres xemeneies-
 Xavier: -Tu podries jugar a beisbol a la Plaça Catalunya-
 Karen: -No! la pelota podría ir (indica a la cara)-

2-De què parlem?

La utilització dels objectes en les imatges dels artistes, tot i que en un principi es copsaven com a banals, a través de l'emmirallament dels objectes de les seves fotografies i de les preguntes plantejades, anaven prenent una càrrega d'intencionalitat, atrapant de forma natural el mestissatge implícit.

El que emergeix en les comprensions dels nois i de les noies, i que no era en la intenció de l'equip, podria relacionar-se a partir de la idea de paisatge (urbà, de ficció, cultural, biogràfic...). El paisatge s'interpreta de forma que pot explicar quelcom del personatge. Les diferents relacions que hi veig són:

- Temps i llocs culturals lligats a les tecnologies de la representació. Aquestes relacions podrien ser atribuïbles a les decisions de la Gabriela i la Oumayma
- Cultura visual i musical popular a partir del diàleg intercultural. Aquestes relacions podrien ser atribuïbles a les intervencions i decisions de la Omaïma
- Paisatges biogràfics. Aquestes relacions podrien ser atribuïbles a les intervencions i decisions de la Carolina

De fet, el diàleg emfatitza aquells aspectes relacionables amb el que ells coneixen de les seves pròpies experiències: el temps, l'espai, com vivia jo en el meu país, com vesteixen els nois i les noies en el meu país, com llueixen i tenen cura del cos els nois, el pudor i la vergonya, l'ocultació del cos femení, els costums, el lleure en el barri, la meva música.....

La classe social, la diferència de gènere, l'espai i el temps esdevenen les atribucions més remarcables en les intervencions. Donen nom al lloc, Colòmbia, potser en aquest cas per una de les companyes de classe que és filla d'aquell país i que sempre explica coses relacionades amb la pobresa, copsen l'occidentalisme d'algunes cultures orientals de forma natural i es fan relacions d'identitat. Cal destacar que molts alumnes, tant nois com noies, van relacionar la seva fotografia amb aquestes imatges.

3.-Les relacions i les representacions

Al fragment 1 de l'apartat anterior, podem veure com la Gabriela pren decisions relacionades amb el pas del temps i atribuïbles a la fotografia com a record o document, tal com es reflexa en la seva narrativa biogràfica "el pis nou". A més, es barreja tant la propietat de crear la ficció en l'espai i el temps, mitjançant les noves tecnologies, com la reinvençió d'un mateix amb un sentit biogràfic.

La Gabriela argumentava la tria de la foto que va portar d'aquesta manera:

-Perquè aquesta foto la va fer la meva mare. A la meva mare li agrada fer fotos quan ens instal·lem en un pis nou. És important perquè em porta molts bons records. La foto és al balcó de casa i es va fer en un cap de setmana-

La seva fotografia la va relacionar amb la imatge de Shadi Ghadirian fent constància dels seus interessos:

- M'interessen les fotos antigues, m'agraden-

-Shadi Ghadirian. "Qajar" 1999 (Solans, 2005; 70)

Amb aquestes decisions es va encaminar la producció del seu retrat:

Gabriela: -A mi m'agradaria saber..., per exemple, veig fotos de color sèpia, però, vull saber com és la meva foto quan sigui el futur.-

Xavier: -Vols fer la foto en el futur?-

Gabriela: -No jo la vull fer ara però voldria saber com quedaria en el futur-

Montserrat: -Com la veurien en el futur?-

Gabriela: -Si-

Oumayma: -O sea dejarla muchos años y que la vean-

El retrat de la Gabriela

L'Aracely va constatar en la seva fotografia una experiència en un espai públic, al parc de Salcedo, tal com podíem comprovar en la seva narrativa biogràfica, "En el parque de Salcedo". Ella argumentava les següents raons per les quals va escollir la fotografia:

-He escollit aquesta foto perquè estava a Salcedo i era el meu lloc preferit. Vaig trobar cinc gossets abandonats. Tres van morir i els altres dos encara viuen. Abans vam fer altres fotos i després vam visitar a la tieta i a la meva cosina, a ella també li agradava ballar-.

Relaciona la seva foto amb la imatge d'Alexander Apòstol i escriu:

-En la meva foto tinc al darrera una font molt bonica com en aquesta foto-

-Alexandre Apóstol. *Then as Fountain 2004* . (Galeria nmprojects, ARCO 2, 2005;644)

Ens revela la idea que els objectes tenen a veure amb nosaltres i evidencia la importància dels espais públics en les nostres experiències, relacionable també en la construcció de la identitat. Ella també té una font important, la que hi ha

en el parc de Salcedo i on va tenir una experiència que ara troba el moment de explicar-la visualment des de la seva reconstrucció biogràfica.:

Xavier: Aracely, si et fessis una foto com voldries fotografiar-te?-

Aracely: -En un parc i la font també, passejant amb moltes flors, amb gent, como en un parque-

Xavier: - Què vols en el teu parc?-

Aracely: - Uns gossets i un riu al mig-

Xavier: -Tu podries dibuixar aquest parc?-

Aracely: - Si-

Xavier:- Què podríem posar al darrera teu quan fem la foto?-

Aracely: - ¿Detrás?. Lo que yo dibujo, un río...-

Xavier: -Dibuixa diferents parcs i el que t'agradi més el posarem al fons. Farem un muntatge-

El retrat de l'Aracely

El paisatge urbà, la ficció, la manipulació, la memorització d'experiències, la seva resignificació i la manipulació de la imatge esdevenen les relacions més rellevants.

La Omaïma ens explica així les raons per les quals va triar la seva fotografia:

-Aquesta foto em dóna records de quan vaig fer tres anys. M'agrada perquè em recorda a la meva família. La foto la va fer la meva tieta-

Així com l'Aracely establia relacions entre els espais públics i com aquests tenen a veure amb la construcció d'un mateix, la Omaïma ens desvetlla una imatgeria cultural que té a veure amb ella mateixa. Si en la seva narració biogràfica hom podia adonar-se'n dels elements rituals presents a la seva festa d'aniversari, i de la seva predilecció per fotografiar pòsters, ara ens evidencia, un altre cop, les seves experiències culturals i com aquestes li aporten decisions al voltant de com ha de ser la construcció de la seva identitat i possibles relacions amb la imatge d'Alexandre Apòstol.

-Alexandre Apóstol. *Then as Fountain 2004* . (Galeria nmprojects, ARCO 2, 2005;644)

-He triat aquesta foto perquè em recorda a un cantant i aquest cantant es diu Daddy Yankee. Aquest cantant té molts músculs i és molt guapo. És un cantant de la banda de Regaeton i sempre porta uns collars de plata-

Xavier: -Omaïma, com vols fer-te una fotografia que et representi a tu?-

Omaïma: -Con una banda de Regaeton-

Xavier: -Tens alguna banda de Regeaton?-

Omaïma: -Tengo fotos, la de Daddy Yankee-

Xavier: -Què faràs amb les fotos? La Carolina ens ho ha explicat. Com ho faràs tu?-

Omaïma: -Portaré fotos grandes, las colomaré... ya sé, pot ser un mural que sigui amb dibuixos i pegaré les fotos de regeaton-

Xavier: -Tu com aniràs?-

Omaïma: -Me pongo así (postura de ball) y con ropa rapera-

Marcelo: -¿Bailando?-

Omaïma: -Sí, y traigo música. Portaré dos collars i tres anells-

Xavier: -Vols portar la teva diadema?-

Omaïma: -No-

Tot manifestant els arguments de les seves posicions sembla que la Omaïma ens dóna a conèixer algun reflex de la seva interacció intercultural. Ella, que és filla del Marroc, relaciona el personatge de la imatge d'Alexandre Apóstol amb un cantant de *regaeton* que li agrada molt. I fins hi tot, vol representar-se fotogràficament amb els seus pòsters i ballant *regaeton*. La seva decisió sembla inscriure's des de la cultura del mestissatge evidenciant com les nostres realitats socials i culturals tenen a veure amb la construcció de la identitat.

El retrat de la Omaïma

La Carolina desvetlla, amb la seves relacions, les empremtes i les incidències de la cultura popular. En el seu cas, relacionables amb la noció d'infància i amb la construcció de la identitat:

-De pequeña me decían que era un ángel porque me portaba muy bien y era educada. A mi hermano le decían jirafa. En Ecuador me disfracé de ángel y me fotografiaron con mi hermano que se llama Anthony-

Tot i que la seva fotografia podia haver provocat relacions al voltant de la màscara o al voltant de la reinvençió d'identitats, a l'hora de decidir com es fotografiaria sembla recuperar la connotació biogràfica de les fotografies familiars, la recerca de la memòria (que va promoure l'experiència d'en Marcelo) i la idea suggerida pel treball d'Alexandre Apóstol al voltant de com el barri i els assentaments urbans tenen a veure amb nosaltres.

-Alexandre Apóstol. *Then as Fountain 2004* . (Galería nmprojects, ARCO 2, 2005;644)

-He triat aquesta fotografia perquè m'agrada molt i em recorda al meu país i les seves cases. El noi és molt guapo. M'agrada la seva posició i els pantalons que porta. M'agrada perquè està alegre.

Xavier: -Pensa quines son les coses, que tu has parlat, que expliquen coses de tu-

Carolina: -Les fotografies. Aquestes cases semblen el meu país i sempre pujàvem aquí per unes escales. En la meua foto, quan em van fer la foto, jo vaig pujar aquí i vaig caure, va dir-me que em poses així per fer una foto-

Xavier: -Em pots parlar d'objectes que parlin de tu?-

Carolina: -Me recuerda este vestido a mi abuela-

Xavier: -La Carolina ens ha parlat del barri i de les cases d'Equador, del vestit i de les sabates-

Xavier: -I de l'estàtua-

Xavier: -Com et vols fer una fotografia que expliqui coses teves?-

Carolina: -Amb tota la meua família-

Xavier: -Com podem portar la teua família a l'escola per fer la foto?-

Carolina: -¿Aquí, en España?-

Xavier: -Aquí a l'escola, per poder fer la foto-

Carolina: -Fent, això (assenyalant el mural) com va fer el Marcelo però d'una altra forma i posant les fotos-

Xavier: -Molt bé, així que portaràs les fotos de la teva família. Les voldràs posar en un lloc concret? Recorda que el Marcelo les va posar al calaix . Pensa si les vols posar en un objecte que per tu sigui molt gran-

Carolina: -En una espelma molt gran que té pinxos així (referint-se als braços d'un canelobre). Podria posar-les al darrera i posar celo-

Xavier: -Podràs portar aquesta espelma?-.

Carolina: -A veure si la mare em deixa-

Xavier: -Si no portessis l'espelma, portaries una altra cosa?-

Carolina: -Si una samarreta molt llarga i puc posar les fotos-

el retrat de la Carolina

NARRATIVA 4 : “Com és?”

-Youssef Sogodogo, *sense títol* 1984 (Galerie Chab. ARCO 2, 2004; 686)

-Rineke Dijkstra, *Odessa*, 1993 (Grosenick, 2002; 105)

1.-Els diàlegs

Fragment 1:

Xavier: -Per què has triat aquesta foto?-

Beira: -M'agrada perquè jo no sabia que es podien fer trenes així i les estic veien i m'agrada, i el vestit-

Xavier: -D'on penseu que és aquesta noia?-

Beira: -D'Àfrica-

Carolina: -D'Àfrica o Santo Domingo, porque hay muchas de este color en Santo Domingo-

Omaïma: -“No hago fotos a la gente que se cree guapa, no pueden sorprenderme”.-

Xavier: -Què vol dir això?-

Beira i Omaïma: -Que no fa fotos a la gent que es creu guapa, que es creu millor que els altres-

Xavier: -Per què el fotògraf haurà fet aquestes fotografies?-

Beira: - Perquè aquests no es creuen que són els millors-

Xavier: -Yosouf Sogodogo es va dedicar a fotografiar persones africanes per mostrar com eren les persones del seu país-

Beira: -Com eren o com són?-

Xavier: -Com són, si.-

Xavier: -Quina diferència hi ha entre les dues fotos?-

Montasser: -Que està a la platja-

Omaïma: -No és un fondo?-

Xavier: -És la platja, no està pintat això-

Omaïma: -Hay una cosa, la postura, lo vemos de frente y aquí de perfil-

Xavier: -Per què està de perfil ella?-

Omaïma -Esta así-

Beira: -Perquè vegin les seves trenes-

Carolina: - I les seves pendents-

Xavier: -I les seves arracades-

Carolina: -Se mueve porque no le gusta que le vean la cara-

Xavier: -A tu t'agrada que et facin fotos Montasser?-

Montasser. -Si-

Xavier: -Algú passa vergonya quan es fa una fotografia-

Omaïma: -Yo, yo me río, me pongo una máscara-

Carolina: -Yo me pongo así-

Fragment 2:

Gabriela: -A vegades veig fotos i hi ha persones que són guapes, es veuen bé a mi m'agradaria saber si neixen així o es fan per ordenador, o es canvien ells mateixos...-

Xavier: -Les fotos de revistes es fan en un plató, en un plató, que és com una habitació hi ha...-

Gabriela: - Cameres-

Xavier: -I molts focus, amb la llum es poden canviar moltes coses, el maquillatge també, el maquillatge pot fer que...-

Gabriela: - Que quedi com pell-

-*"No faig fotos de gent que es pensa que és guapa, no em podem sorprendre"*-

Oumayma: -A mi me gusta esto-

Xavier: -Per què t'agrada?-

Oumayma: -No sé. Porque hay gente que me cae muy mal, se cree la mejor y la más guapa. Me sorprenden, pero no...-

Xavier: -Li fas una pregunta?-

Gabriela: -Tu et fas una foto i tots diuen que creen que ets la millor, que ets la més guapa. Què diries?-

Oumayma: -Diría que me he hecho la foto porque me ha gustado-

Montserrat: -En canvi quan parles de protagonistes de Pasión de Gavilanes els classifiques en els més i menys guapos-

Oumayma: -Yo diría que esto es otra cosa-

Montserrat: -¿Que cosa?-

Oumayma: -Que les maquillan porque a lo mejor el Mitchell sin maquillaje es horrible, y el Oscar sin el maquillaje es muy guapo-

Montserrat: -Però tu has dit que valeres una foto no perquè sigui guapo o no, si no perquè es autèntica; t'agrada. En canvi quan valeres las fotos de Pasión de Gavilanes que sigui o no autèntic...-

Gabriela: -Et dona igual-

Oumayma: -Me da igual-

Marcelo: -Cuando se maquillan es como una máscara también-

Oumayma: -No-

Marcelo: -¿Pero, todavía es la misma persona o es distinta?-

Oumayma: -En la serie a lo mejor representa que es el malo y en la vida no-

Montserrat: -Tu et podries representar de bona i de dolenta?-

Oumayma: -Si-

Xavier: -En el futur?-

Oumayma: -Si-

Gabriela: - A vegades hi ha nenes que es fan una foto i no son molt guapes i la gent diu: "ala! que fea es esta foto". Jo crec que perquè en una foto surti malament no li han de despreciar, com se dice en català?-

Montserrat: -Menysprear-

Gabriela: -Perquè en aquesta foto no m'agrada molt, però pot ser.. possiblement, veus una foto dolenta i s'ha maquillat i comparas si es guapa o lletja-

Xavier: -Però, per què parlem de si és guapo o és lleig?. Per exemple, en aquestes fotos, podem parlar de si és guapo o lleig o podem parlar d'altres coses?-

Oumayma: - A mi me da igual de si es guapo o feo-

Xavier: -De què podem parlar?-

Gabriela: -De la personalitat?-

Gabriela: -Aquest està serio i aquesta sembla antiga és negre i blanc-

Xavier: -Però tu com notes el caràcter, ho notes amb la bellesa o amb altres coses?-

Gabriela: -No se, no entenc la teva pregunta-

Xavier: -Hem dit que amb aquestes fotos podem parlar de si són guapos o són lletjos, podem parlar d'altres coses de...-

Gabriela - De la personalitat-

Xavier: -Què apareix en aquestes fotos que ens fa parlar de la personalitat? Què et crida l'atenció? Què veus primer?-

Oumayma: -El pelo-

Gabriela: -El cabell-

Oumayma: -¿Porque esta así? (inclina la cara com la imatge)-

Xavier: -Com està?-

Gabriela: -Sembla que esta cap enrera, que no vol veure-

Oumayma: -O que no se quiere hacer la foto-

Gabriela: -Youssouf....-

Xavier: -És una artista africana i la majoria són personatges femenins d'Àfrica i mostra com són aquests personatges-

Gabriela: Aquesta de la Rineke... diu no faig fotos de gent....Aquesta és l'artista no?-

Xavier: -Ella s'ha fotografiat amb un fill o amb una filla seva-
Gabriela: - És aquesta?-
Xavier: -No aquest és un nen-
Xavier: -Aquest nen el podríem trobar a la vida quotidiana-
Les dues nenes: -Si-
Gabriela: - Crec que això es d'ara-
Xavier: -És d'Ucraïna-

Fragment 3:

Kevin: -¿Quien es?-
Aracely: - Está para mostrar su peinado-
Kevin: -Él parece una mujer-
Xavier: -Per què ho dius això?-
Kevin: -Porque se parece a una mujer y a un hombre, mira su cara-
Mahbub: -Parece mujer-
Aracely: -parece una cara muy finita, y el pelo...-
Xavier: -I això no pot ser perquè sigui d'un país diferent al vostre?-
Kevin: - O perquè sigui sensible-
Xavier: -Ell és d'Ucraïna, és possible que allà tinguin la pell més blanca. I ella, d'on és?-
Aracely: -De la República Dominicana-
Kevin -O d'Àfrica-
(Llegeixen): -*"No faig fotos de gent que es pensa que és guapa. No em podem sorprendre"*-
Xavier: -Com és aquesta gent?-
Aracely: -Normals-
Xavier: - A nosaltres ens podria fotografiar aquesta artista?-
Tots: -Si-
Aracely: - La que se siente guapa no-
Xavier: - Per què ens voldria fotografiar?-
Aracely: - Perquè som normals-
Marcelo: - Cuando se saca una foto a una persona, ¿se embellece a la persona?-
Aracely: -No, estamos tomando una foto-
Marcelo: -¿Pero, es la misma persona o parece distinta?-
Xavier: - Quan les models es fan una fotografia per a les revistes, penseu que aquesta persona és sempre així o en la foto la posen més guapa?-
Aracely: -A la foto l'han posat més guapa, s'ha arreglat-
Naima: - Se peinan-
Aracely: -Las mujeres se maquillan-
Xavier: - Coneixeu algú que també es pentini així?-
Naima: -La Beira-
Xavier: -És el costum de la Beira o de l'amiga de la Oumayma que també porta el cabell amb trenes-
Aracely: - Mi costumbre en mi familia es llevar el pelo largo-

Fragment 4:

Karen: -Per què porta tantes trenes?-
Jonathan: - Perquè en el seu país està de moda-
Jamshaid: - Porque donde está se hacen muchas y le gusta-
Xavier: -Llegim el que diu la Beira-
Tots: - " He triat aquesta perquè he vist unes trenes diferents que jo no sabia que existien, m'ha agradat molt i queden molt bé"-
Xavier: - I la Oumayma diu que li recorda a la seva amiga perquè també es fa trenes al cap-
Xavier: - L'artista ha fotografiat la gent del seu país, Àfrica, que tenen el costum de pentinar-se així-
Karen: - La Beira a vegades es fa pentinats així, porta trenes d'una altra manera-
Xavier: - La Beira és de la República Dominicana i allà també tenen costum de pentinar-se amb trenes-
Jonathan: - Aquí está en la playa-
Jamshaid: - Està trista-

Jonathan: - Ha anat a la platja per banyar-se-
Xavier: -Tu també vas? -
Jonathan: -Si-
Xavier: - Llegim-
Tots: -*"No faig fotos de gent que es pensa que és guapa. No em podem sorprendre"*-
Xavier: -Penseu que l'artista fa fotos de gent....-
Karen: - De gent que és normal-
Xiomara:- Gent que fa fotos a les amigues, a la família-
Xavier:- A nosaltres també ens podria fotografiar aquesta artista?-
Jonathan: - No creo-
Jamshaid: -Si-
Jonathan: - Perquè som senzills. Ellos se toman fotos y nosotros somos sencillos-
Xavier: - Penseu que aquest noi és senzill?-
Xiomara: - Si-
Xavier: -El Jonathan podria estar fotografiat aquí?-
Xiomara: - Si, claro-
Marcelo: - ¿Si tomamos una foto a una persona cambia mucho en la foto?-
Jonathan: -Si, algunas cosas cambian-
Marcelo: -¿Que cambia?-
Jonathan: - Algo de la cara o cualquier cosa del cuerpo-
Karen: - Por ejemplo, si tomamos una foto a una persona y se mueve, la foto sale movida-
Xiomara: -O por ejemplo, cuando tu eras pequeño ahora eres mayor y te has desarrollado más. Cuando te haces grande vas cambiando-

2-De què parlem?

S'estableixen relacions culturals amb altres alumnes de l'escola o amb amics a partir dels costums que desvetllen les imatges. A vegades els costums es vinculen a la família, i com aquests influeixen en el nostre cos.

Es copsa l'africanisme i l'occidentalisme del cos. La bellesa (ser "guapo o guapa") no té a veure amb la nostra quotidianitat, la utilització de la noció "ser normal" no es vincula, a priori, en que puguis ser fotografiat per un artista. Ser normal també vol dir ser senzill. Aquests termes han permès aproximar les nostres fotografies a les fotografies que han fet les artistes.

Apareixen posicionaments crítics al voltant de la utilització del concepte de bellesa com una relació de poder i discriminatori entre infants. A més, la bellesa i la sensibilitat és atribuïble al gènere femení. S'evidencien també algunes posicions sobre com ens influeixen els mitjans i les modes al voltant de ser "guapo i guapa".

La fotografia es copsa com un emmascarament, pot embellir, pot canviar la nostra imatge i pot produir canvis en la percepció de les persones. La fotografia també pot esdevenir una intromissió a la teva privacitat produint la vergonya. La

fotografia també contribueix a mostrar la trajectòria de les persones, els nostres canvis, el caràcter i la personalitat.

3.-Les relacions i les representacions: La Beira i el Kevin

Es mostren aquí dos casos, el de la Beira i el Kevin, relacionables amb la construcció de la identitat. Els dos casos han estat escollits perquè si el primer mostra una relació molt clara, atribuïble a la racialització del cos, el segon utilitza els referents de forma més lúdica.

La Beira ens escriu així les raons per les quals va portar la seva fotografia:

-La foto que he escollit és del dia 4 de gener. Aquesta foto és molt important perquè era un dia molt especial. Era el meu aniversari i la meva mare estava allà. La meva mare estava sempre a Espanya i aquell dia estava amb mi a la República Dominicana. Al dia següent vaig obrir els regals. Hi havia moltes coses: una diadema, un rellotge d'or i moltes coses-

A la foto la Beira apareixia amb un vestit molt especial. En la seva narrativa biogràfica ens parla de com s'havia fet el vestit, de la seva festa d'aniversari i de la seva mare.

La Beira va mostrar molt interès per la imatge de Youssouf, sense tenir cap dubte va relacionar la seva fotografia amb aquesta, tot copsant l'africanisme i la sensibilitat del cos en la fotografia. El pentinat i les trenes, atribuïbles a unes pràctiques culturals de les que ella en fa ús, varen promoure una relació al voltant del coneixement sobre les possibilitats del trenat en els cabells:

-La foto que he escollit m'agrada molt perquè he vist que hi ha trenes diferents que jo no sabia que existien i m'han agradat molt. Li queden molt bé-

-Youssof Sogodogo, *sense títol* 1984 (Galerie Chab. ARCO 2, 2004; 686)

Xavier: -Com voldries fer-te la fotografia?-

Beira: - Amb un fons vermell-

Xavier: -Vols algun objecte que representi molt de tu?-

Xavier: -Un sant, totes les cases tenen un sant-

La Beira va decidir utilitzar per la seva fotografia un sant que té a la seva habitació i que la mare li ha deixat per vetllar-la. Amb la seva decisió, recupera la idea d'utilitzar objectes que són de la seva vida quotidiana i arrelats tant als costums familiars com als afectes. Durant tot el procés, la Beira ha estat molt perceptiva a les emocions i als afectes que desvetllaven tant les fotografies familiars com les imatges d'en Marcelo. Possiblement, reprèn de l'experiència d'en Marcelo, o d'algunes imatges d'artista, la possibilitat de crear un contenidor per la seva memòria o una posada en escena pels seus afectes. La utilització d'una roba vermella podria ser concebuda des d'aquestes nocions. Sembla ser que en les decisions de la Beira estan implícites com les pràctiques culturals fluctuen entre les tradicions i els nous assentaments.

El retrat de la Beira

En la seva narrativa biogràfica en Kevin ens va explicar que per no avorrir-se aquell dissabte van anar al parc zoològic:

-Aquell dia vaig acabar la meva col·lecció. Amb la mama, el papa, els germans, la tieta i el meu cosí vam anar a veure els animals. Va ser molt bonic. Després vam menjar i vam fer la foto-

En Kevin va aparellar la seva fotografia amb la imatge de Rineke i va argumentar el següent:

-Rineke Dijkstra, *Odessa, 1993* (Grosenick, 2002; 105)

Xavier: -Per què has triat aquesta foto?-

Kevin: - Perquè en aquí se sent que s'està fresc i aquí també-

Aracely: -Porque aquí hay agua y aquí el delfín-

Kevin: -Perquè aquí està dret-

Xavier: -Per la posició?-

Kevin: -Y por el delfín-

Xavier: - I qui està en aquesta posició?-

Kevin: - La meva mare-

En Kevin escrivia aquestes raons per les quals va triar la imatge de Rineke:

-He posat aquesta foto perquèestic al costat d'un dofí amb la meva mare, el meu cosí, la tieta i el meu germà. L'he posat aquí perquè en l'altra foto hi ha un home que està a la platja. Aquest home està com la meva mare. També perquè hi ha el mar i en la meva foto el dofí-

Les seves relacions es vinculen a la subjectivitat i l'experiència. El desig i l'emoció que li va desvetllar l'experiència del zoo esdevenen arguments per decidir com vol fer-se la fotografia. Recupera la idea de la fotografia com a document d'experiència i s'inicia en la idea de la fotografia com un mitjà per reinventar-se i com estratègia per explicar alguna vivència o desig personal.

Xavier: -Com t'agradaria que et fotografiessin?-
Kevin: -En el mar i amb un dofí-
Xavier: - Vols fer-te una foto en el mar i amb un dofí?-
Kevin: -No puc-
Xavier: - No pots?-
Kevin: -Per què els dofins no...-
Xavier: -Tu on et vols fer la foto?-
Kevin: - En el mar porque he ido el domingo al mar más allá había dofins-
Xavier: -Però tu et voldries fotografiar en el mar i amb dofins?-
Kevin: - Si-
Xavier: - Per fer la foto en el mar i amb dofins què necessitem?-
Kevin: -Ir al mar, ir en barco-
Xavier: -Cal anar al mar o podem portar el mar a l'escola?-
Kevin: - Ir al mar-
Xavier: - En Kevin diu que ell es vol fotografiar al mar amb un dofí. Però diu que això no ho podem fer. Jo li dic que podem portar el mar i el dofí a l'escola-
Mahbub:- Ah! Ya lo se, como a mi que por atrás hay casas-
Xavier: - Li podem fer un fondo-
Aracely: - Un montaje-
Xavier: Aquest muntatge com pot ser?
Aracely: - En ordenador-
Xavier: - Podem utilitzar l'ordinador?-
Aracely: - En el ordenador recortamos-
Xavier: - Però necessitem com a mínim tres fotos, la del Kevin...-
Aracely: -La del mar i...-
Kevin: - El domingo voy al mar-
Xavier:- I la del dofí-

El retrat d'en Kevin

NARRATIVA 5: “Els afectes”

-Pooyan Alimohamadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

-Jo Spence, *Passaport Project 1979*. (Spence 2005: 221)

1.-Els diàlegs

Fragment 1:

Xavier: - Quina d'aquestes fotos parlen de la família?-

Antonio: -Aquesta- (assenyala l'àlbum de la Jo Spence)

Xavier: -I la del costat? També parla dels familiars?-

Anmol: -No-

Jossua: - Si, perquè té la foto de la seva mare-

Antonio: -O de su novia-

Xavier: - Algú sap traduir de l'anglès?-

Anmol: -Això significa agradecer..., agraeixo als meus parents-

Xavier: - I a quins parents deu agrair?-

Anmol: - A aquests-

Antonio: - Aquest és el hijo i aquest el pare-

Xavier: - La Jo Spence en aquest àlbum explica les emocions que sentia-

Antonio: -¿Porque pone aquí la cara?-

Xavier: -Aquesta és la Jo Spence-

Marcelo: -Aquí dice: “yo mantuve la cara derecha”-

Xavier: - Vol dir que intentava mostrar-se ferma- (imitant la posició)

Jossua: - Aquí se parece a una bruja-

Xavier: -“Em sento com una bruixa” escriu ella-

Xavier: - Aquí diu “agraeixo als meus parents”. Quines coses agrairíeu als vostres pares?-

Jossua: - Que m'han cuidat tot aquest temps-

Anmol: -Que ells m'ajuden a fer els deures-

Antonio: - M'han dat el cariño-

Antonio: - Aquí parece que esté aburrida-

Jossua: - I aquí és com una bruixa-

Xavier: -En l'àlbum familiar escrivim també les coses que no ens agraden?-

Anmol: - Jo te'l portaré-

Jossua: - Jo al darrera de les fotos poso letras-

Xavier: -Què escrius?-

Jossua: - Al darrera escric records-

Antonio: - Yo pongo la fecha-

Xavier: -També poseu quan teniu ràbia o esteu enfadats-

Jossua: -No-

Antonio: -Cuando una persona me ha caído mal yo la rompo, la foto-

Xavier: -Trenques la foto si hi ha algú que et cau malament?-

Antonio: - No la rompo en pedacitos, solo la rompo por la mitad-

Xavier: -Per què?-

Jossua: -Para quedarse tranquilo-
Antonio: - Si. Y cuando quiero la pego, por eso no la rompo en muchos trozos-
Xavier. -Escrius les coses que et fan sentir malament-
Anmol: - Jo escric tot en un paper i tinc una carpeta-
Antonio: -Que es eso, ¿porque enseña los anillos?-
Jossua: -Debe ser de casarse-
Anmol: - Aquí pone.....-
Marcelo: - “He intentado....”-
Anmol: - “ que estic malalt”-
Antonio: - Esto parece una guitarra de los años 60-
Marcelo: - “He intentado ser amable y fiable”-

Fragment 2:

Xavier: -Per què s'haurà fotografiat així?-
Alumne: -Perquè no vol que se li vegi la cara, perquè li agrada tenir una cara d'un altre-
Alumna: - És la seva mare-
Xavier. – Això et recorda a alguna cosa?- (assenyalant l'àlbum de la Jo Spence)
Alumne: -A un còmic..., a un llibre de ciència ficció-
Alumna: - A un còmic-
Xavier: -Teniu un llibre on enganxeu fotografies?-
Alexandra: -Jo sí-
Alumne: - (llegeix) Jo Spence...-
Xavier: -La Jo Spence és l'artista, ella és qui ha fet aquest àlbum. Ella utilitza les fotos del seu àlbum familiar. En les fotos de l'àlbum familiar sortim tristos?-
Alumne: -No, contents-
Xavier: - Mira aquí diu “em sento com una bruixa” i aquí “mantinc la cara ben dreta”. Com està?-
Alumne: -Aburrida-
Xavier: - Aquí diu que esta agraïda als seus parents. Què li diríeu als vostres pares?-
Alumne: - Gràcies-
Xavier: - Per què?-
Alumne: - Porque me han dado la paga-
Alumna: - Perquè em donen records-
Alí: - Perquè m'agraden-

2-De què parlem?

A través dels diàlegs veiem les possibilitats que ens ofereixen les fotografies per reconstruir biografies. Les relacions que estableixen entre l'àlbum de la Jo Spence i el còmic o el diari personal desvetllen l'atribució que en fem de la fotografia familiar com una narrativa visual i/o biogràfica.

Quan les imatges es relacionen amb les de l'àlbum familiar sorgeix l'oportunitat d'escriure en les fotografies les nostres emocions, la data, el lloc..... La fotografia familiar esdevé un document memòria, i se li atribueix la possibilitat d'explicar coses d'un mateix.

En ocasions la fotografia s'interpreta com la imatge d'un altre susceptible d'atorgar-li la cura o el rebuig, atribuïble a l'afecte que mantenim amb aquella

persona. Això fa que li atorguem el caràcter d'objecte, al qual podem agredir o trencar, podem cercar-li un lloc per mostrar-la o per conservar-la, segons la nostra relació afectiva amb la persona que representa.

3.-Les relacions i les representacions: L'Antonio i l'Alexandra

L'Antonio va triar la seva fotografia per la presència de tota la seva família i per l'experiència familiar i afectiva que li evocava:

-He triat aquestes fotos que estem al "Maremàgnum". A la foto està la meua mare, el meu pare, el meu germà i la meua germana. Estem per la platja (al port)-

A la seves decisions trobem implícita la idea de la fotografia com una narrativa visual d'una experiència, en el seu cas la que va viure durant aquell diumenge. Va penjar la seva foto al costat de les imatges de la Jo Spence i de Pooyan Alimohamadi i va escriure el següent:

-El meu pare va venir per vacances i perquè ens en recordem vam fer la foto. La foto del meu pare té sentiments com els sentiments que tenen les altres fotos del mural-

-Pooyan Alimohamadi. (<http://www.fanoosphoto.com>)

-Jo Spence, *Passaport Project 1979*. (Spence 2005: 221)

Xavier: -Per què l'has penjat aquí?-

Antonio: - Para que vea que tengo familia y que también la quiero-

Xavier: -Qui ho diu que vol a la seva família?-

Antonio: Ella (referint-se a la Jo Spence), aquí piensa que quiere a su familia (assenyala el lloc on la Jo Spence escriu "agraeixo als meus parents"-

Xavier: -Penseu que en Marcelo, per explicar coses de la seva família, utilitza objectes que va trobar on treballaven els seus avis-

Antonio: -Una pregunta, si hacemos una foto, ¿vamos a hacer una fotocopia? Porque una foto estará en el mural-

Xavier:-Tu tindràs una còpia, per què la vols?-

Antonio: - Porque cuando sea grande quiero recordar como era a mi edad-

Marcelo: -¿Como quieres recordarte?-

Antonio: - Pues mirándome a la foto-

Xavier: - Tu et vols fotografiar mirant a la foto?-

Antonio: - No, así en el mural, ¿puede ser?-

Xavier: -Vols fer-te la fotografia mirant el mural?-

Antonio: - Tiene un cuadrado grande como Hanny en la tele-

Antonio:- Es un cuadrado grande que está dibujado, como estar en la playa-

Xavier: - On vols estar a la platja o al mural?-

Antonio: - Al mural-

Xavier: -Per què al mural?-

Antonio: - Porque me gusta-

Xavier: - Què hi ha que t'agrada?-

Antonio: -Están mis amigos. Esta el recuerdo de mi amigo Jossua cuando era pequeño-

Marcelo:- Tu has dicho que tienes recuerdos de tu padre. Hay artistas que se fotografían con recuerdos, ¿quieres utilizar algún recuerdo?-

Xavier: -Vols portar objectes que et recorden al teu pare?-

Antonio: - No. Porque yo firmo y la fotocopia la envío-

Xavier: - Ah, et faras una foto al mural i l'enviaràs al pare?-

Antonio: - Si-

La fotografia esdevé d'aquesta forma un document amb l'aptitud d'explicar coses d'un mateix i amb la capacitat de rememorar emocions i sentiments. Tot recuperant la noció de memòria que va promoure el treball d'en Marcelo, la objectualitat de la imatge i les estratègies que utilitza Jo Spence, l'Antonio produeix una fotografia per enviar-la al seu pare, on escriurà : *“me estoy tomando una foto con mi amigo Jossua en el mural del colegio. Aquí esta nuestra foto”*. Amb la seva producció documentalitza un fet que va viure amb emoció, que volia fer-lo comunicable i memorable.

El retrat de l'Antonio

L'Alexandra escribia les següents raons per les quals va triar la seva fotografia:

-M'agrada la fotografia perquè està la meua família i el meu germà petit. Estic a casa i el pare i la mare estan guapos. La fotografia em recorda al meu germà quan era molt petit-

Feia poc que havia nascut el seu germà petit, això esdevenia un fet carregat d'emoció al voltant de les relacions familiars i de la nova experiència. Ella va portar, a més de la fotografia, un dibuix de la seva família i el va enganxar al costat de les imatges de la Jo Spence i de Pooyan Alimohamadi

-He posat la meua foto al costat d'aquesta imatge perquè també parla de la família-

L'Alexandra va voler fer-se la fotografia amb una foto del seu germà petit a la mà i amb el dibuix de la seva família que ella va fer. El seu retrat evidencia la idea de collage i la utilització de les fotografies de l'àlbum familiar, que suggereixen les imatges d'artistes, com una estratègia per explicar com és ara la seva família i l'emoció que té pel naixement del seu germà

El retrat de l'Alexandra

c) Sobre el desig de reinventar-nos

El fet de proposar, en aquesta recerca, un apropament de diàleg entre allò que és quotidià i les fotografies d'artistes contemporanis ha permès reinventar la nostra pròpia representació, vinculada a la construcció de la subjectivitat i de la identitat, mitjançant el retrat fotogràfic i una experiència visual compartida. ***“Fer que l'espectadora sigui conscient de com desitja trobar un espai segur de significat en una obra d'art, ja sigui en una dona sobre la que s'està explicant una història o en aquella que explica la història. Repassem l'obra buscant aquesta identitat sobre la que les nostres fantasies tenen permís per a desenvolupar-se.”*** (Pollock, G. en Evans, 2003; 44)

Proposar una relació entre les imatges fotogràfiques dels alumnes i els retrats d'artistes contemporanis pot argumentar-se a partir de les connexions que podem establir entre les teories crítiques postmodernes i en la forma que experimentem a la nostra vida la fotografia.

Els records que desvetllen els àlbums familiars esdevenen una referència de vida i un possible emmirallament crític de la construcció de nosaltres mateixos. És en aquest procés on rau un aprenentatge de vida i una reconstrucció d'identitats i subjectivitats susceptible de relacionar-les amb els retrats contemporanis.

La proposta, finalment, contempla l'acció de reinventar-nos després de dialogar amb imatges que condensen significats al voltant de la identitat i de l'experiència dels artistes. La relació ha promogut el desig de representar-nos lluny de les concepcions mitificades que tenim al voltant de la fotografia i del retrat per apropar-nos al nostre anhel, a les nostres qüestions (socials, de classe, de gènere), a com desitgem representar-nos i a la forma com codifiquem les experiències, els afectes i les emocions.

Claudia Losi en *Etna Project 1991-2001, Collective embroidery* (Arco 2, 2002;513) planteja el disseny d'un brodat col·lectiu entre dones peruanes i marroquines en el que, a les peces del brodat, afegien imatges, fotografies i dibuixos: *“Allò que millor us representi”*. Amb aquest plantejament evita les relacions directes

d'identificació entre l'obra i el retrat. La intervenció de l'artista orienta el disseny d'aquesta experiència perquè s'allunyi de l'autoafirmació, procés característic de l'homogeneïtzació, i fa que s'apropi a la renegociació de significats intersubjectius com a projecte formatiu i de creixement.

Altres opcions educatives, que atenen a contextos socials característics per la seva diversitat cultural, no pretenen incidir des d'una acció terapèutica, sinó que ho fan des de la incomoditat que pot suposar l'acceptació de la diferència. No només no copsen les constants transformacions culturals o que l'educació és transferible recíprocament a la comunitat, sinó que les seves intervencions educatives s'inscriuen des de la cultura del mestissatge. Des d'aquesta perspectiva intenten interrelacionar les subjectivitats, la complexitat social i el coneixement en les seves pràctiques educatives, amb el propòsit de desvetllar qui som, on som i com sentim.

El procés plantejat en la recerca ha permès crear intencions i desitjos, així com la finalitat que tindran les fotografies. En el treball col·lectiu el respecte a les decisions ha estat molt important. Tot i que jo, com a mestre, podia veure o anticipar decisions, vaig preferir atendre les decisions dels propis alumnes i gaudir de la sorpresa. Amb aquesta dinàmica, els alumnes varen implicar-se en un procés col·lectiu on l'autoria era compartida i els resultats diversos.

Quins processos han vinculat la formació de relacions? Probablement, la observació i el diàleg promogut per les qüestions que establíem davant de les imatges o bé les explicacions al voltant de les possibles intencions de l'artista, a més de les cites relacionables amb les imatges que promovien emmirallaments de les coses que nosaltres coneixem, pensem o sentim i que permetien construir una narrativa al voltant de la imatge. En qualsevol cas, la formació de relacions no ha esdevingut un procés lineal sinó que s'ha experimentat com una flux amb direccions i sentits variables on les intencions varien en relació al context, a les experiències compartides, a l'humor, a allò que ens commou i al desig. Les relacions amb totes les imatges, que s'han establert en la recerca, fluïen entre la nostra subjectivitat i les interaccions que es creaven, entre les

nostres complexitats i la fotografia com a àmbit de coneixement, entre el desconeixement i el coneixement.

Els diàlegs es revelaven com un suport de la construcció que en fem de nosaltres i del món, tot desvetllant aspectes ideològics, socials, morals, culturals. Les situacions creaven significats que es concebien des de la transferència de les nostres experiències, des del mestissatge implícit entre nosaltres i les imatges i des del desig de reinventar-nos.

Tot fa pensar que la utilització de l'imaginari emprat, en totes les fases de la recerca, havia promogut diverses interrelacions, amb el propòsit de mostrar-nos, escoltar-nos i saber de les "nostres coses". L'imaginari emprat ha desvetllat qüestions al voltant de la identitat i de la subjectivitat, tot promovent la construcció de narratives al voltant de la nostra quotidianitat.

El resultat sembla dibuixar un procés en forma de cabdell on s'evidencia com l'ús de la fotografia ens ha permès reconstruir-nos: des de les nostres fotografies, on s'evidencien nocions subjectives al voltant de la nostra biografia, fins les seves representacions, on es fa palès la nostra idiosincràsia mitjançant una experiència estètica al voltant de la fotografia i el retrat contemporani.

4.- CONCLUSIONS

4.1- INTENTANT REPENSAR L'EDUCACIÓ ARTÍSTICA DES DE L'ESCOLA INTERCULTURAL

“Les peripècies del multiculturalisme, com a provés històric, com a noció i com a política, fan emblemàtics molts desplaçaments dels últims vint anys. D'ideologia nord-americana de la convivència va passar a Europa, a Amèrica llatina i a Àsia com a recurs per a repensar el que anteriorment s'havia denominat pluralisme o diversitat, i es fa servir també per encarar el sobtat creixement de les migracions. Primerament es va fer servir com a dispositiu per organitzar les relacions entre ètnies i posteriorment es va estendre a les diferències de gènere i gustos artístics per classe o edat, per a justificar l'avenç

modernitzador i la fragmentació postmoderna davant els relats d'assimilació de la modernitat" (García, 2002: 110)

Quan intentem repensar l'escola intercultural en termes de responsabilitat social i democràtica veiem que el fet de proposar únicament espais d'auto-expressió i de manipulació redueix la nostra intervenció pedagògica cap al desenvolupament individual propi d'una concepció educativa que promou més la producció plàstica que no pas el pensament social.

La diversitat cultural planteja unes perspectives diferents davant les pràctiques que pressuposen la immersió exclusiva en valors i punts de vista d'una o altra cultura. Promoure les relacions únicament a través de manifestacions artístiques locals restringeix el camp de pensament i ens porta a promoure únicament senyals d'identitat, patrimoni i relacions de poder.

La interculturalitat és una realitat que dibuixa cartografies superposades amb les manifestacions artístiques contemporànies. Tant les manifestacions d'unes com les de les altres s'implementen a partir de tensions, i es mostren com a espais de resistència tant subjectiva i d'identitat com ideològica i social; en definitiva de "vida humana". La interculturalitat i la tolerància, termes directament relacionats amb el dinamisme de les nostres societats, de la cultura i del mestissatge, ens permeten situar-nos, en termes d'educació, des de la necessitat de tothom per aprendre dels altres, amb la finalitat última d'entendre les tensions com a espais d'humanització i desenvolupament col·lectiu.

"Durant els anys seixanta i setanta semblava que era suficient l'expressió multicultural com a sinònim de pluricultural. Però recentment, i de forma sosegada, diferents autors – des de camps molt diversos com la sociologia, l'antropologia, la psicologia i la pedagogia – han posat de manifest l'expressió multiculturalitat per reflectir, com en una fotografia fixa, una situació social estàtica: el fet que en una determinada formació social o de país coexisteixin cultures diferents.

S'ha fet necessari descriure amb més cura la rica i conflictiva interacció entre aquests segments socioculturals. D'altra banda, i ja no pel que és sinó pel que ha de ser, per tal de poder fer una proposta de societat pluricultural en el sentit de la convivència de totes les formes de vida, conducta i coneixements, semblava també necessari un terme que reflectís que aquesta harmonia suposava una interacció conflictiva però regulada, tensa però controlada”.

(Malgenesi, 2000: 253-254)

Tenir l'oportunitat de relacionar experiències, significats, emocions i pensaments ens obre una nova perspectiva curricular cap a espais socials d'experiències, idees, accions, significats, a partir d'un programa que reconegui el llegat educatiu aportat per la diversitat subjectiva-cultural dels alumnes. L'experiència portada a terme en aquesta recerca ens desvetlla com en un espai creat des de l'experiència sorgeix el desig de ser escoltat, el desig de retrobar-se, el desig de sentir-se a un mateix, el desig de saber de l'altre i el desig de reinventar-se. És potser el desig el que promou l'experiència estètica?, quin lloc hi ha en el currículum per a que es desenvolupi el desig?, com es construeix el desig?, el desig està relacionat amb l'aprenentatge?

La meua experiència en la recerca m'allunya cada cop més de la noció “espontaneïtat”, terme educatiu del que tots hem fet ús, i m'apropa a la noció “desig”. Com es construeix el desig?, la redescrípció de les nostres petites realitats i la reinvençió de nosaltres mateixos incrementa el desig de coneix-se'ns? El desig, la broma, l'enginy, la improvisació, l'apropiació, la reinvençió...esdevenen competències per a la relació, per a la nostra experiència de vida i per a l'aprenentatge?

“Les cultures són internament diverses, i tenen en compte la seva heterogeneïtat interna segons ètnies, religions, llengües, gènere, classes, etc.,... pot ajudar a no caure en estereotips i també a dificultar els intents dels grups de pressió dominants de cada cultura, a monopolitzar interessadament i unilateral la definició del que una determinada cultura és” . (Malgenesi, 2000: 90)

Si prenem com a model les aportacions fetes pels construccionistes a l'educació artística (Schwandt, 1984:120), la relació que establim amb les imatges i els objectes artístics, en tant que són representacions, ja no poden ser plantejades amb la finalitat d'analitzar o interpretar allò que ens mostren, sinó com a experiències que susciten i de quina manera interpel·len a cada individu. Des d'aquesta perspectiva, les imatges i els objectes artístics posen en joc la ficció i la narrativa d'un mateix, tal com ens desvetlla la recerca.

La postura construccionista aporta una nova metodologia que ens permet conèixer el món de l'acció humana. Pressuposa un canvi en la concepció de la noció de cultura i d'educació; una cultura viva i en constant transformació, i una educació transferible, de forma recíproca, a la comunitat. Assumeix que l'educador/a i l'alumne/a estan vinculats en un procés d'interacció i construcció. Aporta postures per a la construcció de la identitat i, alhora, propicia la comprensió de la diferència. Contextualitza accions educatives tenint en compte el context social i històric dels alumnes i apel·la a prendre partit, de manera més compromesa, en projectes educatius, més implicats en les realitats i en la reconstrucció social. La postura construccionista interrelaciona la subjectivitat del subjecte, la complexitat social i l'àrea específica del coneixement en les pràctiques educatives.

“ La capacitat de transformació de l'art es basa en la visualitat i la construcció de la mirada, no només pel camp perceptiu i de fenomen que provoca, per l'impacte sensorial i imaginatiu que origina, sinó pel pensament que emet i l'energia emocional i psíquica que la imatge activa, ona expansiva que, propaga per la matèria, transmet la seva vibració al receptor” (Solans, 2005: 36).

Les manifestacions artístiques contemporànies s'enriqueixen de l'heterogeneïtat, de la diferència, del mestissatge de les nostres realitats i de la construcció d'identitats. Ens aporten espais educatius de trànsit on es poden desencadenar resignificacions al voltant de la construcció de la subjectivitat i de la comprensió social i humana, i promou el poder repensar construccions ideològiques, canvis en la percepció de la vida, canvis en la presentació del nostre món i la nostra existència. Les manifestacions artístiques

contemporànies ens obren noves expectatives humanístiques i socials al voltant de l'educació intercultural. L'art contemporani esdevé un espai simbòlic de pensament que permet distanciar-se per tal de compartir tensions internes i personals, aspectes del nostre món i reflexos de nosaltres mateixos.

Les aportacions de l'art contemporani a l'educació es fan imprescindibles en la mida que contribueixen a les necessitats educatives de l'escola per allunyar-se de les pràctiques etnocentristes i en la mida que estableixen estretes vinculacions entre el desenvolupament del coneixement i les realitats. La forma en que els alumnes perceben les realitats, es relacionen i construeixen el món en que viuen, esdevenen centres d'atenció educatius que es poden juxtaposar a les manifestacions artístiques contemporànies.

“La necessitat de renovar radicalment els currículums monoculturals, de no separar els grups a les escoles, de presentar com a monolítiques les cultures, de portar al terreny educatiu l'enriquiment que suposa la presència de bagatges culturals diferenciats i, en definitiva, d'intervenir educativament sobre la interacció a l'escola i de preparar per a la interacció a la societat, són alguns dels aspectes que van portar a plantejar aquest nou paradigma educatiu de l'educació intercultural”. (Malgenesi, 2000:254).

4.2- LES APORTACIONS DE LA RECERCA

Aquesta recerca pot orientar el nostre currículum cap a la possibilitat de transitar sobre un repertori simbòlic i de pensament, atenent a continguts d'experiència humana i a objectius socials i democràtics i no a objectius d'autoreconeixement i celebratoris. Seguint aquesta mirada, una concepció educativa des de l'art contemporani no ens ubica dins una cultura particular, sinó en el punt d'inflexió entre elles, ens ubica en el trànsit d'una i altra cultura.

Organitzar experiències educatives atenent a relacions d'identitat amb les cultures i els països d'origen acabaria per convertir-se en una pràctica reduccionista i segregacionista. Per tant, si revisem aquestes concepcions ens podem situar col·lectivament des d'espais que pertanyin a tots i no pertanyin a ningú i que ens ofereixin la possibilitat del diàleg, de retrobament amb tots i

amb un mateix, de meditació entre les nostres contradiccions i desigs, entre allò que ens fa com són i allò que ens replanteja com ser.

L'art contemporani pot contribuir a orientar-nos la mirada, debatre la nostra postura, qüestionar i remoure les relacions intersubjectives i d'identitat, ajudar-nos a fer descobriments, fer-nos veure la indiferència i la discriminació, provocar la transgressió., tot promovent espais oberts al debat sobre aquelles qüestions que tenen a veure amb nosaltres mateixos.

Des de les nostres realitats sociològiques, des de les necessitats intervencionistes de l'educació intercultural i des de la subjectivitat del coneixement són necessàries, no només les experiències al voltant de la representació, sinó que els espais de trànsit i de pensament s'incloguin en les pràctiques educatives diàries.

Amb aquestes conclusions vull reprendre aquella nova visió curricular que tímidament apuntava en l'aparat 1.1 (-Antecedents del tema objecte d'estudi-) i que començava a construir a partir de les experiències "de vida" viscuda dels alumnes, una opció que reconeixia la pròpia diversitat artística que existeix en el context cultural i que en l'apartat 1.4 (-Les qüestions que planteja la recerca-) es plantejava així:

L'art pot esdevenir un espai de coneixement compartit, un espai crític i de debat, un espai de comprensió cultural i social a les escoles de primària. A més, l'art contemporani ens pot aportar un context a l'àmbit de l'educació primària que pot promoure la reconstrucció social i la construcció d'un jo que accepta les diferències

La recerca ha pogut donar resposta a aquelles qüestions que sorgien d'aquesta nova visió del currículum i aporta orientacions per al seu desplegament:

- a). Quina relació cal promoure entre els alumnes i les manifestacions artístiques contemporànies?
- b). Quines manifestacions artístiques hem d'incloure en el currículum?
- c). Quin és el paper del mestre?
- d). L'art pot promoure la construcció de la subjectivitat i de la identitat?

e). Un programa d'educació artística pot promoure la comprensió social de la diversitat cultural?

f). Sobre quina bastida ha de dissenyar-se un programa d'educació artística interculturals per a què promogui la comprensió social per sobre l'aprenentatge manual-tècnic o d'autoexpressió?

Amb tot, pretenc aclarir posicionaments davant concepcions i pràctiques contradictòries i plantejar algunes orientacions teòriques que poden guiar les propostes curriculars des d'una perspectiva construccionista i atenent a una juxtaposició entre l'art contemporani i l'educació intercultural.

4.3- QUINA RELACIÓ CAL PROMOURE ENTRE ELS ALUMNES I LES MANIFESTACIONS ARTÍSTIQUES CONTEMPORÀNIES?

La noció d'interpretació és susceptible de relacionar-se amb termes com codificació, secretisme, alquímia, i per tant, amb accions relacionades amb l'ocultisme, la màgia, la descodificació i, en definitiva, amb el poder i la preservació de la veritat. A més, dins la seva concepció més actual s'afegeix la problemàtica d'entendre quins són els seus límits; fins a on interpretem?

Si davant les obres d'art ens qüestionéssim *“què em con mou?, de què em fan parlar?, en lloc de “quin és el seu significat?”*, tindriem en compte els diàlegs d'identitat i d'experiència que poden arribar a promoure el canvi i la diversificació dels nostres propòsits més que la recerca del sentit, la intenció i els valors culturals de l'obra. Aquesta nova perspectiva guia la nostra comprensió de l'art cap a uns posicionaments orientats més cap a la manera en que experimentem i ens afecten els objectes i les imatges que no pas cap al seu significat: ***“... els interrogants que es formulen al voltant de les imatges no han de ser del tipus ‘què signifiquen?’ o ‘què fan?’, sinó, més aviat del tipus ‘quin és el secret de la seva vitalitat?’ i ‘què és el que volen?’”***... (Mitchell, 2003: 35)

Des dels diàlegs relacionals i emotius amb l'obra d'art, ens deixem de sotmetre a exercicis intel·lectuals per començar a percebre la relació amb els objectes artístics com una experiència d'enriquiment humà. Amb aquesta aproximació

podríem entendre, a nivell educatiu, que l'educació artística ens pot permetre submergir-nos en projectes d'experiència on les identitats i les subjectivitats es resignifiquen a través de diàlegs entre els/les alumnes, els/les mestres, els educadors/es, ... i les manifestacions artístiques

Encara que la idea de llenguatge visual, equiparable al llenguatge verbal i al musical, aporta la possibilitat que l'educació artística pugui abraçar altres àmbits com són la publicitat i els mitjans de comunicació, el cert és que l'art no només és un llenguatge en el que els mitjans que s'han fet servir actuen com a productors de símbols. La idea del llenguatge visual porta a valorar l'activitat artística com una tasca essencialment perceptiva.

Del que s'ha plantejat anteriorment es deriva un debat dins els dissenys curriculars que s'articulen al voltant de la noció de percepció o al voltant de la comprensió, ***“Centrar-se en la percepció vol dir establir una clara distinció entre les qualitats estètiques, que es consideren universals, i d'altres característiques que es poden trobar en objectes visuals i que no «hi són» en la representació, Aquesta separació no té en compte que les imatges formen part de contextos visuals (històrics, socials, culturals...) que poden afectar a la generalització de les qualitats estètiques que la visió perceptiva afavoreix (...)***

Davant aquesta postura sorgeix un corrent preocupat no tant per les regles del llenguatge com de la interpretació del discurs; centrat en el context més que en els mitjans; en la comprensió dels fenòmens de la cultura artística i no únicament afavoridors d'una experiència estètica, dirigits a la interpretació més que a la percepció.” (Hernández, 2003:40,42).

Una orientació curricular cap a la comprensió situa el treball des de les pròpies inquietuds dels alumnes i per sobre de les diferències ètniques, des de propòsits interrogatius al voltant del que ens passa; ***“una educació artística reconstruïda pot enriquir la comprensió de l'estudiant a través de la inclusió de l'aprenentatge sobre l'immens poder de la cultura visual, la responsabilitat social que acompanya a aquest poder i la necessitat d'integrar la producció creativa, la interpretació i la crítica a la vida contemporània”*** (Kerry Freedman, citada en Aguirre 2005: 305). Es tracta d'una aproximació curricular amb la intenció d'examinar els propòsits de la cultura que ens envolta, la seva incidència en la construcció de

la identitat i en el descobriment de les relacions de poder, les diferències de gènere i de classe, així com dels processos d'estigmatització. La concepció de la cultura com a àmbit de conflicte i tensions ens situa, a nivell pedagògic, en la necessitat de comprendre els móns socials i culturals en els que habitem, des de tot allò que ens passa i no des de la diferència o les semblances.

La redescrípció de les nostres petites realitats i la reinvençió de nosaltres mateixos incrementa el desig de coneix-se'ns i la capacitat d'utilitzar la broma, l'enginy, la improvisació, l'apropiació, la reinvençió, l'al·legoria, el collage, la metàfora,...en experiències estètiques de relació i de producció.

Amb tot, s'haurien de desvetllar pistes per escenificar emocions i desigs relacionats amb la construcció de la subjectivitat i de la identitat dels alumnes. Poder transformar l'experiència humana en experiències tangibles i que es puguin comunicar esdevé un repte de l'educació artística. Fer-ho allunyant-nos de l'autoafirmació per poder apropar-nos als espais d'identitat és orientar l'educació artística cap a la comprensió social.

Quan intentem proposar un diàleg entre el que és quotidià i les manifestacions artístiques obrim un exercici de reinvençió de les nostres representacions mitjançant experiències compartides amb l'art. Ens allunyem de fer servir les obres d'art com a models, com a missatges, com a referents, i també ens allunyem dels exercicis de descodificació, imitació o reproducció propis de consignes com:..”tal com ho fa...”, *“reinterpreta...”*, *“que vol dir...”*, *“observa i digues el que veus...”*, *“busca i troba...”*, *“assenyala diferències...”*,....

Quan proposem una relació entre el que imaginem a nivell filosòfic, cultural i simbòlic de l'obra i el que imaginem a nivell afectiu-emocional, ideològic i social des del punt de vista de l'espectador, es desencadena la possibilitat de resignificar experiències, afectes, emocions, valors i es progressa en una construcció més enriquida de la nostra percepció; com a ésser que pertany al món i com a ésser dins del món. Una relació entre les manifestacions artístiques contemporànies i els/les alumnes des d'aquesta perspectiva

desvetlla relacions personals i col·lectives vinculades a la cultura popular i a la cultura visual dels alumnes i a la formació de les seves identitats.

Dins aquesta relació es tornen a imaginar formes simbòliques que s'utilitzaran en posteriors representacions d'un mateix, i de l'altre, i també del nostre món. Aquest exercici de tornar a imaginar no és propietat de l'obra artística sinó que pertany a la forma com experimentem l'obra. Forma part del propi individu, de l'altre, dels demés, de com ens mostrem, ens sentim i compartim. Les manifestacions artístiques, si de cas, actuen com a subjectes que poden contextualitzar i promoure diàlegs simbòlics amb significats diversos a partir de la ironia, la metàfora, la doble codificació (Efland, Freedman & Stuhr, 2003: 80) i l'estètica performativa. Compartir els diàlegs des de la nostra experiència ens permet anar descobrint qui o què som i cap on anem o no anem.

Les narratives produïdes en la recerca constaten com el reflex de les nostres vivències afavoreixen valoracions crítiques del nostre entorn i del que ens esdevé, fins hi tot, com noves formes i pràctiques culturals emergents del mestissatge i de les mediacions culturals, pròpies de les realitats canviants del nostre món, afecten a les nostres opinions.

Si tenim en compte aquesta visió ens hem de preguntar si a nivell educatiu importa més el conèixer l'obra o a un artista per poder-los reconèixer, terme que fa referència a una visió moderna de l'educació i que es representa amb el concepte de "*connaissanceur*", o bé es tracta de viure els intercanvis que poden facilitar la nostra relació amb l'obra artística. El següent fragment de Leon Winslow orienta la nostra proposta i ens dóna algunes pautes per a les intervencions educatives: "**(...) Certes activitats que han quedat desvinculades de la vida comunitària poden considerar-se desitjables i, fins i tot, indispensables en una escola que es proposi transmetre una cultura atemporal per si mateixa, però són inacceptables per a una escola inscrita dins la vida comunitària (...) El culte a l'art, l'art com a experiència esotèrica d'uns devots privilegiats, pot justificar-se en el primer model d'escola. L'art al servei dels homes comuns, l'art com a instrument per aconseguir la finalitat de la comunitat és el que necessita el segon model d'escola (...)**" (Efland, Freedman i Stuhr, 2003: 112).

La nostra experiència amb el Marcelo començava a evidenciar que si l'art havia esdevingut per a ell un mitjà de comprensió del seu entorn i de sí mateix, també ho podria ser-ho dels alumnes. Les posteriors decisions dels alumnes a l'hora de representar-se fotogràficament ens mostren com posen en joc els intercanvis d'experiències que s'han produït en les relacions mantingudes amb totes les imatges fotogràfiques utilitzades en la recerca

Aquesta orientació ens allunya de les perspectives pròpies de la decodificació i de l'adquisició d'informació i ens aproxima a la recreació en les concepcions que fem de nosaltres mateixos i de la comunitat. Una anada i tornada constant, un exercici continu on se superposen experiències que necessiten donar-se a conèixer per conscienciar-nos de qui som, on estem i perquè actuem i també per a participar en el joc col·lectiu de la vida on les identitats i les subjectivitats estan en continua reconstrucció. Un moviment constant en les nostres històries, que quan les compartim s'originen interaccions que fan possible la reconstrucció de noves representacions al voltant de la idea que tenim de nosaltres mateixos i de la comunitat.

4.4-QUINES MANIFESTACIONS ARTÍSTIQUES HEM D'INCLOURE AL CURRÍCULUM?

Les ciències humanes estudien a "les persones" o als éssers que tenen "consciència" i que actuen amb determinació dins del món i per a ell, i creen objectes amb "significat" que són "expressions" de la manera en la que els éssers humans existim dins el món" (Van Manen, 2003: 22)

Aquest objectes-expressions dels que parla Van Manen són els que poden formar el que s'anomena patrimoni. Quan es fa referència a la realitat específica del patrimoni cultural podem determinar, dins les categories individual i col·lectiva, diverses formes d'identitat, directament associades a la noció de context:

"Ens aproximem, amb un cert esforç de concreció, a la noció de «patrimoni», que permet associar la noció de context amb la d'identitat. En aquest sentit,

Miguel Ruiz i Santiago Tormo destaquen «el valor del patrimoni des del punt de vista del desenvolupament personal de l'individu», ja que afecta a aquells aspectes materials del context com són els centres històrics, els museus, els monuments, l'urbanisme, els edificis tradicionals, el paisatge, la indústria ..., però també a aquells elements immaterials com són la llengua, els costums, el comportament emocional, etc» (Fontal, 2003:51)

Un model integral d'educació patrimonial contempla el treball de diferents contextos dels alumnes tant en la seva dimensió personal, interpersonal com col·lectiva com a trets d'especificitat que poden ser tinguts en compte dins un procés de construcció d'identitat a través de l'educació patrimonial.

Per a una educació que té en compte la inter-culturalitat des d'una postura construccionista s'hauria d'afegir o intensificar un ***“punt de vista que s'apropi a totes les imatges i estudiï la capacitat de totes les cultures de produir imatges en totes les seves manifestacions socials. Això suposa reconèixer a totes les cultures com a productores d'imatges tant en el passat com en el present i valorar la importància de conèixer els seus significats amb la intenció de conèixer el seu valor cultural. Això implica el redefinir el sentit de l'estètica en termes concrets, específics, i com a resposta a diversos imaginaris de classe, gènere i cultures”*** (Hernández, 2000: 140)

Tot això sense oblidar que el més important és que les obres d'art tinguin poder d'encaixar amb cada biografia, de ser experimentades estèticament i integrar-se, així, en cada experiència vital, contribuint a la creació “d'un mateix” ” (Rorty, 1989 esmentat a Agirre, 2005: 330)

La transmissió de sabers porta implícita una relació de poder que distancia la subjectivitat del coneixement i vincula, en el nostre cas, la producció artística amb la producció instrumentalitzada o manual. Però.... com poden integrar-se les arts visuals a cada experiència, en cada biografia?. Segons Jo Spence, de manera general, han estat molt aïllats els projectes educacionals que van més enllà que reproduir discursos oficials i de celebració (Spence, 2005:214-219). La seva aportació com a fotògrafa en el camp de l'educació és un bon exemple de com algunes pràctiques fotogràfiques poden generar representacions

materialitzades des del punt de vista del subjecte i plantejar qüestions d'identitat. El que proposa més directament és la participació en un procés educacional on els alumnes puguin elaborar resignificacions i reconstruccions, que el situen com a part integrant del coneixement tot propiciant la producció i la visualització de les seves pròpies històries i narratives. La nostra experiència recull aquesta orientació tot utilitzant la fotografia per recordar coses nostres, per recrear històries, per reinventar-nos, per transferir les nostres experiències des del mestissatge implícit entre nosaltres i les imatges dels artistes i per allunyar-nos de representacions idealitzades o preconcebudes.

El benestar i la satisfacció personal de l'alumne és el resultat d'aquest procés de comprensió. Té impacte en el nen, en el context d'ensenyament i aprenentatge i en la comunitat.

4.5- QUIN ÉS EL PAPER DEL/LA MESTRE/A?

Quan es percep l'art com un vehicle d'experiència que ens dóna la possibilitat de parlar de nosaltres mateixos estem vinculant les manifestacions artístiques i culturals a la vida quotidiana. Aquesta nova percepció ens allunya d'aquelles concepcions que imputen a aquest camp del coneixement una experiència esotèrica que uns quants privilegiats poden tenir donat el domini de codis i respostes universals, el culte al qual res té a veure amb una inscripció dins la comunitat. No es tracta, doncs, de trobar explicacions o significats al voltant de l'obra, sinó de percebre el que realment ens emociona i ens permet parlar de nosaltres.

És a través de l'enriquiment i de la possibilitat de desvetllar i diversificar les sensibilitats personals el que li permet a l'art incidir a les nostres vides. Si ens volem dirigir més cap a l'enriquiment personal, hem de tenir en compte que les relacions més òptimes, educativament parlant, amb l'art, han de progressar cap a relacions emotives amb l'obra i amb qui compartim l'experiència. Així doncs, el paper de l'educador o del mestre no és relaciona amb el "connaissanceur" i amb la seva capacitat d'informar o transmetre les veritats universals. Es converteix en oient-partícep, amb la intenció de fer de mediador en aquelles relacions de

diàleg que ens impliquen com a subjectes emocionalment actius en projectes en els que puguem establir vinculacions amb la nostra vida, amb la nostra experiència i amb d'altres coneixements.

Sabedors d'aquestes relacions i del que aquestes poden desvetllar, els educadors i mestres fan una immersió on les intervencions dels alumnes s'han de percebre com a material educatiu, en tant en quant representen diferents imaginaris de classe, gènere i cultura, tot susceptible de ser debatut en termes de relació de poder, gènere, formes d'exclusió, valors, creences i qüestions relacionades amb la formació de la identitat i, en definitiva, en la manera en que concebem el món i a nosaltres mateixos.

Aquesta postura fa dels mestres o educadors/es, no tant un coneixedor dels seus alumnes sinó un agent que té el convenciment que és necessari explorar educativament en els imaginaris socials i culturals que influiran en la formació de la seva pròpia identitat i la dels seus alumnes: revistes, col·leccions, programes de televisió, publicitat, les imatges de la xarxa, jocs d'ordinador, estils i moda, festes i agrupacions, cerimònies i rituals, ornamentacions, la relació i la valoració entre el lloc d'acollida i el d'origen, els rols familiars, les enyorances i els desigs, les decepcions, etc... Des d'aquesta convicció, educadors i educadores i els/les mestres poden cercar relacions dialogants i socials amb l'art contemporani amb la finalitat última de fer de mitjancer, per tal de produir interrelacions i encreuament d'idees, coneixements, conceptes i experiències, tant interdisciplinars com extradisciplinars (Agirre, 2005: 111). En definitiva, es tracta de promoure l'exercici de parlar d'un mateix, de biografies, d'experiències de gènere, d'ètnia i classe social, de les representacions d'autoritat i poder **"... i fer dels productes artístics quelcom amb sentit dins el context vital dels seus usuaris"** (Agirre, 2005: 294)

4.6- L'ART POT PROMOURE LA CONSTRUCCIÓ DE LA SUBJECTIVITAT I DE LA IDENTITAT?

Sovint la noció d'identitat es relaciona amb aquelles atribucions culturals que, a priori, semblen definir-nos. Malgrat tot, les teories post-crítiques ens aporten una nova concepció al voltant dels termes identitat i subjectivitat.

“A diferència de les teories crítiques, les teories post-crítiques rebutgen la hipòtesi d’una consciència coherent, centrada, unitària. Les teories post-crítiques rebutgen, amb tota seguretat, la pròpia noció de consciència, incloses les seves connotacions racionalistes i cartesians. Desconfien també de la tendència de les teories crítiques quan postulen l’existència d’un nucli subjectiu pre-social que s’hauria contaminat degut a les relacions de poder del capitalisme i que s’alliberarien amb els procediments d’una pedagogia crítica. Per a les teories post-crítiques, la subjectivitat és i ha estat sempre social. No existeix, doncs, cap procés d’alliberament que faci possible que finalment emergeixi un jo lliure i autònom” (Tadeo da Silva, 2001: 187)

La identitat esdevé una contínua construcció i reconstrucció de nosaltres mateixos, de la nostra experiència, de la nostra història i dels nostres actes. Totes les nostres experiències promouen la formació de la nostra identitat i de la nostra subjectivitat. Per tant, l’entorn, la cultura, el currículum o l’aprenentatge, en la mida que es converteixen en experiència viscuda, incideixen en la construcció i en les resignificacions de nosaltres mateixos i per això es converteixen en quelcom vital en la formació d’identitats i subjectivitats. La formació de la subjectivitat i de la identitat no es poden aïllar, per tant, ni de les veritats generals que així es manifesten al nostre entorn, ni dels complexos filosòfics i socials, ni dels principis compartits. En el nostre cas, i en el moment de plantejar-nos el disseny d’un currículum hem d’afrontar la feina ***“tenint en compte la naturalesa d’aquests principis i veritats i com aquests ens determinen o venen determinats per nosaltres com a individus.”*** (Mansfield, 2000:2)

“(…) it is worth dwelling on the word ‘subject’ and its meaning, since it is this term that is most often used in cultural theories about the self. Although the two are sometimes used interchangeably, the word ‘self’ does not capture the sense of social and cultural entanglement that is implicit in the word ‘subject’: the way our immediate daily life is always already caught up in complex political, social and philosophical (...) concerns. (...) when philosopher René Descartes (...) wrote ‘I think, therefore I am’, the ‘I’ described was not limited to René Descartes (...) this philosophical formulation claims to describe a faculty of reflection that links human interiority together everywhere. ‘Subjectivity’ refers, therefore, to an

abstract or general principle that defies our separation into distinct selves and that encourages us to imagine that, or simply helps us to understand why, our interior lives inevitably seem to involve other people, either as objects of need, desire and interest or as necessary sharers of common experience. In this way, the subject is always linked to something outside of it –an idea or principle or the society of other subjects. It is this linkage that the word ‘subject’ insists upon. Etimologically, to be subject means to be ‘placed (or even thrown) under? One is always subject to or of something. The word subject, therefore, proposes that the self is not separate and isolated entity, but one that operates at the intersection of general truths and shared principles.’ (Mansfield, 2000:2-3).

L'especificitat de l'art com a camp de coneixement és la pròpia experiència de la vida, i per tant, permet parlar de nosaltres mateixos, de les experiències, de l'altre, i ens permet una percepció satisfactòria de nosaltres mateixos, no com a subjectes predefinits, sinó com a subjectes en constant construcció i reelaboració. Les manifestacions artístiques contemporànies, per la seva aproximació, per la seva qualitat d'espais d'experiència humana i perquè no s'aïllen de les tensions que provoca la naturalesa d'aquells principis i veritats que ens determinen o que nosaltres mateixos determinem, ens permeten experimentar l'art amb una mirada sensible cap a les circumstàncies de la vida, la de l'altre i la pròpia. Així, diversifiquem i donem nou significat al nostre repertori emocional, moral i crític cap a la forma de relacionar-nos, d'estar en el món i, en definitiva, cap a la cultura del mestissatge.

La recerca mostra a través dels retrats dels nois i noies la reinvençió de com volem mostrar-nos i com estan implícites en aquestes decisions els nostres imaginaris susceptibles de revisar: els rols, les diferències de classe i de gènere, les nostres relacions afectives, els records de la primera infància, les nostres biografies, el temperament i d'humor, l'enginy, l'experiència amb les noves tecnologies, els reflexes dels adults propers, les experiències culturals, populars i dels mitjans de comunicació, la ficció, les nocions del temps i de l'espai, la importància dels espais públics en la nostra experiència, la memorització d'experiències, la reutilització d'objectes que tenen que veure

amb nosaltres, les nocions al voltant del cos i de la bellesa, els costums i les tradicions, la família,.....

Comprendre consisteix més aviat a revisar-nos en la nostra qüotidienitat i en allò que ens esdevé; revisar als altres per redescobrir-nos a nosaltres mateixos. La comprensió estètica, així entesa, a més de proporcionar coneixement sobre els altres, estimula la pròpia sensibilitat, enriqueix els imaginaris i dóna sentit a les nostres experiències. L'objectiu de la comprensió o l'experiència estètica no és buscar grans veritats ni assolir missatges sublims a través de les pràctiques artístiques, sino que l'objectiu és avançar en la construcció de la nostra identitat.

4.7- UN PROGRAMA D'EDUCACIÓ ARTÍSTICA POT PROMOURE LA COMPENSIÓ SOCIAL DE LA DIVERSITAT CULTURAL?

Avui dia, la majoria de les antigues formes de legitimitat són atacades amb duresa per què en elles el saber es converteix en una legitimitat fonamental de dominació. Ja no ens trobem en una situació en la que es pot donar difusió al *“pensament emancipador”* mitjançant una acurada formació, i per tant, com conclou Sergio Bologna a la conferència que va fer al MACBA l'any 2004, ***“la construcció dels nostres espais per a l'educació política, es a dir, l'educació per a convertir-nos en ciutadans, és avui dia una tasca fonamental”***.

En les nostres realitats educatives hom ha de tenir en compte que les al·lusions a les relacions de poder, a l'essencialisme, a l'etnocentrisme no es perceben culturalment de forma explícita, sinó que s'insinuen a través de mecanismes de descontextualització, utilitzant proclamacions sobre els valors familiars i sobre allò que es postula com a ideal. ***“Així, d'aquesta forma tant descontextualitzada, els monoculturalistes continuen amb vigor el seu intent històric d'integrar els alumnes pobres i els de color dins una societat injusta. Provocant la complicitat – utilitzant l'argument que l'assimilació els obrirà les portes cap a una millora econòmica-..”*** (Kincheloe 1999: 30)

En aquest punt ens preguntem: ***“Aquest context cultural, ha de fer referència a qüestions d'ubicació i de circumstàncies (de l'autor, de l'obra), o s'ha d'expandir***

a allò que està “fora” de l’obra (relacions de poder, formes d’exclusió, qüestions relacionades amb la identitat, el gènere, els valors)?” (Hernández 2003: 135)

Plantejar-nos aquesta pregunta suposa **“considerar que quan els nens i les nenes arriben a l’escola no només tenen experiències que afecten les seves construccions cognitives i que fan referència als continguts de les disciplines i als coneixements que se’ls hi dóna a la classe. Els alumnes són el resultat d’entorns socioculturals concrets i d’èpoques històriques que representen un determinat tipus de valors. Arriben a l’escola amb una identitat, una biografia en construcció basada en les seves experiències de gènere, ètnia i classe social i amb una sèrie de nocions sobre l’autoritat i el saber. Porten en el seu bagatge personal no només coneixements, sinó construccions de la societat, d’ells mateixos, basades en les seves pròpies experiències socioculturals anteriors a la seva arribada a l’escola. El que es planteja a l’escola no és tant el que aprengui unes continguts “culturalment establerts” (nou universalisme) que li seran necessaris per adaptar-se al món social i laboral i que afecten “la seva ment”. L’educació escolar podria contribuir a la reconstrucció de la seva pròpia identitat en relació amb les diferents construccions de la realitat que l’envolten i que necessiten aprendre a interpretar”** (Hernández, 2003: 150).

Aquesta perspectiva orienta un currículum allunyat de la lliure expressió del jo i l’apropen a reconeixements que apel·len a escenaris actuals, amb el propòsit d’examina’ls. Individu i societat estan intrínscament relacionats i això fa que reconsiderem als nostres alumnes com a **“la suma d’idiosincràsies en la que es combinen diversos tipus d’experiències compartides, com per exemple: dona, indígena americana, classe mitjana-alta, discapacitada i urbana....** (Efland, Freedman i Stuhr, 2003: 90)

Aquesta posició pressuposa un canvi en la concepció de la noció de cultura i educació; no només una cultura viva i en constant transformació, sinó una educació que es pot transferir recíprocament a la comunitat i concebuda des de la cultura del mestissatge. Una educació que incideix en la diversificació del nostre repertori emocional, moral i crític, des de la incomoditat que pot suposar l’acceptació de la diferència o el que nosaltres mateixos determinem.

L'apreciació de formes i de trets en els objectes res no té d'important quan poden entrar en joc les idees i els fets, quan la subjectivitat del subjecte i l'obra es juxtaposen en actes de resignificació, on el reconeixement d'un i d'un altre s'efectua mitjançant processos de contextualització social, cultural, emocional i ideològic que du a terme el subjecte mitjançant un exercici on es resignifica a si mateix i a la col·lectivitat.

4.8- SOBRE QUINA BASTIDA HA DE DISSENYAR-SE UN PROGRAMA D'EDUCACIÓ ARTÍSTICA PER A QUÈ PROMOGUI LA COMPRESIÓ SOCIAL PER SOBRE L'APRENTATGE MANUAL-TÈCNIC O D'AUTOEXPRESSIÓ?

Relacionar-nos amb les manifestacions artístiques des de les nostres experiències, des de les experiències dels altres, des d'allò que hem viscut, des d'allò que hem vist i sentit, pressuposa atendre els propòsits dels/les alumnes, la possibilitat que ells mateixos els contrastin, que generin possibilitats de canvi i diversificació i, en definitiva, que generin replantejaments i reinencions de si mateix. Aquesta reflexió vincula la producció artística amb els processos de resignificació i sociabilitat en els que es dona més rellevància al pensament, a la construcció i reconstrucció de la subjectivitat i a la comprensió social.

L'experiència estètica, vinculada a la idea del coneixement i a l'enriquiment personal, ens orienta l'elecció d'aquelles manifestacions artístiques susceptibles de generar processos de construcció subjectiva i vincula l'activitat artística com un espai social d'experimentació que afavoreix la recreació de formes de reelaboració d'un mateix.

Com les manifestacions artístiques contemporànies poden contribuir a generar altres mirades i altres representacions sobre el món? Com poden integrar-se en cada experiència, en cada biografia? Aquestes qüestions haurien de ser el centre de l'atenció pel que fa a la metodologia, i objecte d'estudi a l'educació artística. Tradicionalment ens han transmès un coneixement en terme d'oficialitat i universalitat, molt sovint relacionat amb la celebració

d'esdeveniments, èxits, descobriments i innovacions. El que aquí es planteja és integrar a l'alumne com a part del coneixement, i com a conseqüència, propiciar la formació de la seva identitat. **“Si s’accepta que l’estètica (juntament amb la moral i la gnoseologia) són un estil de coneixement i una forma d’interrogar allò que és real, l’educació estètica no pot ser només entrenament davant la resposta o capacitació per a la interpretació, sinó que hauria de ser una manera activa de producció de coneixement sensible, materialitzat en forma de narrativa o d’objectes estètics”** (Aguirre, 2005: 339).

L’evocació, el pas del temps, com es reflexa el passat en el present, les connexions i les diferències entre les cultures, les biografies, els àlbums de fotografies, la relació amb els objectes personals, les col·leccions, el reciclatge i la resignificació d’imatges i objectes, les relacions afectives, el barri, el cos i la vestimenta, etc... i, en definitiva, tot allò que ens explica esdevenen temàtiques i procediments que desvetlla l’art contemporani i que poden promoure projectes de producció visual i d’objectes que tenen a veure amb tot allò que nosaltres mateixos ens proposem; on es renegocien els punts de vista, es prenen decisions, es desvetlla el desig i es perllonga l’experiència estètica.

“Per a que el mapa sigui una representació adient del panorama social i cultural en el que vivim, ha de semblar-se més a aquest teixit. Si aquest quadre desconcertant és, en realitat, el mapa del nostre món, té sentit que el currículum que el representa mostri el món amb tota la seva sorprenent complexitat i riquesa”. (Efland, Freedman i Stuhr, 1995:109, esmentat en Agirre, 2005: 107)

Una possible revisió de l’educació artística inscrita en les nostres realitats genera la següent pregunta: ¿Què ens mostren les imatges i els objectes de nosaltres mateixos?.

Amb aquesta perspectiva el currículum educatiu pot relacionar-se amb els escenaris socials que es configuren al nostre entorn. Aquest tipus d’orientació vincula la tasca educativa vers allò que ens esdevè.

A continuació es proposa de forma orientativa una possible bastida curricular atenent, a partir de les aportacions que ens desvetlla la recerca, els següents objectius i les seves possibles concrecions:

- 1- Percebre que els artistes i les artistes fan art per a la gent.
- 2- Descobrir que els artistes i les artistes utilitzen les seves experiències per fer art.
- 3- Comprendre que l'art ens mostra diferents punts de vista de la experiència humana.
- 4- Construir i compartir les històries i les narratives que ens desvetllen els objectes i les imatges.
- 5- Distingir apreciacions que podem fer al voltant de l'art.
- 6- Generar propostes per tal que s'impliquin en la construcció d'imatges i d'objectes, aspectes de la pròpia experiència o inquietud.

1.-Percebre que els artistes i les artistes fan art per a la gent

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>L'art contemporani pot aportar o fer veure, de forma educativa, temes com alguns dels que es desglossen a continuació i que, gestionats des d'una perspectiva construccionista, poden incidir en aspectes relacionats amb com som, qui som i cap on anem.: la subjectivitat i l'experiència, el jo, el cos i la cultura popular, la imatge que ens representa, la construcció de la identitat en relació a l'entorn, les biografies...</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Associar l'art a una activitat humana - Reconèixer algunes relacions entre contextos socials i la creació d'objectes i d'imatges - Reconèixer l'art com una activitat del nostre dia a dia - Valorar l'art com una part importat del nostre context - Percebre atribucions de temps, lloc, gènere i classe social atenent al context social de l'obra - Qüestionar el per què, per a què i per a qui va ser creada l'obra - Descobrir les diverses veus que podem "escoltar" a través d'una obra - Identificar maneres de viure i formes d'organització social - Descobrir i compartir les emocions i les inquietuds dels homes i de les dones - Descobrir que les imatges i els objectes poden explicar quelcom de nosaltres mateixos

2.-Descobrir que els artistes i les artistes utilitzen les seves experiències per fer art.

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>El diàleg amb l'artista, en Marcelo, va desvetllar alguns aspectes relacionables a la pedagogia artística contemporània i de la utilització que l'artista de la seva experiència junt amb la seva imaginació per fer art:</p> <ul style="list-style-type: none"> - El temps i la recerca de la memòria - La fotografia per recordar aquelles coses que ens provoquen una emoció, un sentiment,... - La resignificació dels objectes. Els objectes es troben o es col·leccionen i es reutilitzen, no per la utilitat primera amb que s'han fet sinó pel que signifiquen per a l'artista; segons com aquest recorda les coses, què vol explicar i com - La reinvençió a través de les imatges d'esdeveniments, d'experiències i del passat. - Els aspectes tècnics de la fotografia: el fons, la foto d'estudi, la transferència de imatges... 	<ul style="list-style-type: none"> - Percebre que l'art és una manera de donar forma a les sensacions, a les idees i a les emocions - Captar a través dels objectes i de les imatges les ideologies i les preocupacions socials i polítiques de l'artista - Identificar la varietat de materials i tecnologies que fan servir els artistes contemporanis - Apreciar algunes relacions entre la vida del artista y la obra. - Apreciar que els aspectes culturals i els personals tenen a veure amb la creació d'objectes i d'imatges - Veure com els artistes donen importància a un determinat aspecte de la vida i com l'expliquen - Apreciar les relacions que podem fer entre la nostra experiència i les imatges i els objectes - Percebre la diversitat contemporània - Adonar-se que les nostres experiències culturals influeixen en la comprensió i en la producció artística.

3.-Comprendre que l'art ens mostra diferents punts de vista de l'experiència humana

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>Els relats que promouien les imatges dels artistes contemporanis i el reflex de les vivències dels companys afavorien construccions que portaven implícites valoracions crítiques del nostre entorn i del que ens esdevé, i com, noves formes i pràctiques culturals emergents del mestissatge i de les mediacions culturals, pròpies de les realitats culturals canviants del nostre món, afecten les nostres opinions</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Reaccionar davant les manifestacions artístiques segons sigui la pròpia experiència - Compartir les diferents reaccions emotives i cognitives davant les manifestacions artístiques - Valorar positivament la diversitat de les diferents maneres de ser, de les posicions i dels judicis - Descobrir representacions de poder que ens donen a conèixer les pròpies obres (diferències de gènere, classe, raça,...) - Identificar valors i creences que es reflecteixen a través de l'obra - Potenciar actituds de curiositat que ens porti a plantejar-nos qüestions al voltant

	de l'objecte artístic
--	-----------------------

4.-Reconstruir i compartir les històries i les narratives que desvetllen els objectes i les imatges

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>Els diàlegs amb les imatges d'artistes contemporanis es revelaven com un suport de la construcció que en fem de nosaltres i del món, tot desvetllant aspectes ideològics, socials, morals, culturals. Les situacions creaven significats que es concebien des de la transferència de les nostres experiències, des del mestissatge implícit entre nosaltres i les imatges i des del desig de reinventar-nos.</p> <p>Tot fa pensar que la utilització de l'imaginari emprat, en totes les fases de la recerca, havia promogut diverses interrelacions, amb el propòsit de mostrar-nos, escoltar-nos i saber de les "nostres coses". L'imaginari emprat ha desvetllat qüestions al voltant de la identitat i de la subjectivitat, tot promovent el desig de construir històries i narratives al voltant de la quotidianitat.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Gaudir amb tot allò que l'art ens porta a pensar - Argumentar les nostres reaccions davant els objectes i les imatges - Desvetllar les nostres experiències i les nostres inquietuds personals partint de l'experiència pròpia amb els objectes i les imatges i compartir-les. - Descobrir que la nostra manera de pensar, els nostres valors, les nostres creences i la nostra experiència influeixen en la forma en que ens relacionem amb l'art i amb el nostre entorn - Descobrir que l'art contemporani pot influir en el nostre comportament i en la nostra manera de pensar - Atendre a altres veus (la literatura, la crítica, els testimonis, la música, ...) per tal de relacionar-nos amb els objectes artístics - Obrir noves expectatives i propòsits pel que fa a valors i concepcions i també en relació als projectes artístics

5.-Distingir apreciacions que podem fer al voltant de l'art

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>En el diàleg amb l'artista, en Marcelo va desvetllar la utilització que fa de les seves experiències juntament amb la seva imaginació i/o reinvençió del passat, amb això anava mostrant més indicis d'allò que ell estava parlant amb si mateix: sobre la seva pròpia infància, sobre el desig de capturar o recuperar el seu temps i objectivitzar la seva memòria, sobre com ens afecta el nostre entorn i sobre l'atribució que en fa de la fotografia com a instrument de narratives. Amb aquest exercici la seva veu i les seves imatges o les seves imatges i la seva veu ens desvetllaven com l'art li servia per conèixer coses del seu entorn i de si mateix. . Amb tot, sens va oferir una experiència on vam poder constatar que si l'art havia esdevingut per en Marcelo un mitjà de comprensió del seu entorn i de sí mateix, també ho podria ser per els alumnes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Apreciar que l'art ens enriqueix - Reconèixer punt específics de l'art contemporani que tenen relació amb l'època en la que vivim (problemàtiques socials, ideològiques, creences, diversitat, tecnologies, cultura mediàtica...) - Generar projectes d'investigació amb la finalitat de trobar resposta a les qüestions que poden plantejar al voltant de l'art - Construir concepcions sobre el que és art i quina utilitat té - Considerar l'art contemporani com un vehicle del coneixement

--	--

6.-Generar propostes per tal que s'impliquin en la construcció d'imatges i d'objectes, aspectes de la pròpia experiència o inquietud

APORTACIONS DE LA RECERCA	OBJECTIUS QUE ES PROPOSEN
<p>-----</p> <p>La recerca mostra a través dels retrats dels nois i noies la reinvençió de com volem mostrar-nos i com estan implícites en aquestes decisions els nostres imaginaris susceptibles de revisar: els rols, les diferències de classe i de gènere, les nostres relacions afectives, els records de la primera infància, les nostres biografies, el temperament i d'humor, l'enginy, l'experiència amb les noves tecnologies, els reflexes dels adults propers, les experiències culturals, populars i dels mitjans de comunicació, la ficció, les nocions del temps i de l'espai, la importància dels espais públics en la nostra experiència, la rememorització d'experiències, la reutilització d'objectes que tenen que veure amb nosaltres, les nocions al voltant del cos i de la bellesa, els costums i les tradicions, la família,.....</p> <p>L'ús d'alguns mitjans propis de l'art contemporani ens ha ofert l'oportunitat de narrar-nos i reinventar-nos en un temps i un espai diferent, allunyant-nos de representacions idealitzades de la infància.</p>	<p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rememorar successos, experiències ... que ens puguin provocar emocions i sentiments - Resignificar objectes i imatges amb la finalitat d'explicar aspectes de la nostra pròpia vida - Caracteritzar personatges i recrear espais imaginats amb el propòsit de relacionar-los amb la nostra experiència - Comunicar de forma visual coneixement, pensament, emocions, decepcions, desigs - Utilitzar en projectes artístics aquelles coses que deixen entreveure com som: la cultura popular, el cos, el barri, la ciutat, els objectes, les col·leccions, l'àlbum familiar, els estils, els desigs, els desenganys, les frustracions ... - Utilitzar mitjans artístics propis de l'art contemporani: imatge, vídeo, fotografia, fotocopies, collage, instal·lacions, performance

5.- BIBLIOGRAFIA

- AGIRRE, I. (2005) *Teorías y prácticas en educación artística. Ideas para una revisión pragmatista de la experiencia estética*. Barcelona: Octaedro
- ALVAREZ, C (2005) "Sujeto". Lápiz 216. Madrid.
- ARAMBURU, M (2002) *Los otros y nosotros*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte
- BAMFORD, A. *The impact of the arts in education: A global perspective on research*. Comissioned by UNESCO.
- BRAIDOTTI, R. (2000) *Sujetos nómadas*. Barcelona: Paidós
- CABALLERO, Z (2000) "Identidad, aprendizaje y conflicto en la escuela multicultural". Tesis Doctoral: Processos Educatius en Situacions de Canvi. UB, Valle Hebrón, Barcelona
- ECO, U. (1995) *Interpretación, sobreinterpretación*. New York: Cambridge University Press.
- EFLAND, A., FREEDMAN, K. & STUHR, P. (2003) *La educación en el arte posmoderno*. Barcelona: Paidós
- EGON, G., YVONNA, L. (1994) "Competing Paradigms in Qualitative Research", en Denzin y Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage. 105-117.
- EMERY, L. (ed.) (2002) *Teaching Art in a Postmodern World*. Melburne: Gmom Ground.
- ESPACIO MÍNIMO (2005) Galería de arte, ARCO 1, 2005. Feria Internacional de Arte Contemporáneo, Madrid.
- EVANS, J (2005) "Contra el decoro! Jo Spence: una voz al margen". Jo Spence. Más allá de la imagen perfecta. Fotografía, subjetividad, antagonismo. Museu d'Art Contemporani de Barcelona. Barcelona 2005
- FREEDMAN, K. (2003) *Teaching Visual Cultura. Currículo, Aesthetics and the Social Life of Art*. Columbia.
- FRYE, N (1964), *The educated imagination*, Bloomington: Indiana University Press

- FONTAL MERILLAS, Olaia (2003) *La educación patrimonial. Teoría y práctica en el aula, el museo e internet*. Gijón: Trea.
- GALERIE CHAB (2004). Galería de arte, ARCO 2, 2004. Feria Internacional de Arte Contemporáneo. Madrid
- GARCIA, N. (2002) “Últimos cambios en el mapa del multiculturalismo”, *Lápiz* 187-188. Madrid
- GARCIA, M (2002) “ Dieter appelt. La fotografía es sólo un medio”, *Lápiz* 179-180. Madrid
- GROSENICK, U (2002) *Mujeres artistas*. Köln: Taschen
- GUERRA, C. (2001) “Culturas discontinuas. Notas de introducción al debate sobre cultura visual, política de reconocimiento y educación”. I Jornadas de Cultura visual. Fundación La Caixa. Barcelona.
- HERNÁNDEZ, F. (2003) *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro.
- KINCHELOE, J (1999) *Repensar el multiculturalismo*. Octaedro. Barcelona
- LUIGI FRANCO ARTE CONTEMPORANEO (2002) Galería de arte, ARCO 2, 2002. Feria Internacional de Arte Contemporáneo, Madrid.
- MALGESINI, G. (2000) *Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad*. Madrid: Catarata
- MANEM, V (2005) *Investigación educativa y experiencia vivida*. Barcelona: Idea Books
- MANSFIELD, N. (2000) *Subjectivity. Theories of the self from Freud to Haraway*. New York University Press.
- MARTÍNEZ, C. & AGIRRE, I. (1995) *Estética de la diferencia. El arte vasco y el problema de la identidad 1882-1966*. Alberdania y Galería Altxerri.
- MITCHELL, W.J.T. (2003) *Mostrando el Ver: Una crítica de la cultura visual*, en *Estudios Visuales 1*. Murcia: Centro de Documentación y Estudios Avanzados de Arte Contemporáneo, Noviembre, págs. 17-40
- NMPROJECTS (2005) Galería de arte, ARCO 2, 2005. Feria Internacional de Arte Contemporáneo, Madrid.
- PARDO, T (2003) “Lo doméstico: territorio (des)conocido”. *Lápiz* 192. Madrid
- SCHWANDT, T. (1994) “Constructivist, Interpretativist Approaches to Human Inquiry”, en Denzin y Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage. 118-137.

- SOLANS, P (2005) "Irán, lejos de lo banal". Lápiz 216, pgs 68-71.. Madrid.
- SOLANS,P (2005)."Las Pasiones". Lápiz 212. Madrid
- SPENCE, J. (2005) "Reelaboración del álbum familiar". *Jo Spence. Más allá de la imagen perfecta. Fotografía, subjetividad, antagonismo.* Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona.
- SUBIRATS, J. & RIUS, J. (drs.) (2006) *Del Chino al Raval. Cultural y transformación social en la Barcelona Central.* Barcelona: Centro de Cultura Contemporánea de Barcelona (publicación digital).
- T20, (2004)., ARCO 1, 2004. Feria Internacional de Arte Contemporáneo. Madrid
- TADEO DA SILVA, T. (2001) *Espacios de Identidad.* Barcelona: Octaedro.
- VAN MANEN, M. (2003) *Investigación educativa y experiencia vivida.* Barcelona: Idea Books.
- ZURMUEHLEN, M. (1992) "Post modernist objects: A relation between past and present", en *Art Education*, vol. 45, nº 5, págs.10-17.

Pàgines Web consultades:

- www.cccb.org
- www.macba.es
- www.fanoosphoto.com